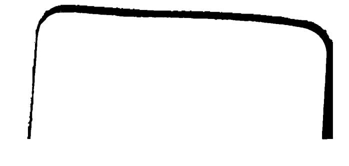

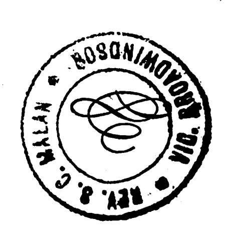
C. Malan

КРАТКАЯ

ГРУЗИНСКАЯ ГРАММАТИКА,

Д. Чубинова.

(D. Chubinov)

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Печатано въ типографіи Императорской Академіи Наукъ.

1855.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ,

съ тѣмъ, чтобы по напечатаніи представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ, 3-го Сентября 1855-го года.

Цензоръ Бекетовъ.

ЕГО ПРЕВОСХОДИТЕЛЬСТВУ,

ГОСПОДИНУ ПОПЕЧИТЕЛЮ

КАВКАЗСКАГО УЧЕБНАГО ОКРУГА

И ЧЛЕНУ СОВѢТА ГЛАВНАГО УПРАВЛЕНІЯ ЗАКАВКАЗСКАГО КРАЯ,

ДѢЙСТВИТЕЛЬНОМУ СТАТСКОМУ СОВѢТНИКУ,

КАМЕРГЕРУ и КАВАЛЕРУ,

БАРОНУ АЛЕКСАНДРУ ПАВЛОВИЧУ

НИКОЛАИ,

Усерднѣйшее приношеніе

Автора.

ГРУЗИНСКАЯ ГРАММАТИКА.

---

§ 1. Въ Грузинской письменности употребляются буквы двухъ родовъ: гражданскія (მხედრული) и церковныя (ხუცური); начертаніе и произношеніе тѣхъ и другихъ суть:

а) Буквы гражданскія и соотвѣтствующія имъ Русскія:

ა, ბ, გ, დ, ე, ვ, ზ, ჱ, თ, ი, კ, ლ, მ, ნ, ჲ, ო, პ, ჟ, რ, ს, ტ, უ, ჳ, ფ,
а, б, г, д, е, в, з, h, т, и, к, л, м, н, й, о, п, ж, р, с, т, у, v, пф.

ქ, ღ, ყ, შ, ჩ, ც, ძ, წ, ჭ, ხ, ჴ, ჯ, ჰ, ჵ, ჶ.
к, г, кг, ш, ч, ц, дз, тц, дч, х, х, дж, h, h, ф.

б) Буквы церковныя:

Ⴀ ⴀ, Ⴁ ⴁ, Ⴂ ⴂ, Ⴃ ⴃ, Ⴄ ⴄ, Ⴅ ⴅ, Ⴆ ⴆ, Ⴡ ⴡ, Ⴇ ⴇ, Ⴈ ⴈ, Ⴉ ⴉ,
Ⴊ ⴊ, Ⴋ ⴋ, Ⴌ ⴌ, Ⴢ ⴢ, Ⴍ ⴍ, Ⴎ ⴎ, Ⴏ ⴏ, Ⴐ ⴐ, Ⴑ ⴑ, Ⴒ ⴒ, Ⴣ ⴣ,
Ⴓ ⴓ, Ⴔ ⴔ, Ⴕ ⴕ, Ⴖ ⴖ, Ⴗ ⴗ, Ⴘ ⴘ, Ⴙ ⴙ, Ⴚ ⴚ, Ⴛ ⴛ, Ⴜ ⴜ, Ⴝ ⴝ,
Ⴞ ⴞ, Ⴤ ⴤ, Ⴟ ⴟ, Ⴠ ⴠ, Ⴥ ⴥ.

Примѣчанія:

1) Буква გ произносится, какъ Русское *г*, въ словахъ *г*оворить, *г*улять. Буква же ღ произносится, какъ Русское *г* въ словѣ Бо*г*ъ. Буква თ произносится, какъ Русское *т*, но мягко; въ словахъ заимствованныхъ отъ Греческаго языка буква эта употребляется вмѣсто буквы *ѳ*, напр. თეატრი, театръ; არითმეტიკა, ариѳметика; თომა, Ѳома и т. д. Буква ფ произносится, какъ *пф* и употребляется вмѣсто буквы ф, напр. ფრანგი, католикъ, европеецъ; ფლური, флоринъ и. т. д. Буква ქ произносится какъ Русское *к*, но мягко или какъ Французское *q*, напр. ქალაქი, калаки, городъ. Буква ყ произносится, какъ Русское *кг*, но гортанно.

2) Слѣдующія буквы: ჱ, ჲ, ჵ, ჷ, ჳ, ჴ, ჶ внесены въ алфавитъ безъ особенной надобности, свѣтскими писателями рѣдко употребляются и могутъ быть замѣнены другими, а именно: буква ჱ употребляется всегда послѣ полугласной ჷ и въ совокупности произносится, какъ ევ, напр. ჩჷჱნ, свѣтскіе писатели пишутъ и выговариваютъ ჩვენ (чвенъ). Буква ჲ произносится, какъ й, ставится въ концѣ словъ, въ особенности въ духовныхъ сочиненіяхъ и никогда не произносится, напр. არსებაჲ, читаютъ и выговариваютъ არსება (арсеба). Буквою ჵ пишется одно только междометіе ჵ! которое можно безошибочно написать ჰოი! Буква ჰ въ Грузинскомъ языкѣ необходима, она можетъ замѣнить буквы ჱ, ჲ, ჵ. Буква ჷ со знакомъ тупымъ есть полугласная или звукъ между უ и ვ и замѣняется буквою ვ, напр. ქჷა, пишутъ и выговариваютъ ქვა (ква), камень. Буква ჳ соотвѣтствуетъ Греческому υ и замѣняется буквами ვი, напр. მოგჳ, пишутъ и выговариваютъ მოგვი (могви), магъ. Буквы ხ и ჴ въ Грузинскомъ языкѣ произносится одинаково, напр. ხელი и ჴელი (хели), рука. Буква ჶ въ Священномъ Писаніи не употребляется и замѣняется буквою ფ, лучше писать ფრანგი, чѣмъ ჶრანგი, католикъ; ფილოსოფია, чѣмъ ჶილოსოჶია, Философія, и т. д.

Изъ сихъ буквъ буквы ჱ, ჲ, ჵ, ჴ, приняты въ Грузинскій алфавитъ только для пополненія знаковъ счисленія; въ счетѣ буква ჱ означаетъ 8, буква ჲ 60, буква ჴ 7000 и ჵ 10,000. Прочія же буквы ჷ, ჳ и ჶ приняты для написанія иностранныхъ словъ. Буква ჳ употреблялась въ старину въ счетѣ, вмѣсто буквы უ и означала 400.

§ 2. Буквы сіи дѣлятся на:

а) гласныя, кои суть: ა, ე, ი, ო, უ.

б) полугласныя: ჱ, ჲ, ჳ, ჷ, ჵ, ჴ.

в) согласныя, всѣ прочія.

§ 3. Нѣкоторыя изъ сихъ буквъ измѣняются въ другія, а именно:

Буква ა, въ общеупотребительномъ языкѣ измѣняется въ ე,
" ბ, " " " ფ,
" გ, " " " ქ,
" დ, " " " თ,
" ვ, " " " მ,

напр. ახლა, ეხლა, теперь; წავიდა, წევიდა, ушелъ; აღვასრულებ, აღვასრულეფ, исполню; სეფისკვერი, სებისკვერი, просфора; ადეგ, ადექ, вставай; გუფთა, ქუფთა, котлеты; კეთილად, კეთილათ, хорошо; ვსწერავ, ვსწერამ, пишу. Но таковое измѣненіе буквъ весьма неправильное.

Буква წ, предъ буквою ს, въ Имеретинскомъ нарѣчіи измѣняется въ ც, напр. სწავლა, სცავლა, ученіе; სასწაული, სასცაული, чудо, и д. т.

Буква ლ измѣняется въ რ, Когда въ какомъ либо словѣ находятся два ლ,
« რ « « ლ. тогда одинъ ლ измѣняется въ რ; и на оборотъ, если въ какомъ либо словѣ находятся два რ, тогда одинъ რ измѣняется въ ლ, напр. ლბილი, რბილი, мягкій; ცალიელი, ცარიელი, пустой; ორჯერ, ორჯელ, дважды.
« ო « « უ, ჳ, ვა,
« რ « « ს, შ,
« პ « « ფ, ბ, напр. კომლი, კვამლი, дымъ; კოკორი, კუკური, почка на деревѣ; ხომალდი, ხვამალდი, корабль; რძე, სძე, молоко; რძალი, სძალი, невѣстка; რჯული, შჯული, законъ; ეპისკოპოზი, ეფისკოპოზი епископъ; ეპისტოლე, ებისტოლე, письмо.

Буква ს, предъ პ и ტ измѣняется въ შ, напр. ტასტი, ტაშტი, тазъ; გასტერება, გაშტერება, изумленіе. Если въ какомъ либо словѣ находится одна изъ буквъ: შ, ჯ, ჭ, тогда начальная буква ს измѣняется въ შ, напр. სიში, შიში, страхъ; სიმშილი, შიმშილი, голодъ; სჯული, შჯული, законъ, и т. д.

Буква ზ, предъ გ и დ измѣняется въ ს, напр. მზგავსი, მსგავსი, похожій; მიზდევს, მისდევს, слѣдуетъ, и т. д.

Слѣдующія буквы также измѣняются въ другія, но рѣдко:

Буква ბ измѣняется въ მ, პ.
« გ « « ყ.
« ე « « ი.
« ზ « « ჟ, ძ.
« კ « « გ, ყ.
« ლ « « ნ.
« მ « « ნ.
« დ « « გ, ყ.

Буква ყ измѣняется въ გ.
« ჩ « « ც.
« ც « « ძ, წ.
« ძ « « ჯ, ჭ.
« წ « « ზ.
« ჭ « « ც, ჯ.
« ჯ « « ძ.

напр. ბზინვარე, მზინვარე, блестящій; ნაბერწკალი, ნაპერწკალი, искра; ბრუდე, მრუდე, кривой; ბრტყელი, პრტყელი, плоскій; ბრგვილი, ბრყვილი, пятно; ეჭვი, იჭვი, сомнѣніе; ზრიალი, ჟრიალი, стукъ, шумъ; ზახილი, ძახილი, крикъ; ზროხა, ძროხა, волъ, კალატოზი, გალატოზი, каменщикъ; კურკა, გურკა, косточка во фруктахъ; კალამი, ყალამი, перо; კალხზედ, ყალხზედ, на дыбы; მოლოზანი, მონოზანი, монахъ;

*

კონსტანტინე, კონსტანტილე, Константинъ; მორჩი, ნორჩი, вѣтвь; ნამდვილი, ნანდვილი, подлинный; მუგუზალი, ნაგუზალი, горящій уголь; ღრძილი, გრძილი, десна; ღრუტუნი, გრუტუნი, воркованіе; ღარიბი, ყარიბი, странникъ; ყურდგელი, კურდგელი, заяцъ; ჩოჩვა, ცოცვა, ползти; ცუდ-ყვავილა, ჩუტყვავილა, оспа прививная; განცარცვა, განძარცვა ограбить, ცეცება, წეწება, спотыкаться; აძეძი, აჯეჯი, чернильная густота; ძენძეხი, ჭენჭეხი, слякотѣ; გაწევა, გაზევა, тянуть; ფიჭვი, ფიტვი, сосна; ხვეტა, ხვეჭა, грабить; ჭინჭველა, ჯინჯველა, муравей; ჯაბანი, ძაბუნი, трусъ, и т. д.

§ 4. Въ Грузинскомъ языкѣ восемь частей рѣчи: Имя Существительное, Прилагательное, Мѣстоименіе, Глаголъ, Нарѣчіе, Предлогъ, Союзъ и Междометіе.

ОБЪ ИМЕНИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОМЪ.

არსებითის სახელისა თვის.

§ 5. Имена Существительныя бываютъ:

а) Собственныя (საკუთრებითი), напр. პეტრე, Петръ; ტფილისი, Тифлисъ; მტკვარი, Кура, и т. д.

б) Общія (საზოგადო), напр. კაცი, человѣкъ; ქალაქი, городъ, მდინარე, рѣка. Между общими именами слѣдуетъ отличать имена собирательныя (შემკრებელობითი), напр. ტყე, лѣсъ; ლაშქარი, ჯარი, войско.

§ 6. Общія всѣмъ Именамъ Существительнымъ свойства суть: Число и Падежъ.

Примѣчаніе: Грузинскій языкъ не имѣетъ родовъ; но для отличія мужескаго пола отъ женскаго употребляются слова: *а*) для отличія мущины მამა, ვაჟი, მამრი, — женщины დედა, ქალი, მდედრი; напр. მამა-კაცი, мущина; დედა-კაცი, женщина; ვაჟ-ბატონი, баринъ, ქალ-ბატონი, барыня; *б*) для отличія самца животныхъ მამალი, — самки დედალი, напр. მამალი ინდოური, калкунъ; დედალი ინდოური, индѣйка; *в*) для означенія самца крупнаго рогатаго скота ხარი, быкъ, — самки ფური корова, напр. ხარ-კამბეჩი, буйволъ: ფურ-კამბეჩი, буйла; также ხარ-ირემი, олень, ფურ-ირემი, лань; *г*) для означенія самца дикихъ звѣрей ხვადი, — самки ძუ, напр. ხვადი ლომი, левъ; ძუ ლომი, львица. Слово მთავარი, владѣтельный князь въ

женскомъ родѣ принимаетъ Русское окончаніе: *иня* (княгиня, графиня), მთავრინა, владѣтельная княгиня. Слово это не употребляется ни въ Менгреліи, ни въ Абхазіи, гдѣ владѣтельная княгиня называется დედოფალი, царица.

Имена Существительныя имѣютъ:

а) Два числа: Единственное (მხოლობითი) и Множественное (მრავლობითи).

Примѣчаніе: Множественное число имѣетъ двѣ формы на ნი и ენი, напр. კაცი, человѣкъ, კაცნი, კაცენი, люди.

б) Падежей семь, а именно:

1) Именительный (სახელობითი), познается по вопросамъ ვინ, кто? რა, что?

2) Родительный (ნათესაობითი). — ვისი кого? რისა, чего?

3) Дательный (მიცემითი). — ვის, ვისა, кому, რასა, чему?

4) Звательный (წოდებითი). — ვინ, кто? რა, что?

5) Творительный 1 (მოქმედებითი). — ვისითა, кѣмъ; რითა, чѣмъ

6) Творительный 2 (განვითარებითი). — რად, чѣмъ?

7) Повѣствотательный (მოთხრობითი). — ვინ, кто? რა, что?

Примѣчанія:

1) Творительный 1-й означаетъ орудіе или средство, которымъ совершается дѣйствіе, напр. ვსწერ კალმითა, пишу перомъ; Творительный же 2-й показываетъ, когда предметъ становится чѣмъ нибудь, напр. დაიჯდინა მსაჯულად, поставленъ судьею; ეკურთხა მეფედ, короновался царемъ.

2) Такъ называемый Повѣствовательный падежъ, по существу своему есть ничто иное какъ Именительный падежъ; внесенъ же мною въ число падежей единственно потому что оно принято извѣстными Грузинскими Грамматиками.

3) Сверхъ того Имена Существительныя, одушевленныя предметы означающія, имѣютъ Родительный падежъ, который составляется изъ Род. прибавляя къ оканчанію ს, სა, и означаетъ принадлежность и мѣсто напр. მამისას, отцовъ, у отца; დედისას, материнъ, у матери; ბარათიანთსა, Баратовыхъ, у Баратовыхъ, დეკანოზჩრანთსა, Деканозовыхъ, у Деканозовыхъ, и т. д. Имена, съ сими окончаніями, означающія время суть нарѣчія, напр. განთენებისას, на разсвѣтѣ, и т. д.

§ 7. Въ Грузинскомъ языкѣ одно склоненіе.

Примѣчанія:

1) Звательный падежъ на ავ, ევ, ოვ и უვ употребляется въ общеупотребительномъ языкѣ. Имена, кончащіяся на ი и во Множ. ч. на ები не имѣютъ въ Зв. падежѣ оканчанія ოვ, ავ. Имена собственныя, кончащіяся на согласную букву въ Зват. падежѣ имѣютъ окончанія ო и ავ; или же Зват. сходенъ съ Имен.: напр. მარიამავ, მარიამ; также მოძღვარ! იერუსალიმ! სიონ! ბეთლემ и т. д.

2) Множественное число на ნი не имѣетъ падежей Твор. 1 и 2 и Повѣствовательнаго. Всѣ падежи множ. числа на ები имѣютъ окончанія падежей Единств. числа, напр. Им. კაცები, Р. კაცებისა, Д. კაცებსა, и т. д.

3) Существительныя имена имѣютъ еще неправильное Множественное ч. на ებნი и ნები; напр. წმინდანები, კაცებნი. Слѣдуетъ замѣтить, что имена во Множ. числѣ на ებნი склоняются, какъ имена во множ. числѣ на ნი, а имена на ნები, какъ имена во Множ. числѣ на ები, напр. Им. კაცებნი, Р. и Д. კაცებთა; წმინდანები; Р. წმინდანებისა, Д. წმინდანებსა.

4) Къ Родительному падежу часто придаются окончанія другихъ падежей: სა, თა, ნი, ო, ავ, напр. სახელითა ღჳთისა-თა, именемъ Бога; მამისავ, отцовъ! დედისაო, материнъ!

5) Имена собственныя не употребляются во множ. числѣ.

6) Нѣкоторыя имена существительныя, имѣющія въ какомъ либо слогѣ букву ო, измѣняютъ онную на ვ, ვა (ჳ, ჳა), напр. ხომალდი, ხვამალდი, корабль; სასწორი, вѣсы; Р. სასწვრისა; Тв. 1. სასწვრითა; მინდორი, поле; Р. მინდვრისა, Т. 1. მინდვრითა; также კომლი, კვამლი, дымъ и многія другія.

ТАБЛИЦА СКЛОНЕНІЯ.

Склоненіе Именъ Существительныхъ.

Единственное число.

Им.	ა,	ე,	ი,	ო,	უ,	согласн. букв.
Род.	ისა,	ისა,	ისა,	ოჲსა,-ოისა,	უჲსა-უჰსა,	ისა.
Дат.	ასა,	ესა,	სა,	ოსა,	უსა,	სა.
Зват.	აო-ავ,	ეო-ევ,	ო,	ო-ოვ,	უო,-უვ,	ავ.
Твор. 1.	ითა,	ითა,	ითა,	ოითა-ოთი,	უთი, უითა	ითა.
Твор. 2.	ად,	ედ,	ად,	ოდ,	უდ,	ად.
Род. М.	ისან,	ისან,	ისან,	ოსან,	უსან,	ისან.

Множественное число.

	1.	2.
Им.	ნი,	ები.
Род.	თა,	ებისა.
Дат.	თა,	ებსა.
Зват.	ნო,	ებო.
Твор. 1.	—	ებითა.
Твор. 2.	—	ებად.
Р. М.	თისა,	ებისას.

Примѣры склоненій.

1) Склоненіе именъ, кончащихся на ა и ე; მამა, отецъ; ტყე, лѣсъ.

	Единств. ч.	Множеств. ч.		Единств. ч.	Множеств. ч.	
Им.	მამა, *)	მამანი,	მამები.	ტყე,	ტყენი,	ტყეები.
Род.	მამისა,	მამათა,	მამებისა.	ტყისა,	ტყეთა,	ტყეებისა.
Дат.	მამასა,	მამათა,	მამებსა.	ტყესა,	ტყეთა,	ტყეებსა.
Зват.	მამაო,-ავ,	მამანო,	მამებო.	ტყეო,-ევ,	ტყენო,	ტყეებო.
Твор. 1.	მამითა,	—	მამებითა.	ტყითა,	—	ტყეებითა.
Твор. 2.	მამად,	—	მამებად.	ტყედ,	—	ტყეებად.
Род. М.	მამისას,	მამათისა,	მამებისას.	—	—	—
Повѣс.	მამამან,	—	მამებმან.	ტყემან,	—	ტყეებმან.

*) Им. отецъ, Р. отца, Д. отцу, З. о отецъ! Т. 1. отцомъ, Т. 2. отцомъ, Род. 2. отцовъ, у отца, Множ. Им. отцы, Р. отцовъ, Д. отцамъ, Зв. о отцы! Тв. 1. отцами, Тв. 2. отцами, Р. отцовъ, у отцовъ.

Примѣчанія:

1) Собственныя имена, кончащіяся на ა и ე, напр. პეტრე, Петръ მამია, Мамій удерживаютъ во всѣхъ падежахъ послѣднюю гласную букву и кончатся въ Р. на ასი и ესი, напр. Им. მამია, პეტრე; Род, მამიასი, პეტრესი; Д. მამიასა, პეტრესა; Зв. მამიავ, პეტრევ; Твор. 1. მამიათი, პეტრეთი; Твор. 2. მამიად, პეტრედ; Р. М. მამიასას, პეტრესას. Также склоняются ბაბუა, дѣдушка; ბიძია, ძია, дядюшка; ძმია, братецъ; ჩიტის-თვალა, мелкій виноградъ; ხარის-თვალა, крупный виноградъ. Слово არსება во множ. числѣ удерживаетъ послѣднюю гласную букву, напр. Род. არსებაებისა; Д. არსებაებსა, и т. д.

2) Имена Существительныя на ჳა и ჳე склоняются первыя, какъ имена на ა, вторыя, какъ имена на ე. Слѣдуетъ замѣтить, что буква ჳ измѣняется ვა, напр. სიტყუჳა, სიტყუვა, слово.

Буква ჳჱ, въ ვე, напр. სიტყუჳჱბი, სიტყუვები слова.
" ჳ, въ ვი, напр. სიტყუჳსა, სიტყუვისა, слову, и т. д.

И на оборотъ буквы ვა измѣняется въ ჳა, напр. სიტყუვა, სიტყუჳა. Буквы ვე, въ ჳჱ, напр. თუვე, თუჳჱ, мѣсяцъ; Р. თუვესა, თუჳჱსა. Буквы ვი, въ ჳ, напр. თუვისა, თუჳსა, и т. д.

2) Склоненіе именъ на ი. კაცი, человѣкъ; ტაძარი, храмъ.

	Единств. ч.	Множ. ч.		Единств. ч.	Множ. ч.	
Им.	კაცი,	კაცნი,	კაცები.	ტაძარი,	ტაძარნი,	ტაძრები.
Род.	კაცისა,	კაცთა,	კაცებისა.	ტაძრისა,	ტაძართა,	ტაძრებისა.
Дат.	კაცსა,	კაცთა,	კაცებსა.	ტაძარსა,	ტაძართა,	ტაძრებსა.
Зват.	კაცო,	კაცნო,	კაცებო.	ტაძარო,	ტაძარნო,	ტაძრებო.
Твор. 1.	კაცითა,	—	კაცებითა.	ტაძრითა,	—	ტაძრებითა.
Твор. 2.	კაცად,	—	კაცებად.	ტაძრად,	—	ტაძრებად.
Род. М.	კაცისას,	კაცთასა,	კაცებისას.	—	—	ტაძრებისას.
Повѣс.	კაცმან	—	კაცებმან.	ტაძარმან,	—	ტაძრებმან.

Примѣчанія:

1) Имена существительныя, кончащіяся на ალი, ანი, არი, ასი, ელი, ენი, ოლი, ოსანი, въ Род. падежѣ, въ Твор. 1. и Твор. 2. и во всѣхъ падежахъ Множеств. ч. на ები теряютъ предпослѣднюю гласную букву, что видно изъ 2-го примѣра.

2) Имена фамильныя, кончащіяся на ნი, какъ სარდლიანნი, Сардаловы, ბარათიანნი, Баратовы склоняются во Множ. числѣ такъ: Им. სარდლიანნი, Род. სარდლიანთი, Дат. სარდლიანთა, Зв. სარდლიანნო, Тв. 1. სარდლიანთით, Р. М. სარდლიანთისა. Изъ этого правила исключаются названія церковныхъ книгъ на ნი, кои имѣютъ Един. и Множ. число, напр. Им. დავითნი, Род. დავითნისა, Дат. დავითნსა, и т. д. Множ. დავითნნი, Род. и Дат. დავითნთა. Зв. დავითნო, Им. множ. დავითნები. Род. დავითნებისა, и т. д.

3) Имена, кончащіяся на ჳ склоняются, какъ имена на ი; слѣдуетъ замѣтить, что ჳ измѣняется на ვი, напр. მოგჳ, მოგვი, волхвъ; Р. მოგჳსა, მოგვისა; Дат. მოგჳსა, მოგვსა, Тв. 1. მოგჳთა, მოგვითა; მოგჳჱბი, მოგვები, и т. д. см. выше примѣчаніе.

Примѣры на склоненія Именъ Существительныхъ, для переводовъ.

Сынъ отца; мать дитяти; домъ купца; листъ дерева; листъ желѣза; (Дат.) брату друга; сестрѣ пріятеля, племяннику барина; племянницѣ барини; двоюродному брату дѣда; (Зв.) о дядя! о товарищъ! (Твор. 1.) дочерію тетки;

красното̀ю щекъ; бѣлизною лица, рукъ, ногъ и всего тѣла, кускомъ хлѣба; (Твор. 2.) поставленъ судьею, коронованъ царемъ; (Род. М.) братнинъ, у брата, отцовъ, у отца; (Имен. и Род. Множ.) мечи воиновъ, стѣны крѣпостей, домъ братьевъ; (Дат.) мужьямъ женъ, лучамъ солнца, сестрамъ пріятелей, друзьямъ брата, (Тв. 1.) листьями дерева, стѣнами крѣпости; (Твор. 2.) судьями, правителями.

3) Склоненіе именъ, кончащихся на ო и უ; კალო, гумно; კუ, черепаха.

	Единств. ч.	Множ. ч.		Единств. ч.	Множ. ч.	
Им.	კალო,	კალონი,	კალოები.	კუ,	კუნი,	კუები.
Род.	კალოსი,-ოისა,	კალოთა,	კალოებისა.	კუსი,-კუისა,	კუთა,	კუებისა.
Дат.	კალოსა,	კალოთა,	კალოებსა.	კუსა,	კუთა,	კუებსა.
Зват.	კალო,	კალონო,	კალოებო.	კუო-კუვ,	კუნო,	კუებო.
Твор. 1.	კალოთი,-ოითა,	—	კალოებითა.	კუთი,	—	კუებითა.
Твор. 2.	კალოდ,	—	კალოებად.	კუდ,	—	კუებად.
Род. М.	—	—	—	კუსას,	კუთასა,	კუებისას.
Повѣс.	კალომან,	—	კალოებმან.	კუმან,	—	კუებმან.

Примѣчаніе: Слово ღვინო, въ Род. имѣетъ ღვინისა, а не ღვინოსი, Тв. 1. ღვინითა, а не ღვინოთი, и т. д. Слово ხბო во множ. ч. имѣетъ ხბორები и ხბოები.

4) Склоненіе именъ, кончащихся на согласную букву: მარიამ, Марія.

	Единств. ч.	Множ. ч.
Им.	მარიამ,	
Род.	მარიამისა,	
Дат.	მარიამსა,	
Зват.	მარიამ,-მავ,	не имѣетъ.
Твор. 1.	მარიამითა,	
Твор. 2.	მარიამად,	
Р. М.	მარიამისას,	
Повѣс.	მარიამმან.	

Примѣчаніе: Имена Существительныя, кончащіяся на согласную букву всѣ безъ исключенія суть собственныя имена.

Примѣры для переводовъ.

(Имен. и Род.) Дворецъ Петра Великаго, часы брата Ивана, замокъ Маміи, городъ Тифлисъ, городъ Москва, храмъ Апостола Петра, сабля Ира-

клія, домъ Сардаловыхъ. (Дат.) рулю корабля, Нинѣ равноапостолной, Петру Великому, въ Апрѣлѣ мѣсяцѣ. (Твор. 1.) свѣтомъ луны, твердостью характера, Петромъ Первымъ. (Им. и Род. Множ. ч.) листья дерева, границы полей, стѣны крѣпостей, помѣстья Баратовыхъ. (Дат.) лучамъ солнца, гнѣздамъ птицъ. (Твор. 1.) трудами рукъ, листьями дерева, зубами, губами, и т. д.

5) Склоненіе разносклоняемыхъ и неправильныхъ имянъ.

Ед. Им.	Родит.	Дат.	Тв. 2.	Им. Множ. ч.	
1. თვალი.	1.*) თვალისა.	თვალსა.	თვალად.	თვალნი.	თვალები.
თვალი.	2. თვლისა.	თვალსა.	თვლად.	თვალნი.	თვლები.
2. კვალი.	3. კვალისა.	კვალსა.	კვალად.	კვალნი.	კვალები.
კვალი.	4. კვლისა.	კვალსა.	კვლად.	კვალნი.	კვლები.
3. მოწამე.	5. მოწამისა.	მოწამესა.	მოწამედ.	მოწამენი.	მოწამეები.
მოწამე.	6. მოწმისა.	მოწამესა.	მოწმად.	მოწამენი.	მოწმები.
4. მხარი.	7. მხრისა.	მხარსა.	მხრად.	მხარნი.	მხრები.
მხარე.	8. მხარისა.	მხარესა.	მხარედ.	მხარენი.	მხარეები.
5. სახელი.	9. სახელისა.	სახელსა.	სახელად.	სახელნი.	სახელები.
სახელი.	10. სახლისა.	სახელსა.	სახლად.	—	სახლები.
სახლი.	11. სახლისა.	სახლსა.	სახლად.	სახლნი.	სახლები.
6. წელი.	12. წელისა.	წელსა.	წელად.	—	—
წელი.	13. წელისა.	წელსა.	წელად.	—	წელები.
წელი.	14. წლისა.	წელსა.	წლად.	წელნი.	წლები.
7. ღმერთი.	15. ღვთისა.	ღმერთსა.	ღვთად.	—	—
8. ხუცესი.	16. ხუცისა.	ხუცესსა.	ხუცად.	ხუცესნი.	ხუცები.

1) глазъ, 2) драгоценный камень; колесо; 3) слѣдъ, 4) гряда, 5) мученикъ, 6) свидѣтель, 7) плечо, 8) сторона, 9) имя, 10) рукавъ; 11) домъ, 12) поясница, 13) кишка; 14) годъ 15) Богъ, 16) попъ.

*) Также склоняются ურმის თვალი, колесо, მზის თვალი, солнышко, ფანჯრის თვალი, свѣтъ оконной рамы; მარილის თვალი, кусокъ каменной соли.

Примѣры для переводовъ.

Зоркостъ глаза, вращеніе колеса, драгоцѣнность камня, кусокъ соли, слѣды войны, гряда капустуы, плечо о плечо, хозяинъ дома, боль поясницы, годъ рожденія, день новаго года, богоугодное дѣло, домъ попа, помощію Бога; (Дат.) очевидному свидѣтелю, святому мученику, на правой сторонѣ; (Твор. 1.) однимъ глазомъ, двумя колесами, годомъ моложе, двумя годами старше; (Твор. 2.) попомъ, Богомъ; (Им. и Род. Мн.) черные глаза, старые годы, кишки рыбъ; (Дат.) по слѣдамъ войны, по рядамъ капусты; (Тв. 1.) морганье глазами, широкими плечами, святыми мучениками, очевидными свидѣтелями.

ОБЪ ИМЕНИ ПРИЛАГАТЕЛЬНОМЪ.

(ზედ-შესრულის სახელისათვის).

§ 8. Прилагательныя имена бываютъ: Качественныя (ვითარებითნი), Притяжательныя (საკუთრებითნი), Числительныя (რიცხვითნი) и Отглагольныя (ზმნათაგანნი).

1) Имена Прилагательныя качественныя выражаютъ качество или просто, или сравнительно, или въ высшей степени и отъ этого имѣютъ три степени сравненія: положительную, сравнительную и превосходную, напр. დიდი, большой; сравн. უდიდესი, большій; превосх. უუდიდესი, пребольшой.

Примѣчанія:

1) Сравнительная степень образуется изъ положительной, прибавляя къ началу უ, а къ концу, вмѣсто окончаній ა, ი, ე, ო, უ слогъ ესი, напр. ძლიერი, сильный, უძლიერესი, сильнѣйшій; კეთილი, хорошій, უკეთესი, лучшій. Превосходная степень образуется: *а*) прибавленіемъ къ положительной степени нарѣчій ფრიად весьма; ძალიან, ძლიერ, очень; ყოვლად, все, и т. д. и *б*) прибавленіемъ къ началу сравнительной степени უ, напр. ფრიად დიდი, весьма большой или უუდიდესი; ძლიერი, весьма сильный или უუძლიერესი, и т. д. Прилагательное въ положительной степени повторенное дважды имѣетъ значеніе превосходной степени; напр. დიდ-დიდი, превеликій, пребольшой; მაღალ-მაღალი, превысокій.

2) Прилагательныя, кончащіяся на ლი, въ сравнительной степени отбрасываютъ сіе окончаніе, напр. თბილი. теплый, сравн. უთბესი; ტკბილი, сладкій, сравн. უტკბესი.

3) Для выраженія уменьшенія или увеличенія употребляются нарѣчія უფრო, болѣе; ცოტა, менѣе; или же къ началу положительной степени ставятъ მო, а конечныя ა, ე, ი, ო, უ измѣняютъ въ ო, напр. უფრო დიდი, მოდიდო (დიდი), побольше; ცოტა პატარა, მომცრო (მცირე), поменьше.

4) Слѣдующія прилагательныя въ сравнительной степени не имѣютъ окончанія ესი: უპრიანი, лучшій, უმალი, скорѣйшій; слѣдующія же имѣютъ и полное и усѣченное окончаніе, უარი, უარესი, худшій; უკეთი, უკეთესი, лучшій.

5) Слѣдующія прилагательныя употребляются въ одной превосходной степени, უაღრესი, самый лучшій; უპირატესი, первѣйшій; უხუცესი,

старѣйшій; Прилагательныя ავი, дурной, ზესთა, высокій, მდარე, худой въ превосходной степени имѣютъ: უარესი, უზესთაესი, უდარესი,

2) Притяжательныя Прилагательныя по окочаніямъ своимъ дѣлятся на два отдѣла: къ первому отдѣлу принадлежатъ, тѣ кои имѣютъ вначалѣ სა, а въ концѣ ო, ავი, არი, напр. სამამო (მამა), отцовскій; სახნავი (ხნვა), пахатный; საკუთარი, собственный; ко второму, кончащіяся на ითი, ევანი, ოვანი, იანი, ებიანი, ვილი, ული, ელი, იერი, ური, ებრი, ებრივი, ებური, ედი, განი, ეული, напр. ბუნებითი, естественный, სახელოვანი, именитый; მთიანი, гористый; მთებიანი, многогористый, წყლიანი, водяный; წყლებიანი, многоводный; მცხეთური, мцхетскій; ქართული, грузинскій; ხორციელი, тѣлесный; ციური, небесный; კუთხედი, угловатый; დღიური, дневный; ლომებრი, подобный льву и такъ далѣе.

Примѣчаніе: Прилагательныя Имена Притяжателяныя всѣ безъ исключенія суть производныя и не имѣютъ степеней-сравненія.

3) Числительныя имена прилагательныя бываютъ:

а) Количественныя: ერთი, одинъ, ორი, два, სამი, три, ოთხი, четыре, ხუთი, пять, ექვსი, шесть, შვიდი, семь, რვა, восемь, ცხრა, девять, ათი, десять, თერთმეტი, одинадцать, თორმეტი, двѣнадцать, ცამეტი, тринадцать, თოთხმეტი, четырнадцать. თხუთმეტი, пятьнадцать, თექვსმეტი, шестьналцать, ჩვიდმეტი, семьнадцать, თვრამეტი, восемьнадцать, ცხრამეტი, девятьнадцать, ოცი, двадцать, ოცდერთი 21, ოცდორი, 22, ოცდსამი 23, ოცდათი 30, ორმოცი 40, ორმოცდათი 50, ორმოცდთორმეტი 52, სამოცი 60, სამოცდათი 70, ოთხმოცი 80, ოთხმოცდათი 90, ასი 100, ორასი 200, ორას ორმოცდორი 242, ოთხასი 400, ათასი 1000, ათი-ათასი 10,000, ასი ათასი 100,000, ხუთასი ათასი 5000,000.

б) Порядочныя: პირველი, первый, მეორე, вторый, მესამე, третій, მეოთხე, четвертый, მეხუთე, пятый, მეექვსე, шестой, მეათე, десятый, მეორმოცე, сороковой, ორმოცდპირველი, сорокъ первый, მეასე, сотный, მეათასე, тысячный, მეათიათასე, десятитысячный.

Примѣчаніе: Порядочныя имена составляются отъ количественныхъ, прибавляя къ началу მე, а къ концу вмѣсто ი букву ე, напр. ათი, მე-ათ-ე; ასი, მე-ას-ე. Эту форму неимѣетъ одно только ერთი, одинъ, который въ порядочномъ употребляется такъ: პირველი, первый.

в) Собирательныя: წყვილი, пара, ერთეული, ერთიანი, единичный; ორეული, ორიანი, двойчный; ათეული, ათიანი, десятка; также ორივე, ორივ, двое, სამივე, სამივ, трое, ყევარი, უღელი, пара (воловъ); წყვილი, пара.

г) Дробныя: მესამედი, треть, მეოთხედი, четверть, მეათედი, десятая часть; მეასედი, сотная часть, и т. д.

4) Прилагательныя Отглагольныя показываютъ дѣйствіе или страданіе и происходятъ отъ глаголовъ: წერადი, საწერი, подлежащій къ написанію (отъ წერა писать), საქნელი, ქმნადი, подлежащій къ дѣланію (ქმნა дѣлать); ნაწერი, написанный: ნაქნარი, сдѣланный; მოხარული, радующійся (ხარვა, радоваться); მძინარე, спящій (ძინვა); მმცხოვრი, живущій (ცხოვრება, жить); მნთებარე, горящій (ნთება, горѣть).

§ 9. Имена Прилагательныя склоняются такъ же какъ и Имена Существительныя, съ тою разницею, что Прилагательныя, означающія качество одушевленнаго предмета и кончащіяся на ა, ე, ო, უ, имѣютъ въ Р. окочаніе ასი, вмѣсто. ის, напр. Им. პატარა, малый; Р. პატარასი, Д. პატარასა, Тв. პატარათი, Тв. 1. პატარად, Им. Мн. პატარები, и т. д.

Склоненіе Именъ Прилагательныхъ.

	მაღალი, высокій,		მცირე, малый,		ცრუ, ложный.		
	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множеств. ч.	
Им.	მაღალი,	მაღალნი.	მცირე,	მცირენი.	ცრუ,	ცრუნი,	ცრუები.
Род.	მაღლისა,	მაღალთა.	მცირესი,	მცირეთა.	ცრუსი,	ცრუთა,	ცრუებისა.
Дат.	მაღალსა,	მაღალთა.	მცირესა,	მცირეთა.	ცრუსა,	ცრუსა,	ცრუებსა.
Зва.	მაღალო,	მაღალნო.	მცირეო,	მცირენო.	ცრუო,	ცრუნო,	ცრუებო.
Тв. 1.	მაღლითა,	—	მცირეთი,	—	ცრუთი,	—	ცრუებითა.
Тв. 2.	მაღლად,	—	მცირედ,	—	ცრუდ;	—	ცრუებად.
Р. М.	მაღლისას,	—	მცირესას,	მცირეთასა.	ცრუსას,	—	ცრუებისას.
Повѣс.	მაღალმან,	—	მცირემან,	—	ცრუმან,	—	ცრუებმან.

Примѣчаніе. Прилагательныя имена во множ. ч. на ები рѣдко употребляются, а если употребляются; то имѣютъ окончанія Единств. числа напр. მცირე, Им. Множ. მცირეები, Род. მცირეებისა, Д. მცირეებსა, Тв. 1. მცირეებითა.

Примѣры для переводовъ.

Прилежный мальчикъ; скромная дѣвушка; очевидный свидѣтель; статный мужчина; красивая женщина; храбрый человѣкъ; трусливый заяцъ;

кроткій голубь, кроткая голубка; хищный соколъ, хищная соколика; парящій орелъ, парящая орлица; свирѣпій левъ; свирѣпая львица; бѣшенный волкъ; бѣшенная волчица; проворный котъ; проворная кошка; (Род.) всемирной исторіи, прилежнаго ученика, высокой башни; (Дат.) скромной дѣвушкѣ; трудолюбивому семейству; (Твор. 1.) полезнымъ трудомъ; полезною книгою; храбрымъ войномъ; скромнымъ мальчикомъ; (Им. Множ.) прилежныя дѣти; скромныя дѣвушки; очевидные свидѣтели; храбрые воины; (Род.) прилежныхъ мальчиковъ, скромныхъ дѣвушекъ; (Дат.) трудолюбивымъ отцамъ; прилежнымъ мальчикамъ; (Твор. 1.) высокими башнями; прекрасными строеніями; черными глазами.

Примѣры для переводовъ.

Одинъ листь бумаги, пять корзинъ винограду, двацатъ аршинъ сукна; у человѣка одинъ языкъ, два уха, двѣ ноги; въ году двѣнадцать мѣсяцевъ; въ мѣсяцѣ тридцать дней; пара сапоговъ; пара быковъ; треть имѣнія; Петръ первый; Екатерина вторая; Георгій тринадцатый; Москва больше Петербурга; Петербургъ многолюднѣе Москвы; прекраснѣйшій домъ; новѣйшія книги; собака очень вѣрна; лошадь моего брата лучше твоей, лошадь моя побольше твоей; мое платье шире, а твое уже; сахарь слаще патоки; пребольшой и превысокій домъ; небольшой домъ; святые отцы; худшій; побольше, поменьше; всемилостивѣйшій государь; премалый; небольшой.

О мѣстоимѣніи.

(ნაცვალ-სახელისა-თვის).

§ 10. Мѣстоименія бываютъ:

1) Личныя: для 1-го лица მე, я; ჩვენ, мы; для 2-го შენ, ты; თქვენ, вы; для 3-го ის, იგი, онъ; ისინი, იგინი, они.

2) Указательныя: ეს, ესე, сей, этотъ; ეგ, ეგე, тотъ.

Примѣчаніе: Къ указательнымъ мѣстоименіямъ относятся и мѣстоименія მან (сокр. მ, მა), онъ, тотъ и сложныя: ამან (сокр. ამ), этотъ; მაგან, (сокр. მაგ), тотъ, იმან (იმ), оный; ესე და ეს, такой-то; ამან და ამან (ამა და ამ), такой-то; ამისთანა, этакой, მაგისთანა, იმისთანა, ესრეთი, ეგრეთი, такой, и т. д.

3) Притяжательныя, для 1-го лица ჩემი, мой; ჩვენი, нашъ; для 2-го შენი, твой; თქვენი, вашъ; для 3-го лица მისი, его; მათი, ихъ; такъ же ამისი, этого; მაგისი, того; იმისი, онаго; თვისი, свой:

4) **Вопросительныя:** ვინ, кто? რა, что? რომელი, который; ვისი, чей?

5) **Опредѣлительныя:** თვით, самъ; თვითონ, თვითონ-ის, თვითონ-იგი, онъ — самъ.

6) Возвратныя, кои составляются изъ словъ: თავი, თავი თვისი, თავი ჩემი, и т. д., напр. ვხედავ თავსა ჩემსა წყალში, вижу себя въ водѣ.

§ 11. Мѣстоименія Личныя: ის, იგი, онъ; ისინი, იგინი, они, Указательныя ეს, ეგ; ესენი, ეგენი этотъ и Опредѣлительныя თვით, თვითონ не склоняются.

Склоненіе Мѣстоименій.

1) Склоненіе Личныхъ Мѣстоименій: მე, я; შენ, ты.

	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.
Им. и Пов.	მე,	ჩვენ,	შენ,	თქვენ,
Род.	ჩემი,	ჩვენი,	შენი,	თქვენი,
Дат.	ჩემდა,	ჩვენდა,	შენდა,	თქვენდა.
Твор. 1.	ჩემით,	ჩვენითა,	შენით,	თქვენით,
Твор. 2.	ჩემად.	ჩვენად.	შენად.	თქვენად.

Примѣчаніе: Весьма часто случается, что вмѣсто косвенныхъ падежей Личныхъ Мѣстоимeній употребляется Им. падежъ მე, я, ჩვენ, мы, შენ, ты, თქვენ, вы.

2) Указательное Мѣстоименіе მან, онъ, тотъ съ сложными ამან, მაგან, и т. д. и Вопросительныя ვინ, кто, რა, что склоняются слѣдующимъ образомъ.

	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.	
Им.	მან,		ვინ,	не имѣетъ.	რა,	რანი,	რაები.
Род.	მის,	მათ.	ვის,		რისა,	რათა,	რაებისა.
Дат.	მას,		ვისა,		რასა,	რათა,	რაებსა.
Зват	—	—				—	რა!
Твор. 1.	მით,	—	ვითა, ვით,		რითა,	—	რაებითა.
Твор. 2.	მად,	—	—		რად,	—	რაებად.
Род. М.	მისას,	—	ვისას,		რისას,	—	რაებისას.
Повѣс.	მან,	—	—		რამან,	—	რაებმან.

Примѣчаніе: По 1-му. примѣру склоняются: ამან, იმან, მაგან (Род. მაგისი, Д. მაგასა, Тв. 1. მაგით, Тв. 2. მაგად, Р. М. მაგისას, Пов. მაგან, Множ. Р. и Д. მაგათ. Также ამა და ამ (Род. ამისა და ამის Д. ამასა და ამას, Тв. ამითა და ამით) и т. д.

Прочія Мѣстоименія склоняются, какъ Имена Существительныя.

	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.
	мой,		который,		такой,	
Им.	ჩემი,	ჩემნი.	რომელი,	რომელნი.	ამისთანა,	ამისთანანი.
Род.	ჩემისა,	ჩემთა.	რომლისა,	რომელთა.	ამისთანასი,	ამისთანათა.
Дат.	ჩემსა,	ჩემთა.	რომელსა,	რომელთა.	ამისთანასა,	ამისთანათა.
Зват.	ჩემო,	ჩემნო.	რომელო,	რომელნო.	—	ამისთანანო.
Твор. 1.	ჩემითა,	—	რომლითა,	—	ამისთანათი,	—
Твор. 2.	ჩემად,	—	რომლად,	—	ამისთანად,	—
Р. М.	ჩემისას,	—	რომლისას,	—	—	—
Повѣс.	ჩემმან,	—	რომელმან,	—	ამისთანამან,	—

По 1-му примѣру склоняются: შენი, ჩვენი, თქვენი, იმისი, მაგისი; **по 3-му** მაგისთანა, იმისთანა, **и т. д.**

Примѣчаніе: **Мѣстоимѣнія Притяжательныя во Множ. ч. на** ები, **при именахъ существительныхъ рѣдко употребляются, а если и употребляются, то имѣютъ окончанія единственнаго числа; напр. Им. множ.** ჩემები, **Род.** ჩემებისა, **Дат.** ჩემებსა, **Тв. 1.** ჩემებითა, **Тв. 2.** ჩემებად, **Р.** ჩემებისას. **Им. Множ.** ამისთანაები, **Р.** ამისთანაებისა, **Д.** ამისთანაებსა, **Т. 1.** ამისთანაებითა, **и т. д.**

О ГЛАГОЛѢ.

ზმნისათვის.

§ 12. Грузинскіе Глаголы не только измѣняютъ окончанія; но и принимаютъ въ началѣ частицы ვ, ვჰ, ვა, ვი, ვუ, ვე, **или** მ, მა, მი, მე, **кои измѣняютъ значенія одного и того же глагола слѣдующимъ образомъ; напр.:**

ვჰწერ, **пишу,**	ვაგებ, **строю, проигрываю.**
ვაწერ, **подписываю,**	ვიგებ, **строю себѣ; выигриваю.**
ვიწერ **пишу для себя.**	ვუგებ, **строю для него; выигриваю у него.**
ვუწერ, **пишу для него,**	ვიგები, **строюсь.**
ვიწერები, **пишусь.**	ვეგები, **строюсь.**
ვეწერები, **пишусь.**	მაგებ, **строишь меня; проигрываешь мнѣ или меня.**
მწერ, **пишешь ко мнѣ.**	მიგებ, **строишь для меня; выигриваешь у меня.**

მაწერ, надписываешь на меня. მეგები, строишь меня, и т. д.
მიწერ, пишешь для меня.
მეწერები, пишешь меня.

§ 13. Глаголы бываютъ:

1) Дѣйствительные, напр.: ვჰსწერ წიგნსა, пишу письмо; ვაშენებ სახლსა, строю домъ; გზომავ მაუდსა, мѣрю сукно, и т. д.

Между Дѣйствительными глаголами слѣдуетъ отличать глаголы Относительные (ზმნანი მიჩემებითნი), коими выражается: *первое,* что дѣйствіе совершается извѣстнымъ лицемъ въ пользу свою или чужую, напр. ვიწერ წიგნს, пишу для себя письмо; ვუწერ წიგნსა, пишу для него письмо, и т. д.; *второе,* что дѣйствіе совершается или въ пользу 1-го лица 2-мъ и 3-мъ лицемъ, напр. მიწერ, ты пишешь для меня; მიწერს, онъ пишетъ для меня; или въ пользу 2-го лица 1-мъ и 3-мъ, напр. გწერ, пишу тебя; გწერს, онъ пишетъ тебя. Относительные глаголы составляются изъ Дѣйств. измѣняя ვ, ვჰ, ვა и т. д. на ვი ვუ, მ, მა, მი, напр. ვაშენებ, строю; Относит. ვიშენებ, строю для себя; ვუშენებ, строю для него; მაშენებ, строишь меня, и т. д.

Отъ каждаго Дѣйствительнаго глагола производятся глаголы:

а) Переходящіе (სხმით-გარდასვლითნი), кои составляются изъ Дѣйствительныхъ глаголовъ, измѣняя начальныя ვ, ვჰ, ვი, ვუ на ვა и прибавляя къ окончанію ინებ, напр. ვჰსწერ, перех. ვაწერინებ, заставляю писать; ვიწერინებ, заставляю писать для себя; ვუწერინებ, заставляю писать для него; მიწერინებ, заставляешь писать для меня; მიწერინებს, заставляетъ писать для меня. Къ Переходящимъ глаголамъ относится и слѣдующая форма глаголовъ, происшедшая отъ Среднихъ глаголовъ, напр. ვაუბნებ, ვალაპარაკებ, заставляю говорить; ვაომებ, заставляю воевать; ვაცინებ, заставляю смѣяться; ვაბრძოლებ, заставляю сражаться и другія.

б) Вдвойнѣ Переходящіе глаголы (მრჩობლ-სხმით-გარდასვლითნი) составляются изъ Переходящихъ, прибавляя къ окончанію ინებ, напр. ვაწერინებინებ, заставляю писать через посредство другаго лица третье лице: ვიწერინებინებ, заставляю писать для себя черезъ посредства другаго лица третье.

в) Страдательные (ვნებითნი) составляются изъ Дѣйствительныхъ, прибавляя къ окончанію ი, ვი, ები и измѣняя частицы: ვჰ, ვა, ვუ на ვი, напр. ვიწერები, ვიწერი, ვიწერვი (ვჰწერ), пишусь; ვიკერვი (ვკერავ), сыплюсь; ვიზომები, ვჰზომ), ვიზომვი, ვიზომი, мѣрюсь. Глаголы Относительные, имѣющіе въ 1-мъ лицѣ მ, მა, მი въ Страдательный формѣ измѣняютъ частицы сіи на მე и при-

нимаютъ въ концѣ ები,ება, напр. მეწერები, ты пишешь меня; მეშენები, ты строишь меня; მეწერება, онъ пишетъ меня; მეშენება, онъ строитъ меня.

г) Возвратные (თვით-ვნებითნი) составляются изъ Дѣйствит. измѣняя начальныя ვ, ვა, ვი, ვე на ვე и прибавляя къ окончанію ი, ვი, ები, напр. ვეწერები, пишусь; ვეშენები, строюсь, и т. д.

Примѣчаніе. Средніе глаголы, употребляемые въ этой формѣ, напр. ვებრძოლები, сражаюсь; ველაპარაკები, говорю съ кѣмъ, ვეუბნები, говорю ему имѣютъ значенія Взаимныхъ глаголовъ.

д) Страдательно-Начинательные, кои имѣютъ вначалѣ ვ, а въ концѣ ები, დები, напр. Дѣйств. ვაშენებ, Страд-Нач. ვშენდები, начинаю строить; რჩომა, ვრჩები, остаюсь.

2) Средніе, напр. ვიცინი, смѣюсь; ვიბრძვი, сражаюсь; ვდგევარ, стою.

3) Мѣстоименные, кои составляются изъ 3-го лица Дѣйств. и Среднихъ Глаголовъ и Мѣстоименій მ, მი, გ, გი, უ, ე, напр. ჰრწამს, Мѣст. მრწამს, გრწამს; უხარიან Мѣст. მიხარიან, радуюсь, и т. д.

4) Одноличные, кои употребляются въ 3-мъ лицѣ: თოვს, снѣжитъ; ჰსწვიმს, дождитъ; ჯერ-არს, надлежитъ.

§ 14. Глаголы кромѣ того бываютъ:

Простые, напр. ვჰსწერ, пишу; ვზომ, мѣрю.

Предложные, напр. დავსწერ, напишу; გავზომ, измѣрю.

Примѣчаніе. Предлоги, присовокупляемые къ простымъ глаголамъ и значенія ихъ изложены въ статьѣ о производствѣ словъ.

§ 15. Въ составъ каждаго Страдательнаго глагола входятъ глаголъ Существительный и Причастіе.

1) Существительнымъ глаголомъ называется глаголъ ვარ, есмь; ვიყავ, былъ, потому что имъ выражается существованіе предмета, не изъясняя, ни дѣйствія, ни страданія.

2) Причастія бываютъ:

а) Настоящаго времени Дѣйствительнаго залога, напр. მწერელი, пишущій; მტირალი, плачущій.

б) Прошедшаго времени Страдательнаго залога, напр. წერილი, писанный; ქებული, хваленный.

§ 16. Главные принадлежности каждаго глагола суть: наклоненіе время, число и лице.

1) Наклоненія три: Изъявительное, Условное и Повелительное.

Примѣчанія:

а) Грузинскіе глаголы не имѣютъ неокончательнаго наклоненія. Оно замѣняется Отглагольнымъ именемъ, которое и есть корень каждаго глагола.

б) Для отличія Условнаго наклоненія отъ Изъявительнаго служитъ частица უნდა, которая ни съ какимъ другимъ наклоненіемъ не сочиняется.

в) Повелительное наклоненіе бываетъ утвердительное и отрицательное. *Отрицаніе* Запретительное ნუ ставится при временахъ, кои заимствованы отъ изъявительнато наклоненія; отрицаніе же არა при временахъ, кои заимствованы отъ Условнаго наклоненія.

2) Временъ въ Изъявительномъ наклоненіи пять: Настоящее, Будущее, Прошедшее несовершенное, Прошедшее совершенное и Давнопрошедшее; въ Условномъ наклоненіи четыре: Настоящее, Прошедшее совершенное, Давнопрошедшее и Будущее; въ Повелительномъ наклоненіи два: Настоящее и Будущее.

Примѣчаніе: Настоящее и Будущее время Изъявительнаго наклоненія имѣютъ одну и ту же форму; Настоящее находимъ въ простыхъ глаголахъ, Будущее же въ предложныхъ, напр. ვჰსწერ, пишу; დავჰსწერ, напишу.

3) Чиселъ два: Единственное и Множественное.

4) Въ каждомъ числѣ три лица, напр. ვჰწერ, пишу; ჰწერ, пишешь; ჰწერს, пишетъ; ვჰწერთ, пишемъ; ჰსწერთ, пишете; ჰწერენ, пишутъ.

§ 17. Глаголы по спряженіямъ ихъ раздѣляются на правильные и неправильные.

§ 18. Глаголы правильные дѣлятся на четыре спряженія:

Къ первому спряженію принадлежатъ глаголы, кончащіеся въ отглагольномъ имени на ოვა, ემა, ომა, ენა и на ა глаголы двухсложные и болѣе, имѣющіе въ конечномъ слогѣ одну согласную букву, напр. წერა, писать (ვჰწერ); წოვა, сосать (ვჰწოვ); ფრენა, заставляю летать; Наст. ვაფრენ; Пр. С. ვაფრინე.

Ко второму принадлежатъ глаголы, кончащіеся на ება, ვა (ჳა), ობა, ევა, и односложные на მა, напр. შენება (ვაშენებ), строить; რთვა (ვრთავ) соединять; წყობა (ვაწყობ), класть; ბმა (ვაბამ), привязывать. Глаголы сіи въ Прош. Совер. времени отбрасываютъ сіи окончанія.

Къ третьему принадлежатъ глаголы, кончащіеся на ოლა, ილი, ლი и односложные на ა; такъ же глаголы на ნა съ предъидущею согласною буквою,

напр. ბრძოლა (ვიბრძვი), сражаюся; ტირილი (ვსტირი) плачу; თლა (ვთლი), строгаю; ფხაჭნა (ვფხაჭნი), царапаю.

Къ Четвертому относятся глаголы Мѣстоименные, напр. მრწამს, вѣрую; მიხარიან, радуюсь.

Объ оброзованіи временъ.

§ 19. Корень каждаго глагола есть отглагольное имя, отъ него производятся въ первыхъ трехъ спряженіяхъ слѣдующія коренныя времена: Настоящее и Прошедшее Совершенное Изъявительнаго наклоненія, прибавляя къ началу частицы ვჰ, გ, ვა, ვი, გუ, ვე или, მ, მა, მი и измѣняя окончаніе, какъ показано ниже, напр.:

1-е спряженіе:

წერა, писать. Наст. ვწერ, я пишу. Прош. Сов. ვწერე, я писалъ.

2-е спряженіе:

შენება, строить. Наст. ვაშენებ, я строю. Прош. Сов. ვაშენე, я строилъ.

3-е спряженіе:

თლა, строгать. Наст. ვთლი, я строгаю. Прош. Сов. ვთალე, я строгалъ.

I. Отъ настоящаго производятся:

а) Прошедше Несовершенное Изъявит. наклоненія, прибавляя къ концу დი, а къ Среднимъ и Страдательнымъ глаголамъ ოდი, напр.:

Наст. ვწერ. Прош. Нес. ვწერდი, я писалъ.
— ვაშენებ. — — ვაშენებდი, я строилъ.
— ვთლი. — — ვთლიდი, я строгалъ.

б) Настоящее Условнаго наклоненія, прибавляя къ концу დე, а къ Среднимъ и Страдательнымъ глаголамъ ოდე, напр.:

Наст. ვწერ. Наст. Усл. ვწერდე, если я пишу.
— ვაშენებ. — — ვაშენებდე, если я строю.
— ვთლი. — — ვთლიდე, если я строгаю.

в) Давнопрошедшее Изъявительнаго наклоненія, измѣняя начальныя частицы ვ, ვჰ, ვა и т. д. на მი и прибавляя къ концу ია или იეს, напр.:

ვწერ. Давн. მი—წერ—ია, მიწერ—იეს, я написалъ.
ვაშენებ. — მიშენებია — იეს, я построилъ.
ვთლი. — მი—თლ—ია; — მითლიეს, я прострогалъ.

Примѣчанія:

а) Глаголы, кончащіеся на ებ и ობ употребляются и сокращенно, напр. ვაქებ, Давн. მიქია, вм. მიქებია; ვაპობ, Давн. მი-პია, вм. მიპობია. Глаго-

лы, кончащiеся на მა и ვა въ Давнопрошедшемъ отбрасываютъ последнюю гласную букву ა, напр. ვკერავ, Давнопр. მიკერვია, მი-კერია, вм. მიკერავია; ვაბამ, Давн. მიბია, вм. მიაბამია. Въ общеупотребительномъ языкѣ глаголы, въ особенности кончащiеся на ვა и მა, вмѣсто окончанiя ია, принимаютъ и окончанiе ავს, ამს, напр. ვკერავ, Давн. მი-კერავს, ვმართავ, Давн. მიმართავს, ვფხაჭნი, Давн. მიფხაჭნავს; ვაბამ, Давн. მიბამს; эту же форму имѣетъ и настоящее время относительнаго глагола.

б) Давнопрошедшее время въ глаголахъ Страдательныхъ составляется изъ Причастiя прошедшаго времени Страдательнаго залога и Существительнаго глагола ვარ, напр. წერილ-ვარ, შენებულ-ვარ, თლილ-ვარ. Глаголы Относительные, Страдательно-Начинательные и Возвратные не имѣютъ Давнопрошедшаго времени.

II. Отъ Прошедшаго Совершеннаго времени производятся:

а) Будущее Условнаго наклоненiя, измѣняя конечную ე на ო, напр.

ვწერე. Буд. Усл. ვწერო, если напишу.
ვაშენე. — — ვაშენო, если построю.
ვთალე. — — ვთალო, если построгаю.

Примѣчанiя:

1) Глалоы, кончащiеся на მა и ჭმა и имѣющiе въ Прош. Совер. окончанiя ი, измѣняютъ въ Давнопрошедшемъ сiе окончанiе на ა, напр. ვაბი, Буд. Усл. ვაბა; ვაცვი, Буд. Усл. ვაცვა.

2) Будущее Условное въ глаголахъ 2-го и 3-го спряж. имѣющихъ въ Прош. Сов. времени въ послѣднемъ слогѣ вставочную букву ა или кончащихся въ Прош. Сов. времени на ი (напр. ვიპყარ, 2-е лице იპყარ, 3-е л. იპყრა; გავუშვი, 2-е л. გაუშვი, 3-е л. გაუშვა) составляется изъ 3-го лица, прибавляя къ началу частицы ვ, и т. д., напр. 3-е лице იპყრა, Буд. Усл. ვიპყრა; 3-е л. გაუშვა, Буд. Усл. გავუშვა. — См. отступающiе отъ общихъ правилъ глаголы, стран. 32.

3) Будущее Условное въ глаголахъ Страдательно-Начинательныхъ образуется отъ Прошед. Сов. измѣняя დი на დე, напр. აღვშენდი, Буд. Усл. აღვშენდე.

б) Прошедшее Совершенное Условнаго наклоненiя образуется также отъ Прош. Сов. Изъявит. наклоненiя, измѣняя начальныя частицы ვჰ, ვა, ვი, и т. д. на მე, а конечное ე на ა, напр.:

ვჰწერე. Прош. Усл. მეწერა, если бы написалъ.
ვაშენე. — — მეშენა, если бы построилъ.
ვთალე. — — მეთალა, если бы построгалъ.

в) Давнопрошедшее Условнаго наклоненія производится отъ Прош. Сов. Условнаго наклоненія, измѣняя конечную ა на ოს, напр.:

მეწერა. Давн. Услов. მეწეროს, если бы написалъ.
მეშენა. — — მეშენოს, если бы построилъ.
მეთალა. — — მეთალოს, если бы построгалъ.

Примѣчанія:

1) Прошедшее Соверш. и Давнопрошедшее Условнаго наклоненія въ Страдательныхъ глаголахъ составляются изъ Причастія Прошедшаго времени и Существителнаго глагола ვარ, напр.:

Прош. Сов. წერილ-ვიყო. Давнопр. წერილ ყოფილ ვიყო.
— — შენებულ-ვიყო. — შენებულ ყოფილ ვიყო.
— — თლილ-ვიყო. — თლილ ყოფილ ვიყო.

2) Глаголы кончащіеся въ Буд. Усл. на ა, въ Давнопрош. условномъ принимаютъ окончаніе ას вмѣсто ოს, напр.:

Буд. Усл. ვაზა. Давнопр. მეზას.
— — ვიპყრა. — მეპყრას, и т. д.

3) Глаголы Относительные, Страдательно-Начинательные и Возвратные не имѣютъ Прош. Совершеннаго и Давнопрошедшаго Условнаго наклоненія.

III. Повелительное наклоненіе неимѣетъ особыхъ окончаній; для составленія 2-го лица Наст. времени Повелительн. наклоненія берется 2-ое лице Прош. Сов. Изъявит. Накл., а для 3-го лица 3-е лице Будущаго Усл. накл., напр. ჰსწერე (отъ ვსწერე), пиши, ჰსწეროს (отъ ვჰსწერო), пусть онъ пишетъ, ჰსწერეთ; ჰსწერონ. Для 2-го и 3-го лица Буд. Повел. берется 2-е и 3-е лице Наст. Усл. наклоненія, напр. ჰსწერდე, пиши; ჰსწერდეს, пусть онъ пишетъ; ჰსწერდეთ ჰსწერდენ. Для 2-го лица Буд. Повел. накл. часто берется и 2-е лицо Прош. Нес. времени Изъявит. накл. напр. ჰსწერდი, ჰსწერდით; ისმენდი, ისმენდით; ცხონდი, ცხონდით, и т. д. Для Повел. накл. Наст. времени съ отрицаніемъ ნუ берется 2-е и 3-е лице Наст. времени. Изъявит. накл. ნუ ჰსწერ, не пиши; ნუ ჰსწერს, пусть онъ не пишетъ; ნუ ჰსწერთ, ნუ ჰსწერენ. Для Повелит. Будущ. времени съ отрицаніемъ არა берется 2-е и 3-е лице Буд. Услов. накл. არა ჰსწერო, не пиши; არა ჰსწეროს, пусть онъ не пишетъ, არა ჰსწეროთ, არა ჰსწერონ.

IV. Кромѣ того отъ Отглагольнаго Имени производятся:

1) Причастіе Настоящее Дѣйств. залога, прибавляя къ началу მ, მა, მო, а къ концу вмѣсто конечной ა слоги: ელი, ალი, напр. წერა, Прич. Н. მწერელი сокр. მწერი) пишущій; ზომა Прич. მზომელი, мѣрющій (сокр. მზომი), თლა,

Прич. მთლელი, строгающій, ცხოვრება Прич. მმცხოვრებელი, живущій; ტირილი Прич. მტირალი, плачущій.

2) Причастіе Прошедшее Страд. залога, измѣняя конечную ა на ილი, ვილი ული, напр. წერა Прич. წერილი, писанный; ზომა Прич. ზომილი, измѣренный; თლა, Прич. თლილი, строганный.

Въ четвертомъ спряженіи коренныхъ временъ также два: Настоящее и Давнопрошедшее Изъявит. наклоненія.

Примѣчаніе. Для образованія Наст. времени. въ 4-мъ спряженіи берется 3-е лице Наст. Изъявит. накл. и придается къ началу მ, მი, и т. д. напр. რწამს, მრწამს, вѣрую; მიყვარს, люблю; მიხარიან, радуюсь. Для образованія же Давнопр. начальную частицу მი измѣняютъ на მ, а окончанія ს, იან и т. д. на ებია или ია, напр. მიყვარს Давн. მყვარებია, я любилъ; მიხარიან, მხარებია, я радовался; მრწამს, მრწმენა, Д. მრწამებია, მრწმუნებია и მრწმენია, я вѣрилъ

От Настоящаго образуются:

1) Прош. Несов. Изъявит. накл. прибавляя къ окончанію вмѣсто ს, იან въ глаголахъ. Дѣйств. слогъ დის, въ глаголахъ Ср. ოდის, напр. მრწამს, მრწამდის я вѣровалъ; მიხარიან, მიხაროდის, я радовался.

2) Прош. Сов. Изъявит. накл. прибавляя вмѣсто ს, იან слогъ და или ოდა, напр. მრწამს, Пр. С. მრწამდა, я вѣровалъ; მიხარიან, მიხაროდა, я радовался; მიყვარს, მიყვარდა, я любилъ, и т. д.

3) Наст. Услов. накл. прибавляя вмѣсто конечныхъ ს, იან, слогъ დეს, ოდეს, напр. მრწამს, Н. У. მრწამდეს, я долженъ вѣрить; მიხარიან, Н. У. მიხაროდეს, я долженъ радоваться; მიყვარს, Н. У. მიყვარდეს, я долженъ любить.

4) Будущее Условное, измѣняя окончянія ს, იან на დე, ოდე, напр. მრწამს, Б. У. მრწამდე, если увѣрую; მიხარიან, Б. У. მიხაროდე, если обрадуюсь; მიყვარს, Б. У. მიყვარდე, если полюблю.

От Давнопрошедшаго времени.

1) Прош. Сов. Усл. измѣняя ია на ოდა, напр. მყვარებია, Пр. С. Усл. მყვარებოდა, если бы я любилъ; მრწმუნებია, Пр. С. У. მრწმუნებოდა, если бы я вѣрилъ

2) Давнопр. Усл. накл. перемѣняя ს, ია на ოდეს, напр. მყვარებია, მყვარებოდეს.

Для Наст. Повелит. берется 2-е и 3-е л. Буд. У. накл. გიყვარდე, люби меня; უყვარდე, пусть онъ любитъ тебя. Для Будущ. Повелит. берется 2-е и 3-е лице Наст. Усл. накл. გიყვარდეს, люби; უყვარდეს. Для Наст. Повелит. съ отриц ნუ берется 2-е и 3-е лице. Наст. Изъяв. накл. ნუ გიყვარს, ნუ უყვარს. Для Будущ. Повелит. съ отриц. არა берется 2-е и 3-е л. Наст. или Буд. Условн. არ გიყვარდეს, არ უყვარდეს, არ გიყვარდე, არ უყვარდე.

При спряженіи правильныхъ глаголовъ слѣдуетъ замѣтить:

1) Настоящее и Будущее Изъявит. накл. имѣютъ одну и туже форму. Наст. находимъ въ глаголахъ простыхъ, имѣющихъ въ 1-мъ лицѣ ვჰ, ვა, ვუ. и т. д., напр. ვაშენებ, строю; ვჰსწერ, пишу; Будущее же въ глаголахъ простыхъ, имѣющихъ 1-мъ лицѣ ვი, если они не относительные, въ глаголахъ, кончащихся побольшей части на ებ и во всѣхъ глаголахъ предложныхъ, напр. ვიყიდი куплю; ვიშოვი, ვიპოვი, найду; შევჰკერავ, сошью.

2) Нѣкоторые простые глаголы, имѣющіе частицу ვჰ и кончащіеся на ილი, ოლა, ლობა и ობა, въ особенности глаголы Средніе, не употребляются въ Прош. Сов., напр. ვსტირი, плачу ვსტირე (неупотребляются).

3) Глаголы, кончащіеся на ავ, ოვ и ებ употребляются и сокращенно, ვზომ, ვზომავ, ვაშენებ, ვაშენ, ვიშენებ, ვშენ.

4) Для учащенія дѣйствія Грузины употребляютъ частицу ხოლმე, напр. დადიოდა ხოლმე, онъ хаживалъ.

5) Глаголы, начинающіеся съ დ, თ, რ, ტ, ც, ჩ, ჭ, წ, ჯ, принимаютъ послѣ частицы ვჰ букву ს, напр. ვჰსწერ, ვჰსჭამ.

6) Къ глаголамъ часто присоединяется слово თურმე, которое означаетъ, что дѣйствіе или состояніе, которое происходитъ, происходило или произойдетъ точно такъ какъ кто думалъ или предполагалъ, напр: თურმე წიგნსა ჰსწერდა, какъ оказалось, онъ писалъ письмо. –

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

1) მცურავი ერთი მოაქვნდა წყალსა, „თქვა ღმერთო მიშველეო." მეორემ ამხანაგმა უთხრა. „ხელი გაიქნივე, გახვალ და ნაშველი იქნებიო."

2) გლახა ვინმე იყო უპოვარი ყოვლისაგან ნივთისა, ეზმანა მას სამეოცი ცხოვარი ჰყვა და ენება განყიდვა. მოვიდა კაცი ერთი და მისცა თითოსა-თვის ხუთ-ხუთი კელმა-ნაური, ცხოვარის პატრონმა ექვს ექვსი სთხოვა, შეცილებაზედ გაეღვიძა კაცსა მას და სინანული იწყო, თვალნი ეგრეთვე დაიხუჭნა და ხელი მიუღო ვაჭარსა. „ორი კელმა-ნაური მომეც, მოგცემო."

3) ბაღდადის ქალაქს წესი იყო, რა მეხილესთან კაცი მივიდოდა და ორს ფულს მი-სცემდა, რაც ენების ეგოდენი ხურმა შეჭამის: ერთი გარეთ მყოფი მწყემსი მოვიდა, განწესებული მისცა, და დაჯდა და ნახევარ მარჩილის ხურმა შეჭამა. მეხილემ უთხრა: „ძმაო ბევრს ნუ სჭამ, გულს დაგწვავსო." მწყემსმან უთხრა. „შენ ნუ იურვიო, ვისაც გული დაეწვის მე ვიციო."

ПРИМѢРЫ НА ПЕРВОЕ СПРЯЖЕНІЕ.

Отглагольное имя: წერა писать; წყენა огорчать.

Изъявительное наклоненіе.

	1-й ОТДѢЛЪ. Единств. ч.	1-й ОТДѢЛЪ. Множ. ч.	2-й ОТДѢЛЪ. Единств. ч.	2-й ОТДѢЛЪ. Множ. ч.
Наст.	ვჰსწერ,	ვჰსწერთ.	ვაწყენ,	ვაწყენთ.
	ჰსწერ,	ჰსწერთ.	აწყენ,	აწყენთ.
	ჰსწერს,	ჰსწერენ.	აწყენს,	აწყენენ.
Пр. Нес.	ვჰსწერდი,	ვჰსწერდით.	ვაწყენდი,	ვაწყენდით.
	ჰსწერდი,	ჰსწერდით.	აწყენდი,	აწყენდით.
	ჰსწერდა, —დის,	ჰსწერდნენ, —დიან, —დნიან.	აწყენდა, —დის,	აწყენდნენ, —დიან, —დნიან.
Пр. Сов.	ვჰსწერე,	ვჰსწერეთ.	ვაწყინე,	ვაწყინეთ.
	ჰსწერე,	ჰსწერეთ.	აწყინე,	აწყინეთ.
	ჰსწერა, —რის,	ჰსწერეს.	აწყინა, —ნის,	აწყინეს.
Давноп.	მიწერია, —რიეს,	გვიწერიათ, -რიესთ.	მიწყენია,	გვიწყენიათ.
	გიწერია, —რიეს,	გიწერიათ, —რიესთ.	გიწყენია,	გიწყენიათ.
	უწერია, —რიეს,	უწერიათ, —რიესთ.	უწყენია,	უწყენიათ.

Условное наклоненіе.

	Единств. ч.	Множ. ч.	Единств. ч.	Множ. ч.
Наст.	ვჰსწერდე,	ვჰსწერდეთ.	ვაწყენდე,	ვაწყენდეთ.
	ჰსწერდე,	ჰსწერდეთ.	აწყენდე,	აწყენდეთ.
	ჰსწერდეს,	ჰსწერდენ.	აწყენდეს,	აწყენდენ.
Пр. Сов.	მეწერა,	გვეწერათ.	მეწყინა,	გვეწყინათ.
	გეწერა,	გეწერათ.	გეწყინა,	გეწყინათ.
	ეწერა,	ეწერათ.	ეწყინა,	ეწყინათ.
Давноп.	მეწეროს,	გვეწეროსთ.	მეწყინოს,	გვეწყინოსთ.
	გეწეროს,	გეწეროსთ.	გეწყინოს,	გეწყინოსთ.
	ეწეროს,	ეწეროსთ.	ეწყინოს,	ეწყინოსთ.
Будущ.	ვჰსწერო,	ვჰსწეროთ.	ვაწყინო,	ვაწყინოთ.
	ჰსწერო,	ჰსწეროთ.	აწყინო,	აწყინოთ.
	ჰსწეროს,	ჰსწერონ.	აწყინოს,	აწყინონ.

Повелительное наклоненіе.

Наст.	ჰსწერე,	ნუ ჰსწერ.	აწყინე,	ნუ აწყენ.
	ჰსწეროს,	ნუ ჰსწერს.	აწყინოს,	ნუ აწყენს.
	ჰსწერეთ,	ნუ ჰსწერთ.	აწყინეთ,	ნუ აწყენთ.
	ჰსწერონ,	ნუ ჰსწერენ.	აწყინონ,	ნუ აწყენენ.
Будущ.	ჰსწერდე,	არა ჰსწერო.	აწყენდე,	არ აწყინო.
	ჰსწერდეს,	არა ჰსწეროს.	აწყენდეს,	არ აწყინოს.
	ჰსწერდეთ,	არა ჰსწეროთ.	აწყენდეთ,	არ აწყინოთ.
	ჰსწერდენ,	არა ჰსწერონ.	აწყენდენ,	არ აწყინონ.

Причастіе.

Наст. მწერი, მწერელი. მაწყენელი.

ПРИМѢРЫ НА ВТОРОЕ СПРЯЖЕНІЕ.

შენება, **строить;** მართვა, **править;** ბნევა, **сыпать;** ბმა, **вязать.**

Изъявительное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.	4-й ОТДѢЛЪ.
Наст.	ვაშენებ, —თ.	ვმართავ, —თ.	ვაბნევ, —თ.	ვაბამ, —თ.
	აშენებ, —თ.	ჰმართავ, —თ.	აბნევ, —თ.	აბამ, —თ.
	აშენებს, —ბენ.	ჰმართავს, —ვენ.	აბნევს, —ვენ.	აბამს, —ბმენ.
Пр.Нес.	ვაშენებდი, —თ.	ვმართავდი, —თ.	ვაბნევდი, —თ.	ვაბამდი, —თ.
	აშენებდი, —თ.	ჰმართავდი, —თ.	აბნევდი, —თ.	აბამდი, —თ.
	აშენებდა,-დიან,დნენ.	ჰმართავდა,-დნენ,დიან.	აბნევდა, -დნენ, დიან.	აბამდა, —დნენ, დიან.
Пр.С.	ვაშენე, —თ.	ვმართე, —თ.	ვაბნიე, —თ.	ვაბი, —თ.
	აშენე, —თ.	ჰმართე, —თ.	აბნიე, —თ.	აბი, —თ.
	აშენა, ნის;— ნეს.	ჰმართა (თის), —თეს.	აბნია, —ნიეს.	აბა, აბის; —ბეს.
Давноп.	მიშენებია, გვი—თ.	მიმართვია, გვი —ია.	მიბნევია,გვიბნევიათ.	მიბია, გვიბიათ.
	გიშენებია, —თ.	გიმართვია, —თ.	გიბნევია, —თ.	გიბია, —თ.
	უშენებია, —თ.	უმართვია, —თ.	უბნევია, —თ.	უბია, —თ.

Условное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.	4-й ОТДѢЛЪ.
Наст.	ვაშენებდე, —თ.	ვმართავდე, —თ.	ვაბნევდე, —თ.	ვაბამდე, —თ.
	აშენებდე, —თ.	ჰმართავდე, —თ.	აბნევდე, —თ.	აბამდე, —თ.
	აშენებდეს, —დენ.	ჰმართავდეს, —დენ.	აბნევდეს, —დენ.	აბამდეს, —დენ.
Пр.С.	მეშენა, გვეშენათ.	მემართა, გვემართათ.	მებნივა, —გვე,—თ.	მება, —გვებათ.
	გეშენა, —თ.	გემართა, —თ.	გებნივა, —თ.	გება, —თ.
	ეშენა, —თ.	ემართა, —თ.	ებნივა, —თ.	ება, —თ.
Давноп.	მეშენოს,გვეშენოსთ	მემართოს, გვე —თ.	მებნიოს, გვე —სთ.	მებას, გვებასთ.
	გეშენოს, —თ.	გემართოს, —თ.	გებნიოს, —თ.	გებას, —თ.
	ეშენოს, —თ.	ემართოს, —თ.	ებნიოს, —თ.	ებას, —თ.
Будущ.	ვაშენო, —თ.	ვჰმართო, —თ.	ვაბნიო, —თ.	ვაბა, —თ.
	აშენო, —თ.	ჰმართო, —თ.	აბნიო, —თ.	აბა, —თ.
	აშენოს, —ნონ.	ჰმართოს, —თონ.	აბნიოს, —თ.	აბას, —ან.

Повелительное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.	4-й ОТДѢЛЪ.
Наст.	აშენე, —თ.	მართე, —თ.	აბნიე, —ეთ.	აბი, —თ.
	აშენოს, —ნონ.	მართოს, —თონ.	აბნიოს, —ონ.	აბას, —ან.
	ნუ აშენებ, —ბთ.	ნუ მართავ, —ვთ.	ნუ აბნევ —თ.	ნუ აბამ, —თ.
	ნუ აშენებს, —ბენ.	ნუ მართავს, —თვენ.	ნუ აბნევს, —ვენ.	ნუ აბამს, —ბმენ.
Будущ.	აშენებდე, —თ,	მართავდე, —თ.	აბნევდე, —დეთ.	აბამდე, —თ.
	აშენებდეს, —დენ.	მართავდეს, —დენ.	აბნევდეს, —დენ.	აბამდეს, —დენ.
	არ აშენო, —თ.	არ მართო, —ოთ.	არ აბნიო,—ოთ.	არ აბა, —თ.
	არ აშენოს, —ნონ.	არ მართოს, —ონ.	არ აბნიოს, —ონ.	არ აბას, —ან.

Причастіе.

Наст.	მაშენებელი.	მმართველი.	მაბნეველი.	მბმელი.

ПРИМѢРЫ НА ТРЕТІЕ СПРЯЖЕНІЕ.

თლა, строгать; ფხაჭნა царапать; ტირილი, плакать.

Изъявительное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.
Наст.	ვსთლი, —თ. ჰსთლი, —თ. ჰსთლის, —იან.	ვჰფხაჭნი, —თ. ჰფხაჭნი, —თ. ჰფხაჭნის, —ნიან.	ვჰსტირ, —თ. ჰსტირ, —თ. ჰსტირს, —რიან.
Пр. Н.	ვჰსთლიდი, —თ. ჰსთლიდი, —თ. ჰსთლიდა, -დის, -დნენ, -დიან.	ვჰფხაჭნიდი, —თ. ჰფხაჭნიდი, —თ. ჰფხაჭნიდა, —დიან, —დნენ.	ვჰსტიროდი, —თ. ჰსტიროდი —თ. ჰსტიროდა,-დის;-დნენ,-დიან.
Пр. С.	ვსთალე, —თ. ჰსთალე, —თ. ჰსთალა, —ლეს.	ვფხაჭნე, —თ. ჰფხაჭნე, —თ. ჰფხაჭნა, —ნეს.	ვჰტირე не употр.
Давноп.	მითლია, გვითლიათ. გითლია, —თ. უთლია, —თ.	მიფხაჭნია, გვიფხაჭნიათ. გიფხაჭნია, —თ. უფხაჭნია, —თ.	მიტირია, -რნია, გვიტირიათ. გიტირია, — ნია— თ. უტირია, — ნია— თ.

Условное.

Наст.	ვსთლიდე, —თ. ჰსთლიდე, —თ. ჰსთლიდეს, —დენ.	ვჰფხაჭნიდე, —თ. ჰფხაჭნიდე, —თ. ჰფხაჭნიდეს, —დენ.	ვჰსტიროდე, —თ. ჰსტიროდე, —თ. ჰსტიროდეს, —ენ.
Пр. С.	მეთალა, გვეთალათ. გეთალა, —თ. ეთალა, —თ.	მეფხაჭნა, გვეფხაჭნათ. გეფხაჭნა, —თ. ეფხაჭნა, —თ.	მეტირა, გვეტირათ. გეტირა, —თ. ეტირა, —თ.
Давноп.	მეთალოს, გვეთალოსთ. გეთალოს, —თ. ეთალოს, —თ.	მეფხაჭნოს, გვეფხაჭნოსთ. გეფხაჭნოს, —თ. ეფხაჭნოს, —თ.	მეტიროს, გვეტიროს. გეტიროს, —სთ. ეტიროს, —სთ.
Будущ.	ვთალო, —თ. ჰსთალო, —თ. ჰსთალოს, —ლონ.	ვფხაჭნო, —თ. ჰფხაჭნო, —თ. ჰფხაჭნოს, —ნონ.	ვსტირო, не употр.

Повелительное.

Наст.	ჰთალე, —თ. ჰსთალოს, —ლონ. ნუ ჰსთლი, —თ. ნუ ჰსთლის, —ლიან.	ჰფხაჭნე, —თ. ჰფხაჭნოს, —ნონ. ნუ ფხაჭნი, —თ. ნუ ფხაჭნის, —ნიან.	ჰსტირე, не употр. ჰსტიროს, не употр. ნუ ჰსტირ, —თ, ნუ ჰსტირის —რიან.
Будущ.	ჰსთლიდე, —თ. ჰსთლიდეს, —დენ. არა ჰსთალო, —ლოთ. არ ჰსთალოს, —ლონ.	ჰფხაჭნიდე, —თ, ჰფხაჭნიდეს, —დენ. არა ფხაჭნო, —ნოთ. არა ფხაჭნოს, —ნონ.	ჰსტიროდე, —თ. ჰსტიროდეს, —დენ. არ სტირო неупотр. არ სტიროს. —

Причастіе.

Наст.	მთლელი.	მფხაჭნელი.	მტირალი.

4-ое СПРЯЖЕНІЕ.

ყვარვა, любить.

Изъявительное.

Наст.
- მიყვარს, გვიყვარსთ.
- გიყვარს, —სთ.
- უყვარს, —სთ.

Пр. Н.
- მიყვარდის, გვიყვარდისთ.
- გიყვარდის, —სთ.
- უყვარდის, —სთ.

Пр. Сов.
- მიყვარდა, გვიყვარდათ.
- გიყვარდა, —თ.
- უყვარდა, —თ.

Давноп.
- მყვარებია, გვყვარებიათ.
- გყვარებია, —თ.
- ჰყვარებია, —თ.

Условное.

Наст.
- მიყვარდეს, გვიყვარდესთ.
- გიყვარდეს, —თ.
- უყვარდეს, —თ.

Пр. Сов.
- მყვარებოდა, გვყვარებოდათ.
- გყვარებოდა, —თ.
- ჰყვარებოდა, —თ.

Давноп.
- მყვარებოდეს, გვყვარებო-დესთ.
- გყვარებოდეს, —სთ.
- ჰყვარებოდეს, —სთ.

Будущ.
- მიყვარდე, გვიყვარდეთ.
- გიყვარდე, —თ.
- უყვარდე, —თ.

Повелительное.

Наст.
- გიყვარდე, —თ.
- უყვარდე, —თ.
- ნუ გიყვარს, —თ.
- ნუ უყვარს, —თ.

Будущ.
- გიყვარდეს, —თ.
- უყვარდეს, —თ.
- არ გიყვარდეს, —თ.
- არ უყვარდეს, —თ.

Причастіе.

Наст. მყვარებელი.

СПРЯЖЕНІЕ ГЛАГОЛОВЪ ОТНОСИТЕЛЬНЫХЪ.

Изъявительное.

1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.
ვიწერ, —თ.	მიშენებ, —ბს; —ბთ, —ბენ.
იწერ, —თ.	გიშენებ, —ბს; —ბთ, —ბენ.
იწერს, —რენ.	
ვიწერდი, —დით.	მიშენებდი, -დის; -დით, -დნენ.
იწერდი, —დით.	გიშენებდი, -დის; -დით, -დნენ.
იწერდა, -დნენ, -დიან.	
ვიწერე, —თ.	მიშენე, —ნა; —ეთ, —ნეს.
იწერე, —თ.	გიშენე, —ნა; —ეთ, —ნეს.
იწერა, — რეს.	
Неимѣетъ.	Неимѣетъ.

Условное.

1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.
ვიწერდე, —თ.	მიშენებდე, -დეს; -დეთ, -დენ.
იწერდე, —თ.	გიშენებდე, -დეს; -დეთ, -დენ.
იწერდეს, —დენ.	
Неимѣетъ.	Неимѣетъ.
Неимѣетъ.	Неимѣетъ.
ვიწერო, —თ.	მიშენო, -ნოს; -ნოთ, -ნონ.
იწერო, —თ.	გიშენო, -ნოს; -ნოთ, -ნონ.
იწეროს, —რონ.	

Повелительное.

1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.
იწერე, —თ.	მიშენე, -ნოს; -ეთ, -ნონ.
იწეროს, —ნ.	გიშენე, -ნოს; -ეთ, -ნონ.
ნუ იწერ, —თ.	ნუ მიშენებ, -ნებს, ნუ -ბთ, -ბენ.
ნუ იწერს, —რენ.	ნუ გიშენებ, -ნებს; ნუ-ბთ, -ბენ.
იწერდე, —თ.	მიშენებდე, -დეს; -დეთ, -დენ.
იწერდეს, —დენ.	გიშენებდე, -დეს; -ბდეთ, -დენ.
არ იწერო, —თ.	არ მიშენო, -ნოს; არ -ნოთ, -ნონ.
არ იწეროს, —ონ.	არ გიშენო, -ნოს; არ -ნოთ, -ნონ.

Причастіе.

Какъ Дѣйствительный залогъ.

СПРЯЖЕНІЕ СТРАДАТЕЛЬНЫХЪ ГЛАГОЛЪ.

Изъявительное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.	НАЧИН. ГЛАГ.
Наст.	ვითლები, —თ. ითლები, —თ. ითლების, —ბიან.	მეშენები, —ბის. გეშენები, —ბის.	მეყვარება, გვე-ებათ. გეყვარება, —თ. ეყვარება, —თ.	აღვშენდები, —თ. აღშენდები, —თ. აღშენდება, —ბიან.
Пр. Нес.	ვითლებოდი, —თ. ითლებოდი, —თ. ითლებოდა, —დნენ, —დიან.	მეშენებოდი, -ბოდა. გეშენებოდი, -ბოდა.	მეყვარებოდი, —დის, გვეყვარებოდით. გეყვარებოდი, —თ. ეყვარებოდი, —თ.	აღვშენდებოდი, -თ. აღშენდებოდი, -თ. აღშენდებოდა,-დნენ.
Пр. Сов.	ვითალე, —თ. ითალე, —თ, ითალა, —ლეს.	მეშენე, —მეშენა. გეშენე, —გეშენა.	მეყვარებოდა, გვე- —დათ. გეყვარებოდა, —თ. ეყვარებოდა, —თ.	აღვშენდი, —თ. აღშენდი, —თ. აღშენდა, —დნენ.
Давноп.	თლილ { ვარ, -ხარ, -არს ვიყავ, -იყავ. იყო.	გიშენებივარ, —თ. უშენებივარ, —თ. მიშენებიხარ, —თ. უშენებიხარ, —თ.	მოყვარ-ულ { ვიყავ. იყავ. იყო.	Неимѣетъ.

Условное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.	НАЧИН. ГЛАГ.
Наст.	ვითლებოდე, —თ. ითლებოდე, —თ. ითლებოდეს, —დენ.	მეშენებოდე, —დეს. გეშენებოდე, —დეს.	მეყვარებოდეს, გვე- ყვარებოდეთ. გეყვარებოდეს, —თ. ეყვარებოდეს, —თ.	აღვშენდებოდე, -თ. აღშენდებოდე, -თ. აღშენდებოდეს-დენ.
Пр. С.	თლილ { ვიყო, —თ. იყო, —თ. იყოს, —ნ.	Неимѣетъ.	მოყვარ-ულ { ვიყო, -თ. იყო, -თ. იყოს, -ნ.	Неимѣетъ.
Давноп.	თლილ { ვიყავ, —თ. იყავ, —თ. იყოს, —ონ.	Неимѣетъ.	მოყვარ-ულ { ვიყავ იყავ. იყოს.	Неимѣетъ.
Будущ.	ვითალო —თ. ითალო, —თ. ითალოს, —ონ.	მეშენო, —თ, მეშენოს, —ნონ. გეშენო, —თ. გეშენოს, —ნონ.	მეყვარებოდე, გვე,-თ. გეყვარებოდე, —თ. ეყვარებოდე, —თ.	აღვშენდე, —თ. აღშენდე, —თ. აღშენდეს, —დენ.

Повелительное.

	1-й ОТДѢЛЪ.	2-й ОТДѢЛЪ.	3-й ОТДѢЛЪ.	НАЧИН. ГЛАГ.
Наст.	ითალე, —თ. ითალოს, —ლონ. ნუ ითლები, —თ. ნუ ითლების, —ბიან.	მეშენე,—ნოს. გეშენე,—ნოს.	გეყვარებოდე, —თ. ეყვარებოდე, —თ. ნუ გეყვარება —თ. ნუ ეყვარება, —თ.	აღშენდი, —დით. აღშენდეს, —დენ. ნუ აღშენდები. ნუ აღშენდების.
Будущ.	ითლიდე, —თ. ითლიდეს, —დენ. არ ითალო, —თ. არ ითალოს, —ლონ.	მეშენებოდე. მეშენებოდეს. გეშენებოდე. გეშენებოდეს.	გეყვარებოდეს, —თ. ეყვარებოდე, -თ. არ გეყვარებოდე, -თ. არ ეყვარებოდეს, -ენ.	აღშენდებოდე, -თ. აღშენდებოდენ,-დენ არ აღშენდე, -თ. არ აღშენდეს, -დენ.

При спряженіи правильныхъ глаголовъ слѣдуетъ замѣтить, что по 1-му отдѣлу 1-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на ემა, ოვა и на ა двухсложные и болѣе, напр.:

Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.
კეცა, складывать,	ვჰკეც,	ვჰკეცე.	გვემა, бить,	ვჰგვემ,	ვგვემე.
ზელა, мять,	ვზელ,	ვზელე.	წოვა, сосать,	ვწოვ,	ვწოვე.
ჭამა, ѣсть,	ვსჭამ,	ვსჭამე.	ზომა, мѣрить,	ვზომ,	ვზომე.
რეკა, звонить,	ვრეკ,	ვრეკე.	თხოვა, просить,	ვსთხოვე,	ვსთხოვე.

Примѣчаніе. Глаголъ ცემა когда означаетъ бить кого, тогда спрягается правильно, напр. Наст. ვჰსცემ, Пр. С. ვჰსცემე; когда же означаетъ дать кому что, тогда въ Наст. имѣетъ ვჰსცემ, въ Пр. С. ვეც (3-е лице ჰსცა), Будущ. Ус. ვჰსცე. Также პატივის-ცემა, почитать, въ Наст. პატივს-ვსცემ, въ Пр. С. პატივი-ვეც; მიცემა, отдать кому что, Наст. მივსცემ, Пр. Сов. მივეც; Будущ. მივჰსცე; въ Повел. მიეც, а сокр. მიე, მოცემა, отдать кому что; Наст. მოვსცემ, Пр. С. მოვეც, Будущ. მოვცე; Повел. მოეც (сокр. მოე; въ Относит. формѣ მომე, вм. მომეც). Глаголъ სწავლა, учить, въ Наст. имѣетъ ვასწავლი, въ Прош. С. ვასწავლე.

По 2-му отдѣлу 1-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на ენა и ენდა, напр.:

Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.
ღგენა, огарчать,	ვაღგენ,	ვაღგინე,	რბენა,	ვირბენ,	ვირბინე.
ჩენა, казать,	ვაჩენ,	ვაჩინე.	ფრენა,	ვაფრენ,	ვაფრინე.
ხდენა, портить,	ვახდენ,	ვახდინე.	წმენდა,	ვსწმენდ,	ვსწმინდე.

Примѣчаніе. Слѣдующіе глаголы, принадлежащіе къ 1-му отдѣлу 1-го спряженія спрягаются по 2-му отдѣлу 1-го спряженія:

Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.
დაჭერა, поймать,	დავიჭერ,	დავიჭირე.	ფხეკა, скоблить,	ვჰფხეკ,	ვჰფხიკე.
გლეჯა, рвать,	ვჰგლეჯ,	ვჰგლიჯე.	წყვეტა, рвать,	ვჰსწყვეტ,	ვჰსწყვიტე.
კრეფა, собирать,	ვჰკრეფ,	ვჰკრიფე.	ცქერა, смотрѣть,	ვსცქერ,	ვსცქირე.

Примѣры для переводовъ.

Я пишу письмо, ты учишь урокъ, онъ моетъ руки; мы рвемъ цвѣты, вы щиплете траву, они дѣлятъ имущество; (Пр. Нес.) я звонилъ въ колоколъ, онъ чинилъ перо; мы пѣли пѣсни, вы слушали музыку; (Пр. Сов.) я отнесъ книгу, ты принесъ очки; онъ почтилъ друга; мы наловили звѣрей, вы собрали ягоды, они выучили урокъ; (Давнопр.) я уже переписалъ бумагу; ты уже умылъ лице, онъ уже выучилъ урокъ; мы уже вымолотили хлѣбъ, они уже собрали виноградъ; (Наст. (Усл.) если я нарву цвѣтовъ, если ты напишешь письмо; если онъ соберетъ учениковъ; если мы измѣримъ глубину моря,

если они истребятъ въ лѣсу звѣрей, (Пр. Сов. Усл.) Если бы я взялъ его, если бы ты очинилъ перо; если бы мы разбили врага; если бы вы истребили разбойниковъ; (Буд. Усл.) если я сложу платье; если ты срубишь дерево; если мы умоемъ руки; если они свяжутъ чулки; пойте пѣсню, заприте двери, умойте руки; принеси хлѣбъ; очини перо; почитай родителей; отдайте перо, принесите ножъ. Лошадь рветъ землю копытами, Петръ пишетъ лучше меня, а я пишу лучше васъ; они обыкновенно обѣдаютъ въ два часа; онъ огорчилъ родителей; онъ выказалъ дружбу; источникъ бьетъ; рѣка течетъ; солнце показалось; снимите со свѣчи.

По 1-му отдѣлу 2-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на ება и ობა, напр.:

Отглаг. имя.	Наст.	Про. С.	Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.
დაყენება, ставить,	დავაყენებ,	—ნე.	ბანება, мыть,	ვაბანებ,	ვაბანე.
ბარება, поручать,	ვაბარებ,	—რე.	ტაცება, выхватить,	ვტაცებ,	ვტაცე.

Примѣчанія:

1) Глаголы, кончащіеся на ობა и нѣкоторые на ება въ 3-мъ лицѣ Прош. Сов. времени кончатся на ო, напр. Отглаг. имя ქება, хвалить, Н. ვაქებ, Пр. С. ვაქე, 3-е лице აქო, Пр. Сов. Усл. Наклоненія მექო, Давнопр. Усл. მექოს. პობა, рубить, Наст. ვაპობ, Пр. Сов. ვაპე, 3-е л. აპო, Пр. Сов. Усл. მეპო, Давнопр. მეპოს, и т. д.

2) Слѣдующіе глаголы, въ которыхъ окончаніе ება и ობა принадлежать къ корню глагола, спрягаются по 1-му отдѣлу 1-го спряженія.

Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.
კვება, кормитъ,	ვჰკვებ,	ვჰკვებე.	კრება, собирать,	ვჰკრებ,	ვჰკრიბე.
ტყეება, бить,	ვჰსტყეებ,	ვსტყეებე,	მბობა, говорить, ვამბობ, Пр. н. ვამბობდი;		
ძიება, искать,	ვეძებ,	ვეძებე.	Пр. Сов. Усл. მეამბო, Давн. მეამბოს;		
შობა, рождать,	ვშობ,	ვშობე,	прочихъ временъ не имѣетъ		
გალობა, пѣть,	ვიგალობ,	ვიგალობე.			

По 2-му отдѣлу 2-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на ვა, напр.:

Отглаг. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отглаг. имя	Наст.	Пр. Сов.
კითხვა, просить,	ვკითხავ,	—ხე.	ლოცვა, молиться,	ვილოცავ,	ვილოცე.
ბერვა, дуть,	ვბერავ,	—რე.	კერვა, шить,	ვჰკერავ,	ვჰკერე.

Примѣчанія;

1) Слѣдующіе Глаголы 1-го и 2-го отдѣла 2-го спряж. кончащіеся на ება, ობა и ვა въ Прош. Сов. времени въ послѣднемъ слогѣ, между двумя согласными буквами имѣютъ вставочную букву ა или ე или же кончатся на ი и ვი, напр.:

Отглаг. имя.	Наст.	Прош. Сов.
გაშვება, отпускать,	გაუშვებ,	გავუშვი (3-е л. გაუშვა).
პყრობა, держать,	ვიპყრობ,	ვიპყარ (3-е л. იპყრა).
თხრობა, сказывать,	ვუთხრობ,	ვუთხარ (3-е л. უთხრა).
ცნობა, узнавать,	ვსცნობ,	ვსცან (3-е л. ჰსცნა).
თრობა, поить до пьяна,	ვათრობ,	ვათვერ (3-е л. ათრო).
უბნობა, говорить,	ვუბნობ,	ვუბენ Неупотр.
უბნება, заставить говорить,	ვაუბნებ,	ვაუბენ (3-е л. აუბნა).
რგვა, сажать,	ვრგავ,	ვრგი (3-е л. რგა).
ხნვა, пахать,	ვხნავ,	ვხან (3-е л. ჰხნა).
კლვა, убивать,	ვჰკლავ,	ვჰკალ (3-е л. ჰკლა).
დაცვა, сохранять,	დავიცვავ,	დავიცვი (3-е л. დაიცვა).
ყვა, дѣлать,	ვჰყავ,	ვჰყვი (3-е л. ჰყვო.).
კრვა, вязать,	ვჰკრავ,	ვჰკარ (3-е л. ჰკრა).
დაწვა, сжигать,	დავსწვავ,	დავსწვი (3-е л. დავსწვა).
კლება, уменьшать,	ვაკლებ,	ვაკელ (3-е л. აკლო).

2) Слѣдующіе глаголы на ობა не имѣютъ Прош. Сов. времени.

Отглаг. имя.	Наст.	Отглаг. имя.	Наст.
სწავლობა, учиться,	ვსწავლობ.	პოულობა, находить,	ვპოულობ
შოულობა, находить,	ვშოულობ.	ლაპარაკობა, говорить,	ვლაპარაკობ.
ლოცულობა, молиться,	ვლოცულობ.	სეირნობა, гулять,	ვსეირნობ.
ყიდულობა, покупать,	ვჰყიდულობ.	თამაშობა, играть,	ვთამაშობ, и др.

3) Глаголы односложные на ვა спрягаются по 1 му отдѣлу 3-го спряженія, какъ: შვა, рождать; ფშვა, дышать; ძრცვა, грабить.

4) Глаголы, кончащіеся на უ̂ა спрягаются, какъ глаголы на ვა; слѣдуетъ замѣтить, что буква უ̂ измѣняется на ვა и ავ; буквы უ̂ჱ на ვე; буквы უ̂ა на ვა; буква ჳ на ვი, и т. д.; напр. მახვა, точить.

Наст.	ვმახუ̂	или	ვმახავ.	Пр. Сов.	ვმახუ̂ჱ	или	ვმახვე.
	მახუ̂	—	ჰმახავ.		ჰახუ̂ჱ	—	ჰმახვე.
	მახუ̂ს	—	ჰმახავს.		ჰმახუ̂ა	—	ჰმახვა.
Пр. Нес.	ვმახუ̂ლი	—	ვმახავლი.	Пр. С. Усл.	მემახუ̂ა	—	მემახვა.
Давнопр.	მიმახჳეს	—	მიმახვიეს.	Давн. Усл.	მემახუ̂ოს	—	მემახვოს.
Наст. Усл.	ვჰმახუ̂ლე	—	ვჰმახავლე.	Буд. Усл.	ვმახუ̂ო	—	ვმახო и т. д.

5) Многіе Средніе глаголы на ვა спрягаются съ помощію Вспомогательнаго глагола ვარ, см. примѣч. 3-го отдѣла 3-го спряж.

6) Непослѣдуетъ:

Отглаг. имя. ყიდვა, покупать. Наст. ვიყიდი. Пр. Сов. ვიყიდე (3-е л. იყიდა. Пр. Сов. Усл. მეყიდა. Буд. Усл. ვიყიდო).

По 3-му отдѣлу 2-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся не ევა, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. С.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. С.
ძლევა, отдавать,	ვაძლევ,	ვაძლიე.	ქნევა, махать,	ვიქნევ,	ვიქნიე.
ძლევა, побѣждать,	ვსძლევ,	ვსძლიე.	ხევა, рвать,	ვხევ,	ვხიე.
მღვრევა, мутить воду,	ვამღვრევ,	—რიე.	რბევა, грабить,	ვარბევ,	ვარბიე.

Непослѣдуютъ:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. С.	Отгл. имя.	Наст.	Прош. Сов.
ჭმევა, кормить,	ვაჭმევ,	ვაჭამე.	სმევა, поитъ,	ვასმევ,	ვასვი (3 л. ასვა.)
რქმევა, называть,	ვარქმევ,	ვარქვი.	სუფევა, пребывать,	ვჰსუფევ,	неимѣетъ.
რთმევა, отнимать,	ვართმევ,	ვართვი.	ცმევა, надѣвать,	ვაცმევ,	ვაცვი.

По 4-му отдѣлу 2-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на მა и ჳმა, напр.:

Отгл. имя	Наст.	Пр. С.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. С.
ცჳმა, одѣвать,	ვაცვამ,	ვაცვი.	ხჳმა, брать,	ვიხვამ,	ვიხვი.
რტყმა, ударять,	ვარტყამ,	ვარტყი.	თქმა, говорить,	ვსთქვამ,	ვსთქვი.
ქმა, дѣлать,	ვჰქამ, ვუქამ. ვქმი.	неимѣетъ.	სჳმა, пить,	ვსვამ,	ვსვი.
			რთხმა, разстилать,	ვართხამ,	ვართხი.
			სხმა, сажать.	ვსხამ,	ვსხი.

Примѣры для переводовъ.

Я учусь читать по Русски; ты читаешъ хорошо; онъ кончаетъ работу; мы убираемъ книги, вы хвалите искуство живописца; они говорятъ по Русски; (Пр. Нес.) я гулялъ по саду; ты игралъ въ шахматы; онъ кончалъ работу; мы искали друзей; вы собирали учениковъ; они отпускали на волю своего человѣка; (П. С.) я отправилъ ваше письмо; ты нашелъ свою лошадь; онъ не узналъ своего друга; мы видѣли вашу сестру; вы выпили вино за здоровье моего брата; они купили эту шляпу; (Давнопр.) я живалъ въ деревнѣ; ты насадилъ деревья; онъ спахалъ поле; они читали эту книгу; вы никогда не покупали бумаги; они ни когда не выгривали заклада, (Наст. Усл.) если только я увижу своего благодѣтеля; если ты найдешь въ томъ утѣшенія; если мы сохранимъ вѣрность; если они сохранятъ спокойствіе; (Прош. Сов. Усл.) если бы я издержалъ твои деньги, что бы ты сказалъ мнѣ; если бы онъ купилъ для меня домъ, я бы сказалъ ему спасибо; если бы они выстроили домъ, то не платили бы за квартиру; (Буд. Усл.) если онъ будетъ жить у своего отца, то накопитъ деньги; если они увидятъ нашъ садъ, то удивятся; (Повел.) ищите книгу; уберите вещи; посадите дерево; приведите своего брата; наполни стаканъ водою; отведи лошадь; не хвали себя; (Вопрос.) вы видите вашъ садъ? посмотрите, что онъ дѣлаетъ? выучили-ли вы ваши уроки? негуляли-ли въ паркѣ? въ которомъ часу вы обѣдаете, въ которомъ часу вы ложитесь спать? развѣ

ты незналъ объ этомъ? развѣ онъ тебѣ не сказалъ объ этомъ? зналъ ли ты моего брата? развѣ вы не узнали своего двоюроднаго брата? налили вы чай? кушали ли вы кофе? говорили ли вы ему правду? истинной другъ хранитъ вѣрность и въ несчастіи друга; въ вѣрности друзей находимъ утѣшеніе; дѣти ничего не должны скрывать отъ родителей; мы видимъ ошибки другихъ, а своихъ не замѣчаемъ; время лучше всего исцѣляетъ печаль.

По 1-му отдѣлу 3-го спряженія спрягаются односложные глаголы на ა, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
თხრა, копать,	ვთხრი,	ვთხარე.	სჯა, трудить,	ვრჯი, ვსჯი,	ვსარჯე.
ყრა, бросать,	ვჰყრი,	ვჰყარე.	ცდა, испытывать,	ვსცდი,	ვსცადე.
ახლა, открывать,	ავხლი,	ავხალე.	გლა ударять,	ვიგლი,	ვიგალე.

Примѣчанія:

1) Многіе глаголы сего Отдѣла въ Пр. Сов. времени отбрасываютъ конечную ე, напр.:

ცრა, сѣять, ვსცრი, ვსცარ (3 л. ჰსცრა). | ხრა, сгибать, ვხრი, ვხარ (3 л. ჰხრა).

2) Другіе глаголы въ Пр. Сов. времени, вмѣсто вставочной буквы ა принимаютъ ე, напр.:

ჭრა, рѣзать, ვსჭრი, ვსჭერ (3 л. სჭრა). | ფხჳრა, искоренять, ვფხჳრი ვფხვერ ფხვრა.
შვა, ражать, ვშვი, ვშევ (3 л. ჰშვა). | ფშვა, дышать, ვფშვი, ვფშევ (ჰფშვა).

3) Непослѣдуетъ:

მკა, жать, ვმკი, ვმკე (3 л. ჰმკო). | — знать, ვუწყი, ვუწყე.
ვლა, ходить, ვვლი, ვვლე (3 л. ჰვლო). | — хотѣть, ვლამი. ვლამე.
სრბა, бѣгать, ვსრბი или ვრბი. — |

По 2-му отдѣлу 3-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на ნა съ предыдущею согласною буквою, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. С.
გზავნა, посылать,	ვგზავნი,	—ნე.	ზურძგნა, трепать,	ვზურძგნი,	—ნე.
პოვნა, находить,	ვიპოვნი, и ვიპოვი,	ვიპოვნე. ვიპოვე.	დევნა, преслѣдовать,	ვსდევნი, ვსდევ,	—ნე. —დიე.
შოვნა, пріобрѣсть,	ვიშოვნი, и ვიშოვი,	ვიშოვნე. ვიშოვე.	ძებნა, искать,	ვსძებნი,	—ნე.

Примѣчаніе. Односложные глаголы на ნა въ Прош. Сов. времени вмѣсто окончанія ნე принимаютъ ენ, напр.:

Отгл. имя	Наст.	Пр. Сов.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
ბცყვნა, щипать,	ვბცყვნი,	ვბცყვენ.	რყვნა, портить,	ვრყვნი,	ვრყვენ (ჰრყვნა).
ქმნა, дѣлать,	ვქმნი,	ვქმენ (3 л. ქმნა).	ყვნა, творить,	ვჰყვნი,	ვჰყვენ (ჰყვნა).

Непослѣдуетъ:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
დაცვივნა, ниспадать,	დავსცვივი.	Неупотребляетъ.
ცოდნა, знать,	ვიცი (Давнопр. მცოდნია).	
ლოდინი, ждать,	ველი, Пр. Нес. ველოდი.	

По 3-му отдѣлу 3-го спряженія спрягаются глаголы, кончащіеся на ოლა, ილი. Глаголы Средніе сего отдѣла большею частію не имѣютъ Прош. Сов. времени.

Отгл. имя.	Наст.	Пр. С.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
ძღოლა, сопровождать,	ვუძღვი,	ვუძეღ.	კრთოლა, сверкать,	ვჰკრთი.	—
ძახილი, звать кого,	ვუძახი,	ვუძახე.	ქროლა, дуть,	ვჰქრი.	—
წადილი, желать,	ვიწადი,	ვიწადე.	ღმუვილი, ревѣть,	ვღმუვი.	—
სიცილი, смѣяться,	ვიცინი,	ვიცინე.	კმოლა, дымѣть,	ვჰკმი.	—
ძრწოლა, дрожать,	ვძრწი,	—	ყვირილი, кричать,	ვჰყვირი.	—

Переходящая и Относительная форма сихъ глаголовъ спрягается по 2-му отдѣлу 2-го спряженія:

ძრწოლება, дрожать, заставить дрожать, { ვიძრწოლებ, —ლე. / ვაძრწოლებ, —ლე, и т. д.

Примѣчаніе. Глаголы средніе, кончащіеся на ოლა, ილი, ლი, ვა, ომა и ნა спрягаются и съ помощію Вспомогательнаго глагола ვარ, напр. ქუხა гремѣть.

Наст. ვჰქუხ, ჰქუხ, ჰქუხს. ვქუხთ, ჰქუხთ, ჰქუხან. или ვქუხ-ვარ, ჰქუხ-ხარ, ჰქუხს. ვჰქუხ-ვართ, ჰქუხ-ხართ, ჰქუხან.

Пр. Нес.	ვჰქუხდი.	Наст. Усл.	ვჰქუხდე.
Давнопр.	მიქუხია, მიქუხნია.	Пр. Сов. Усл.	მექუხა.
Пр. Сов.	ვჰქუხე, неупотр.	Давнопр.	მექუხოს.
Повелит.	{ ჰქუხე. / ჰქუხდე.	Буд.	ვჰქუხო и т. д.

Также спрягаются:

დუღვა, кипѣть,	ვდუღ, ვდუღ-ვარ.	გვანა, походить,	ვჰგავ, ვჰგევ-ვარ.
ლირვა, стоить,	ვლირ, ვლირ-ვარ.	გდომა, валяться.	ვგდი-ვარ (3 л. გდია).
ყროლა, вонять,	ვჰყარ, ვჰყარ-ვარ.	წოლა, лежать,	ვსწევ, ვწევარ (3 л. წევს).

Примѣры для переводовъ.

Я воспитываю дѣтей; ты испытываешь друга; онъ преслѣдуетъ врага; мы ищемъ счастья, вы находите удовольствіе въ занятіяхъ; они трудятся. (Пр. Н.) я копалъ землю; ты строгалъ доску; онъ свертывалъ бумагу; мы дрожали отъ страха, вы кричали отъ радости, они бѣгали по комнатѣ;

(Пр. С.) я просѣялъ муку, ты опорожнилъ посуду; онъ общипалъ гуся, мы бросили мечъ, вы отрыли кладъ, они отыскали двоюродную сестру; мухи жужжатъ; левъ реветъ, быки бодаются; вода кипитъ, громъ гремитъ; эта вещь стоитъ дорого; рѣжьте мясо, очистите яблоко; заплатите долгъ; если бы я перемѣнилъ одежду; если бы онъ нашелъ друга; если бы мы испытали его дружбу; если бы вы пролили воду; мы бѣгали, вы учились.

По 4-му спряженію спрягаются глаголы Мѣстоименные, напр.

Отгл. имя.	Наст.	Давнопр.
წყურვა, жаждать,	მწყურს,	მწყურვებია, —ვია.
ხარვა, радоваться,	მიხარიან, —რის;	მხარებია.
ქონა, имѣть,	მაქვს,	მქონებია, —ნია.
წადილი, желать,	მწადს, —დიან;	მწადებია, მწადნია.
ღვიძილი, неспать,	მღვიძავს,	მღვიძებია.
რწმენა, вѣровать	{ მრწამს,	მრწმუნებია, მრწამებია.
	მრწმენა,	მრწმენია.
ყოლა, имѣть,	მყავს,	მყოლია.
ჯერა, вѣрить,	მჯერა,	მჯერია.
ჩენა, казаться,	მიჩნს,	მჩენია.

Примѣчаніе: Многіе глаголы 4-го спряженія Относительной формы спрягаются и съ помощію глагола ვარ, напр. Наст. მიყვარ-ხარ, გიყვარ-ვარ, ვუყვარ-ვარ, უყვარ-ხარ; Прош. მყვარები-ხარ, გყვარები-ვარ, ვჰყვარები-ვარ, ჰყვარები-ხარ; прочихъ временъ неимѣютъ. Наст. Страд. Залога მოყვარულ ვარ, — ხარ, — არს, и т. д. Пр. Сов. მოყვარულ ვიყავ, — იყავ, — იყო, и т. д.

Непослѣдуютъ:

Отгл. имя.	Наст.	Давнопр.
სვა, имѣть,	მივის,	მივოდა (Пр. მესვა, Буд. მესვას).
დება, лежать,	მიძევს или მიდევს,	მდებია (Пр. Сов. მედვა, Буд. მედვას).
ჯდომა, сидѣть,	მიზის,	მჯდომია (Пр. Сов. მიჯდა, Буд. მიჯდეს).
ბადება, имѣть,	მაბადია,	მბადებია Пр. Сов. მებადა (Буд. მებადოს).

Слѣдующіе глаголы употребляются въ одномъ только Настоящемъ и Пр. Несов. времени, მახს, მხამს, მიძს, მაძს, надлежитъ мнѣ, тебѣ; ему; მხამდა, მიხდა, надлежало мнѣ, тебѣ, ему; მგამა, имѣю дѣло, надобность, въ Пр. Нес. მგამოდა.

Примѣры для переводовъ.

У меня есть яблоко, у тебя груша, у него вишни; у насъ есть домъ, у васъ есть лошадь, у нихъ есть собака; у меня были часы, у тебя былъ ножикъ, у него была цѣпочка; у насъ были перья; я имѣлъ счастье, ты

имѣлъ несчастіе; у меня нѣтъ платья, у васъ нѣтъ сапоговъ; мы не имѣемъ чаю и сахару. Нѣтъ ли у васъ денегъ? небыли ли у васъ картины? Если у васъ сестры? Если у нихъ братъ? Я имѣлъ лошадей; ты имѣлъ овецъ, онъ имѣлъ корову; была ли у васъ собака? бойтесь Бога; радуйтесь.

При спряженіи Относительныхъ глаголовъ слѣдуетъ замѣтить, что они, сохраняя во всѣхъ временахъ начальныя частицы: ვი, ვუ, მ, მა, მი спрягаются, какъ Дѣйствительные глаголы и не имѣютъ Давнопр. времени Изъявительнаго наклоненіи, Прош. Соверш. и Давнопр. Условнаго наклоненія, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
წერა, писать,	ვიწერ,	ვიწერე.	თლა, строгать,	ვითლი,	ვითალე.
წყენა, огорчаться,	ვიწყენ,	ვიწყინე.	ფხაჭნა, царапать,	ვიფხაჭნი,	ვიფხაჭნე.
შენება, строитъ,	ვიშენებ,	ვიშენე.	ტირილი, плакать,	ვიტირი,	ვიტირე.
მართვა, править,	ვუმართავ,	ვუმართე.	რგვა, сажать,	ვურგავ,	ვურგი.
ზნევა, бросать,	ვუზნევ,	ვუზნიე.	ხნვა, иахать,	ვიხნავ,	ვიხან.
ზმა, привязывать,	ვუზამ,	ვუზი.	კლება, лишать,	ვიკლებ,	ვიკელ.
ქება, хвалить,	მაქებ,	მაქე.	კლება, лишать,	მაკლებ,	მაკელ.
ხდენა, портить,	მახდენ,	მახდინე.	ფხაჭნა, царапать,	მფხაჭნი,	მფხაჭნე.

Примѣры для переводовъ.

Я пишу стихи для себя; ты строишь домъ для него; онъ рветъ для него цвѣты. Я хвалилъ себя; онъ надѣвалъ на себя платье, они платили свой долгъ; я нашелъ свою книгу, онъ набралъ для себя ягодъ; мы бранили васъ; муха меня кусаетъ; онъ грызетъ тебя; вѣрите ли? вы не вѣрите? дайте мнѣ эту книгу, покажите ему письмо; скажите правду; незабудьте отдать ему письмо.

Собака кусается; столъ двигается; листъ шевелится; рѣки разливаются; лагерь укрѣпляется; многіе умираютъ отъ болѣзней, за лѣностію слѣдуетъ бѣдность; весною земля одѣвается травою, рѣка течетъ; звѣри ходятъ, человѣкъ дышетъ, яблоко падаетъ.

При спряженіи Страдательныхъ глаголовъ слѣдуетъ замѣтитъ, что они, сохраняя начальную частицу ვი въ Пр. Сов. времени Изъявительнаго наклоненія имѣютъ тѣже окончанія, какія глаголы Дѣйствительныя, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Прош. Сов.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
ზელა, мѣсить,	მოვიზელები,	მოვიზელე.	მოხნვა, вспахать,	მოვიხნვები,	მოვიხან.
მართვა, править,	ვიმართები,	ვიმართე.	დარგვა —	დავირგვი,	დავირგი.
მოკლვა, убить,	მოვიკლვი,	მოვიკალ.	შეკრვა, связывать,	შევიკრვი,	შევიკარ.

Такъже спрягаются глаголы Возвратные и Взаимные, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Прош. Сов.
გდება, валяться,	ვეგდები,	ვეგდე.
მზადება, готовиться,	ვემზადები,	ვემზადე.
კრციმლობა, ссориться,	ვეკრციმლები,	ვეკრციმლე.
ტირილი, плакать,	ვეტირები,	ვეტირე.
ფხაჭნა, царапать,	ვეფხაჭნები,	ვეფხაჭნე.
ომი, сражаться,	ვეომები,	ვეომე.

Примѣчанія:

1) Для образованія Страдательныхъ и Возвратныхъ глаголовъ изъ Дѣйтсвительныхъ къ началу вмѣсто частицъ ვ, ვჳ, ვა и т. д. ставятъ ვი или ვე и придаютъ къ окончанію слоги ები или ვი. Глаголы, кончащіеся на ენა въ Страдательномъ залогѣ имѣютъ ინები вмѣсто ენები, напр. ვიწყინები, а не ვიწყენები, и т. д.

2) Мѣстоименные глаголы въ Страдательномъ залогѣ спрягаются по приведенному примѣру, напр.:

Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.	Отгл. имя.	Наст.	Пр. Сов.
წყურვა, жаждать,	მეწყურვება,	მეწყურა.	ღვიძილი, неспать,	მეღვიძება,	მეღვიძა.
ქონა, имѣть,	მექონება,	მექონა.	ხალება, имѣть,	მეხალება,	მეხალა.
თამაშობა, играть,	მეთამაშება,	მეთამაშა.	გულვება, желать,	მეგულება,	მეგულა.

3) Глаголы Относительные съ частицами მ, მა, მი въ Страдательномъ Залогѣ измѣняютъ сію частицу на მე и спрягаются такъ: Накл. Изъявительное Наст. მეშენები, მეშენების или მეშენება; გეშენები, გეშენების или გეშენება; Прош. Нес. მეშენებოდი, მეშენებოდის или მეშენებოდა; გეშენებოდი, გეშენებოდის или გეშენებოდა; Прош. Сов. მეშენე; მეშენა; გეშენე, გეშენა; Давнопр. გიშენები-ვარ, უშენები-ვარ; მიშენები-ხარ; უშუნები-ხარ; Наклоненіе Условное Наст. მეშენებოდე, მეშენებოდეს; გეშენებოდე, გეშენებოდეს; Буд. მეშენო, მეშენოს: გეშენო, გეშენოს; Повелительное Наст. მეშენე, მეშენოს; გეშენე, გეშენოს; ნუ მეშენები, ნუ მეშენების; Будущее მეშენებოდე, მეშენებოდეს; გეშენებოდე, გეშენებოდეს; არ მეშენო, არ მეშენოს; არ გეშენო, არ გეშენოს, и т. д.

При спряженія Страдательно-Начинательныхъ глаголовъ слѣдуетъ замѣтить, что они, имѣя начальную частицу ვ, а въ концѣ დები въ Прош. Сов. времени вмѣсто окончанія დე принимаютъ დი, напр. დავრდომა, დავვარდები, падать, Пр. Сов. დავვარდი; გატყდომა разбиться, Наст. გავტყდები, Пр. Сов. გავტყდი, и т. д. Многіе глаголы вмѣсто окончанія დები принимаютъ и ები, а въ Прош. Сов. имѣетъ непра-

вильное окончаніе, напр. დაშრომა, устать отъ трудовъ, Наст. დავშვრები, Прош. Сов. დავშვერ; გაყოლა, сопровождать, Наст. გავჰყვები, Прош. Сов. გავჰყევ; ჟრთომა, ужасаться, Наст. ვჰჟრთები, Прош. Сов. ვჰჟრთი.

Глаголы Страдательно-Начинательные имѣютъ и относительную форму, которая спрягается такъ:

Наклоненіе Изъявит. Буд. აღმიშენდები, აღგიშენდები; Прош. Нес. აღმიშენდებოდი, აღგიშენდებოდი; Прош. Сов. აღმიშენდი, აღგიშენდი; Накл. Условное; აღმიშენდებოდე, აღგიშენდებოდე; Буд. აღმიშენდე, აღგიშენდე.

§ 20. Глаголы Неправильные бываютъ: *а*) полные, имѣющіе всѣ времена и *б*) неполные, имѣющіе только нѣкоторые. Къ первымъ относятся глаголы ვლა, სვლა, ходить, ყოფა, дѣлать. Ко вторымъ глаголы: ვარ, есмь; ჯდომა, сидѣть; დება и წოლა, лежать; დგომა, стоять; ვეტყვი, скажу; გება, находиться; გვანს, походить, სვა, уповать; გმოლა, куриться; დენა, течь; ჩენა, казаться.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

4) ერთმა ქორმა ერთი იხვი შეიპყრა და ჭამა ენება, იხვი ეგრევ უვნებელი ცოცხალი ეპყრა, ზეიდამ მონადირისაგან შეშინებულმან ერთმან კაკაბმან ჩამოუარა, ქორი წაეტანა „ამასაც დავიჭერო“ იგი იხვიც ჭანგიდამ დაეხრწია და წაუვიდა, ვეღარც კაკაბს მოეწია და ორივ დაეკარგა.

5) ერთი კაცა დაიარებოდა, ნახა ერთი მუ ლომი მომკვდარი და ერთი ლეკვი დარჩომოდა, წაიყვანა და ზრდა დაუწყო. რა გაზარდა, დიდი შეიქმნა, დაიწყო ნადირობა და ნადირის ჭამა. დღესა ერთსა ნადირი ვერ იშოვნა, თვისი გამზდელი კაცა მოინდომა შესაჭმელად. კაცამ რა შეიტყო ხეზედ გავიდა, ლომი ძირს წამოუწვა, უთხრა. „ჩემო დედის უსაყვარელესო და დამარჩენელო გამზდელო, ყოველი შენი ზნეობა რომ მასწავლე, ეგ ხეზედ გასვლა რად აღარ მასწავლეო.“ კაცამ უპასუხა. „ეს ჩემ-თვის შევინახეო. რა ასე გამიჭირდეს მომხმარდებოდა.“

6) ერთმა კაცმა დიდ-ძალი ოქრო მიწას დაფლა, დღე ყოველი მივიდის, ადგილი იგი ნახის, შეამცნია ერთმა სხვა კაცმა და თქვა. „მივიდე, ადგილი იგი მოვთხარო, რომელსა კაცი იგი ხშირად ნახავს და ვნახო, რა უძევსო.“ მივიდა ღამე, მოთხარა, ჰპოვა ოქრო, ამოიღო და წაიღო და მის წილ ლოდი დამარხა. მოუნდა კაცსა მას ნახვა ოქროსი, ნახა ნაცვლად ოქროსა ლოდი იდვა, დაიწყო ტირილი და ვაება. მივიდა კაცი იგი მომპარავი, ჰკითხა „რას სტირიო“ მან უთხრა. „ოქრო დავფალ, დახარჯვა არ მენება, იგი მოუპარავსთ და ლოდი დაუფლავსთო. „უთხრა მან კაცმან.“ ვაი შენ, რად სტირიო, მანდ მიწაში გინდა ოქრო იდვას, გინდა ქვაო, თუმცა არ დახარჯამდიო.

I. СПРЯЖЕНІЯ НЕПРАВИЛЬНЫХЪ ГЛАГОЛОВЪ ПОЛНЫХЪ.

Отглагольное имя, ვლა, სვლა, ходить; ყოფა, дѣлать.

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვალ, —თ.	ვივლი, —თ.	ვჰყოფ, —თ.
	ხვალ, —თ.	ივლი, —თ.	ჰყოფ, —თ.
	ვალს, ვლენ, ვლენან.	ივლის, —ლიან.	ჰყოფს, —ფენ.
Пр. Н.	ვიდოდი, —თ.	ვივლიდი, —თ.	ვჰყოფდი, —თ.
	ხვიდოდი, —თ.	ივლიდი, —თ.	ჰყოფდი, —თ.
	ვიდოდა, -დის -დნენ. დიან.	ივლიდა,- დნენ. —დიან.	ჰყოფდა, —დის. —დნენ.
Пр. С.	ვედ, —თ.	ვიარე, —თ.	ვჰყავ, ვჰყვი, —თ.
	ხვედ, —თ.	იარე, —თ.	ჰყავ, ჰყვი, —თ.
	ვიდა, ვიდნენ.	იარა, —რეს.	ჰყო, ჰყვის, ჰყვნა, ჰყვეს.
Давноп.	მივლია, გვივლიათ.	მიარია, გვიარიათ.	მიყვია, გვი, -თ; მიყოფია, -თ.
	გივლია, —თ.	გიარია, —თ.	გიყვია, —თ, გიყოფია, -თ.
	უვლია, —თ.	უარია, —თ.	უყვია, —თ, უყოფია, —თ.

Условное наклоненіе.

Наст.	ვიდოდე, —თ.	ვივლიდე, —თ.	ვჰყოფდე, —თ.
	ხვიდოდე, —თ.	ივლიდე, —თ.	ჰყოფდე, —თ.
	ვიდოდეს, —დენ.	ივლიდეს, —დენ.	ჰყოფდეს, —დენ.
Пр. С.	მევლო, გვევლოთ.	მეარა, გვეარათ.	მეყო, გვეყოთ.
	გევლო, —თ.	გეარა, —თ.	გეყო, ზეყოთ.
	ევლო, —თ.	ეარა. —თ.	ეყო, ეყოთ.
Давноп.	მევლოს, გვევლოსთ.	მეაროს, გვეაროსთ.	მეყოს, გვეყოსთ.
	გევლოს, —თ.	გეაროს, —თ.	გეყოს, —თ.
	ევლოს, —თ.	ეაროს, —თ.	ეყოს, —თ.
Будущ.	ვიდე, —თ.	ვიარო, — თ.	ვჰყო, —თ.
	ხვიდე, —თ.	იარო, —თ,	ჰყო, —თ.
	ვიდეს, —დენ.	იაროს, —რონ.	ჰყოს, —ონ.

Повелительное наклоненіе.

Наст.	ვედ, ხვედ, ვედით.	იარე, —თ. {ქარე, გოლე, გვალე, —თ.	ჰყავ, —თ.
	ვიდეს,-დენ, —დნენ.	იაროს, —ნ. {გვალოს, გვა-ლონ.	ჰყოს, ონ.
	ნუ ხვალ, —თ.	ნუ ივლი, —თ,	ნუ ჰყოფ, —თ.
	ნუ ვალს, —ვლენ.	ნუ ივლის, —ლიან.	ნუ ჰყოფს, —ფენ.
Будущее.	ხვიდოდე, —თ.	ივლიდე, —თ	ჰყოფდე, —თ.
	ხვიდოდეს, —ნ.	ივლიდეს, —დენ.	ჰყოფდეს, —დენ.
	არ ხვიდე, —თ.	არ იარო, —თ.	არა ჰყო, —თ.
	არ ვიდეს, —დენ.	არ იაროს, —რონ.	არა ჰყოს, —ონ.

Причастіе.

Наст. მვლელი, მავალი. მყოფელი.

Прош. ვლილი.

Страдательный залогъ глагола ვჰყოფ.

Изъявительное.

Наст.
ვიყოფები, —თ. ვიყვი, —თ.
იყოფები, —თ. იყვი, —თ.
იყოფების, —ბიან, იყვის, იყვიან.

Пр. Н.
ვიყოფებოდი, ვიყოფოდი, —თ.
იყოფებოდი, იყოფოდი, —თ.
იყოფებოდა, იყოფოდა, -დნენ, -დიან.

Пр. С.
ვიყავი или ვიყავ, ვიყავით.
იყავი, —თ.
იყო, იყვნენ.

Давноп.
ყოფილ-ვარ, —ხარ, —არს.
ყოფილ-ვართ, —ხართ, —არიან,

Условное.

Наст.
ვიყოფებოდე, ვიყოფოდე, —თ.
იყოფებოდე, იყოფოდე, —დეთ.

Пр. С.
ყოფილ-ვიყო, —იყო. —იყოს.
ყოფილ-ვიყოთ, —იყოთ, —იყონ.

Давноп.
ყოფილ-ვიყავ, —იყავ. —იყო.
ყოფილ-ვიყო, —იყო იყვნენ.

Будущ.
ვიყო, იყო, იყოს.
ვიყოთ, იყოთ, იყვნენ.

Повелительное.

Наст.
იყავ, იყავით.
იყოს, იყვნენ.
ნუ იყოფები, —ბით.
ნუ იყოფების, —ბიან.

Будущ.
იყოფებოდე, იყოფოდე, —თ,
იყოფებოდეს, იყოფოდეს, —დენ.
არ იყო, არ იყოთ.
არ იყონ, არ იყვნენ.

Причастіе.

Наст. მყოფი.
Прош. ყოფილი.

Примѣчанія:

1) Глаголъ დავდივარ заимствуетъ отъ гл. ვალ или ვივლი Прош. Сов. и Давнопрош. Изъявит. накл., Прош. Сов., Давнопр. и Будущ. Условнаго Накл. а въ остальныхъ временахъ спрягается такъ, напр. Наст. დავდი-ვარ, დასდი-ხარ, დადის: დავდი-ვართ, დასდი-ხართ, დადიან; Пр. Несов. დავდიოდი, დადიოდი, დადიოდა; დავდიოდით, დადიოდით, დადიოდნენ. Наст. Усл. დავდიოდე, დადიოდე, დადიოდეს; დავდიოდეთ, დადიოდეთ, დადიოდენ.

2) Повелит. гл. მოვალ, წავალ, который спрягается, какъ ვალ употребляется въ просторѣчіи сокращенно вм. მოვედ, говорятъ მოდი, მო; вмѣсто წავედ говорятъ წადი, წა, и т. д.

Примѣры для переводовъ.

Я приду къ вамъ завтра; ты пойдешь въ школу, онъ уйдетъ со двора; мы идемъ въ церковъ, вы идете въ театръ, они идутъ гулять; я былъ въ деревнѣ, мы были на дачѣ; идете ли вы? пойдете ли вы? войдите въ комнату, приходите на этой недѣлѣ; откуда идете? куда идете?

II. СПРЯЖЕНІЯ НЕПРАВИЛЬНЫХЪ ГЛАГОЛОВЪ НЕПОЛНЫХЪ.

1) Глаголъ ვარ есмь употребляется въ одномъ только Настоящемъ, прочія же времена заимствуетъ отъ глагола ვიყოფები,

Изъявительное наклоненіе.

Наст. ვარ, ხარ, არს.
ვართ, ხართ, არიან.
Прош. Н. ვიყოფოდი, и т. д.
Прош. Сов. ვიყავ и т. д.
Давнопр. ყოფილ-ვარ, и т. д.
Повѣл. Наст. იყავ, იყოს.
Съ отрицаніемъ ნუ ხარ, ნუ არს (ნუა).

Условное наклоненіе.

Наст. ვიყოფოდე, и т. д.
Прош. Сов. ყოფილ ვიყო, и т. д.
Давнопр. ყოფილ ვიყავ, и т. д.
Будущ. ვიყო.
Повѣл. Буд. იყოფოდე, იყოფოდეს.
არ იყო, არ იყოს.

2) Глаголъ ჯდომა пополняется глаголомъ სხდომა, сидѣть, который употребляется въ одномъ множественномъ числѣ.

Изъявительное наклоненіе.

Наст. ვჰზი, ჰზი, ჰზის, или ვზივარ, ჰზიხარ, ჰზის; ვზივართ, ჰზი-ხართ, ჰზიან, или ვჰსხედ-ვართ, ჰსხედ-ხართ, სხედან.
Прош. Н. ვჰსჯდი, и т. д.
Прош. С. ვჰსჯედ, ჰსჯედ, ჰსჯდა; ვჯექ, ვჰსჯედით, ჰჯედით, ჰსჯდნენ.
или ვსხედით, სხედით, ჰსხდენ.
Давнопр. ჯდომილ-ვარ, მსხდარ-ვართ
или სხდომილ-ვართ.

Условное наклоненіе.

Наст. ვჰსჯდე, и т. д.
ვსჯდეთ или ვსხდეთ, и т. д.
Прош. Сов. ჯდომილ-ვიყო.
მსხდარ-ვიყოთ.

Повелительное Наклоненіе.

Наст. ჰსჯედ, ჰსჯდეს, ნუ ჰზი, ნუ ჰზიხარ или სხედით, სხდნენ.
Будущ. ჰსჯდე.
ჰსხედით.

Причастіе.

Наст. მჯდომი, მჯდომელი.
Прош. მჯდარი, მსხდარი, ჯდომილი, სხდომილი.

Глаголъ этотъ имѣетъ и Страдательную форму:

Изъявительное наклоненіе.

Наст. ვიჯდები,
ვისხდებით.
Прош. Сов. ვიჯედ, იჯედ, იჯდა, или ვიჯექ; ვისხედით, и т. д.
Давнопр. ჯდომილ-ვარ.

Условное наклоненіе.

Наст. ვიჯდე, იჯდე, იჯდეს.
ვისხდეთ, и т. д.
Прош. Сов. ჯდომილ-ვიყო.
Давнопр. ჯდომილ ვიყავ, см. выше.

Повелительное наклоненіе.

Наст. იჯედ, იჯექ, ნუ იჯდები.
ისხედით, ისხდენ, ნუ ისხდებით.
Будущ. იჯდე, იჯდეს, არ იჯდე, არ იჯ-ს.

Также спрягается ვსჯდები, сажусь, ვსხდებით; ვაჯდები, сажусь на кого, и т. д.

3) Глаголъ დება не имѣетъ Прош. Несов. времени и Наст. Условн. наклоненія и спрягаются такъ:

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვჰსძე, ჰსძე, სძევს или დევს. множеств. неимѣетъ.
Прош. Сов.	ვიდევ, იდევ, იდვა, ვიდევით, იდევით, იდვენ.
Давнопр.	დებულ-ვარ, ვიყავ, и т. д.

Повелительное наклоненіе.

Наст.	იდევ, იდვას, ნუ ჰსძე, ნუ ძევს.
Будущ.	— — არ იდვა, არ იდოს.
	— — არ იდვათ, არ იდვნენ.

Условное наклоненіе.

Прош. Сов.	დებულ-ვიყო, и т. д.
Давнопр.	დებულ ვიყავ, и. т. д.
Будущ.	ვიდოი -დო; ვიდვა, იდვა, ვიდოთ, იდოთ, იდვნენ.

Причастіе.

Наст.	მდებარე. прочихъ временъ.
Прош.	დებული.

4) Глаголъ წოლა, лежать.

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვსწე-ვარ, სწევ-ხარ, წევს.
	— ვართ, — ხართ, წვანან.
Прош. Сов.	ვიწევ, იწევ, იწვა.
	ვიწევით, იწევით, იწვნენ.
Давнорп.	წოლილ-ვარ или ვიყავ.

Повелительное наклоненіе.

Наст.	იწევ, იწვეს, ნუ სწევხარ, ნუ სწევს.
	იწევით, იწვენ, ნუ სწევხართ, ნუ წვანან.
Буд.	— — არ იწვე, არ იწვეთ.
	— — არ იწვეს, არ იწვნენ.

Условное наклоненіе.

Прош. Сов.	წოლილ-ვიყო.
Давнопр.	წოლილ ვიყავ.
Будущ.	ვიწვე, იწვე, იწვეს.
	ვიწვეთ, იწვეთ, იწვენ.

Причастіе.

Наст	მწოლარე.
Прош.	წოლილი.

5) Глаголъ დგომა, стоять, спрягается такъ:

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვჰსდგა, ჰსდგა, ჰსდგას; или ვსდგევარ, — ხარ, სდგას. Множ. числѣ неимѣетъ.
Пр. Нес.	ვსდგიდი (рѣдко употребл).
Пр. Сов.	ვსდეგ, სდეგ, სდგა (სდგის).
	ვსდეგით, სდეგით, სდგნენ.
Давнопр.	დგომილ-ვარ, -ხარ, -არს.

Повелительное наклоненіе.

Наст.	სდეგ, სდგეს; ნუ დგა, ნუ დგას ადე вм. ადეგ, въ прост. ადექ).
Будущ.	არა ჰსდგე; არა ჰსდგეს.

Условное наклоненіе.

Наст.	ვსდგიდე неупотреб.
Прош. С.	დგომილ-ვიყო.
Давнопр.	დგომილ ვიყავ
Будущ.	ვსდგე, ჰსდგე, ჰსდგეს.
	ვსდგეთ, ჰსდგეთ, სდგნენ.

Причастіе.

Наст.	მდგომარე, მდგარი.
Прош.	დგომილი.
Стр. Нач.	ვსდგები, Прош. С. ვსდეგ,

6) Глаголъ გებს пребывать, находиться, спрягается такъ:

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვჰგიებ, ჰგიებ, ჰგიებს.
	ვჰგიებთ, ჰგიებთ; ჰგიებენ.
Пр. Н.	ვჰგიებდი, и т. д.
Пр. С.	ვჰგიე, ჰგიე, ჰგია.
	ვჰგიეთ, ჰგიეთ, ჰგიეს.
Давно п.	გებულ-ვარ.

Условное наклоненіе.

Наст.	ვჰგიებდი, и т. д.
Прош. Сов.	გებულ-ვიყო.
Будущ.	неупотребляется.

Причастіе.

Наст.	მგებელი.
Прош.	გებული.

Повелительное наклоненіе.

Наст. ჰგიე, — ჰგიეთ. Будущ. неупотребляется.

Наст. Страдательнаго залога ვეგები, Прош. Сов. ვეგე. 3-е лице Наст. времени сего глагола ეგების употребляется и въ видѣ Нарѣчія и значитъ: можетъ быть, авось.

7) Глаголъ ვეტყვი, скажу не имѣетъ Отглаголнаго имени, Прошедшаго Сов. времени и отъ сего происходящихъ временъ:

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვეტყვი, и т. д.
Пр. Нес.	ვეტყოდი.

Условное наклоненіе.

Наст.	ვეტყოდე.

Причастіе.

Наст.	მეტყველი.

Прочихъ временъ не имѣетъ.

8) გვანა, походить, такъже не имѣетъ Прош. Сов. времени Изъявительнаго наклоненія.

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვჰგავ, ჰგავ, ჰგავს, или ვჰგევ-ვარ, გევ-ხარ, ჰგავს.
	ვჰგევართ, ჰგევ-ხართ, ჰგვანან.
Пр. Нес.	ვჰგავდი, и т. д.

Условное наклоненіе.

Наст.	ვჰგავდე.

Причастіе.

Наст. მგვანი. Прочихъ временъ неимѣетъ.

9) სვა, надѣяться уповатъ, спрягается такъ:

Изъявительное наклоненіе.

Наст.	ვესავ, ესავ, ესვა.
	ვესავით, ესავით, ესვენენ.
Прош. Нес.	ვესავდი или ვესევდი, ვესვიდი.
Прош. Сов.	ვიესვე, рѣдко употребл.

Условное наклоненіе.

Наст.	ვესავდე, и т. д.
Прош. Сов.	მესვა, გესვა, ესვა.
	გვესვათ, გესვათ, ესვათ.
Давнопр.	მესვას, и т. д.

Мѣстоименный глаголъ отъ сего происходящій въ Наст. Изъявит. наклон.: имѣетъ მივის, см. 36 страницу.

10) კმოლა, куриться въ Наст. имѣетъ ვჰკმი, Прош. Несов. ვჰკმოლ-დი, Наст. Условное ვჰკმოლდე, прочихъ временъ неимѣетъ.

11) დენა, течь въ Наст. имѣетъ ვჰსდი, ჰსდი, ჰსდის; Прош. Нес. ვჰსდიოდი, Наст. Условн. ვჰსდიოდე. Прочихъ временъ неимѣетъ.

12) ჩენა, казаться въ Наст. ვჰსჩან, ჰსჩან, ჰსჩანს, Прош. Нес. ვჰსჩან-დი, и ვჰსჩნდი; Наст. Услов. ვჰსჩანდე и ვჰსჩნდე.

О НАРѢЧІИ.

ზმნისზედისათვის.

§ 21. Нарѣчія дѣлятся на:

1) Нарѣчія качества, они суть: ავად, дурно; კარგად, хорошо; კადნიერად, смѣло; განგებ, нарочно; უგანგებოდ, безъ сомнѣнія; ძალიან, ძლიერ, весьма, очень; ფრიად, очень; იდუმალ, тайно; კადნიერად, смѣло; и т. д. Въ видѣ Нарѣчія качества употребляются Прилагат. имена въ Творит. 2 падежѣ: напр. შავად, на черно; თეთრად, на бѣло и т. д.

2) Нарѣчія времени (როდის, когда): აწ, теперь; ახლა, ეხლა, теперь, დღეს сего дня; ამ ღამეს, въ сію ночь; შარშან, въ прошломъ году; ღანიად, рано утромъ; არა-ოდეს, никогда; განთიად, на разсвѣтѣ, გუშინ, вчера; გუშინ-წინ, третьяго дня; ზეგ, послѣзавтра, მაზეგ, на третій день; მყის, въ одно мгновеніе; მარადის, всегда, მაშინ, тогда; მერმე, მერე, потомъ; მუდამ, всегда; მის-დღეში, никогда; მიწყივ, всегда; ნიადაგ, завсегда; უწინ, прежде; ძოღან, позавчера; ჯერ, еще, ჯერ არა, еще не; რა, когда; ხვალ завтра; ადრე, рано, მუდამ, всегда; დღივ, დღით; днемъ; მაშინ, тогда; მასუკან потомъ; (როდიდგან, съ котораго времени), ადრიდგან, съ ранняго времени; მიერითგან, съ того времени, (როდემდინ, до котораго времени), სანამდინ, дотѣхъ поръ: შემოდგომამდინ, до осени. Имена Существительныя, означающія время въ Род. М. употребляются, какъ Нарѣчія времени; განთენებისას, на разсвѣтѣ; სადილობისას, во время обѣда. Имена въ Дат. и Твор. падежахъ употребляются какъ Нарѣчія, напр. დღეს, сегодня, ღამით, ночью; დღისით მზისით, среди бѣлаго дня.

3) Нарѣчія количества (რამთონჯერ, сколько разъ), ერთ-ხელ, однажды; ორ-ჯელ, дважды; სამ-ჯერ, трижды; სამგ-ზის, трижды; ათიოდე, до десяти; ხუ-ხუთიოდ, до пяти; ბევრი, много; ცოტა, мало; ეგოდენ; столько; სულ все.

4) Нарѣчія мѣста (სად, სადა, гдѣ)? აქ, здѣсь, იქ, тамъ; ახლო, близко; გარეთ, на дворѣ; შინ, дома; მუნ, тамъ; (საიდგან откуда). შინადგან, изъ дому; გარედ-გან, снаружи; ამიერ, посю сторону; იმიერ, поту сторону; აქეთ, сюда; იქით, туда; ახლოს, близко; გარე, вонъ; გარეგან, съ наружи; გარემოს, кругомъ; გვერდით, съ боку; დაბლა, внизу; ვიდრე, до; ზე, ზედან, сверху; ზეგარდამო,

свыше; იქიდამ, оттуда; მაღლა, вверху; ნუ-სადა, нигдѣ; უკან, позади; სად, гдѣ; ქვე, ქვეშ, внизу, подъ; შორს, далеко; შორიდგან, изъ далека.

5) Нарѣчія вопросительныя: განა? развѣ; მართლა? какъ, развѣ правда; право? როგორ, какъ? რად, რატომ? для чего; почему?

6) Нарѣчія утвердительныя: ეგრეთ, такъ; ნამდვილ, подлинно; ჭეშმარიტად, истинно; ბარე. ბარემც, кстати; ამიტომ, მისთვის, потому; აგრე, ეგრეთ, такъ; დიაღ; да; такъ.

7) Нарѣія предположительныя: ეგების, может быть; ვინ იცის, кто знаетъ; авось; ნუ თუ, ნუ უკვე, авось, можетъ статься.

8) Нарѣчія состоянія: დგომელა, стоймя; ჯდომელა, сидя; и т. д.

9) Нарѣчія ограничительныя: მხოლოდ, только; მარტო, единственно; გარდა, გარდაის, кромѣ.

10) Нарѣчія раздѣлительныя; ცალ-ცალკე, порознь; особо-особо; თითო-თითოდ, по одиночкѣ.

11) Нарѣчія желанія: ნეტარ, ნეტარძი, ნეტავი, о еслибы; ნუთუ, если.

12) Нарѣчія отрицанія: არა, ნუ, ვერ, не; არა სადამე, нигдѣ, არაოდეს, никогда. Нарѣчія არა склоняется. Им. არა, Род. არასი, Д. არასა, Тв. არათი, Тв 2. არად, во Мн. неуп. არას-დროს, никогда; უკლებლივ, сполна; უნებლიეთ, безъ воли; დაუსვენებლივ, безъ отдыха.

13) Нарѣчія уподобительныя кончатся на ებრ, მებრ, ვით, въ прост. ეფ, ლომებრ, подобно льву; კაცივით, подобно человѣку; ჩემსაეფ, какъ я; такъ же ვითარ, ვით, какъ.

О ПРЕДЛОГѢ.

თანდებულისა-თვის.

§ 22. Предлоги, употребляемые отдѣльно суть: ახლო, ახლოს, близь; ამიერ, по сю сторону; იმიერ, по ту сторону; ამარად, при; გაღმა, по ту сторону рѣки; გამოღმა, по сю сторону рѣки; გარდა, кромѣ; გარდიგარდმო, поперегъ; გარე, внѣ; გარეგან, извнѣ, снаружи; გარეშე, кромѣ; გარემოს, вокругъ, кругомъ; ვიდრე, до; თვინიერ, кромѣ; მიმართ, მომართ, къ; ქვე, внизъ; ქვეშ, ქვეშე, подъ; შორის, между; შემდგომ; по, послѣ; წინ, წინა, предъ; წინარე, წინაშე, предъ; კერძო, къ, მიერ, къ, отъ; წიაღ, за, по; წილ, за, взамѣнъ გარდა, кромѣ; მიერ, отъ.

Предлоги, употребляемые слитно, въ концѣ словъ: გან, изъ, გამო, отъ, изъ, для, და, დმი, დამი, къ; მდე, დმის, მდინ, до; ზე, ზედ, ზედა, ზედან, на, надъ; თან, თანა, съ; თვის, о, объ; თურთ, ურთ, съ; კენ, къ; უკან, по, позади; შიდა, შიდ, შიგა, შიგ, въ, შინა, შინ, ში, въ; и т. д.

О Союзѣ.

კავშირისათვის.

§ 23. Союзы бываютъ:

1) Соединительные:

და, и; ვე, же; რომ, რომე, что; უკვე, же.

2) Раздѣлительные:

ან, ანუ или; ანუ-თუ, или же; არც, არცა, ни, ниже; გინა, либо; გინათუ, либо-же; თუარადა, иначе.

3) Условные:

თუ, если, თუ ოდესმე, если когда либо; უკეთუ, ежели; დალათუ, хотя; თუმცა, хотя; — თუმცადა хотябы.

4) Противительные:

გარნა, არამედ, но; მაგრამ, но; ხოლო, но; თვინიერ, кромѣ; თორემ, иначе; ვიდრე, нежели; ვიდრედა, нежели же; თუ არაჲ, если же, въ противномъ случаѣ.

5) Вопросительные:

აბა, ну; უკვე, развѣ? უკვესადამე, неужели? მაშ-აბა, მაშასადამე, поелику.

6) Винословные:

ამით, ამად, потой причинѣ; ამიცომ რომ, ამის-თვის რომ, ამად, რომე, потому что; ვითარმედ, что; ვინა, ვინაიდგან, ამად, რომელ, такъ какъ; მით, посему; რახან, სამე, поелику; თუ სადამე, паче чаянія; რამეთუ, потому что; რომელ, что; მაშასადამე, а потому; რომ, რომე, რომელ, что.

7) Изъявительные:

ესე იგი, то есть; რეცა, то есть; ვითამც, будто бы; სახელდობრივ, а именно.

8) Предположительные:

მაშასადამე, поелику; ვინა, а потому, такъ, ნუ უკვე, неужели; თუმცა, хотябы.

О Междометіи.

შორისდებულისათვის.

§ 24. Главнѣйшія Междометія суть:

ოჰ, ოჰო, ჰოჰ! ეჰ, ჰოი! ვეჰ! ბეჩავ! для означенія удивленія; ვაჲ. ვაჲმე, ჰოიმე, охъ! горе мнѣ! ვაგლახმე! для означенія печали; ვიშ, ვახ, ვაშა-ვაშა, ნეცარძი, для означенія радости; ხუ, ხუხუ! служатъ для того чтобы заставить молчать. ეჰა, ეი, ჰეი, ჰეი, ჰეი! აი! для призыва; აი! для означенія указанія, ჰო! для подтвержденія; ფუ, ფუ! для означенія презрѣнія; აბა! для означенія понужденія.

О ЧАСТИЦАХЪ УТВЕРДИТЕЛЬНЫХЪ.

§ 25. Частицы утвердительные суть:

ვ, ვე (же) напр. ეგრეთ-ვე, такъ же; დავით-ვე, такъ же и Давидъ; მან-ვე, онъ же; აწ-ვე, теперь же.

Примѣчаніе: Частица ვ, ვე, поставленная въ концѣ Числительныхъ именъ даетъ имъ значеніе собирательное и склоняется напр. ორივე, двое, Род. ორივესი, Дат. ორივესა, и т. д. სამივე, трое, Род. სამივესი, Дат. სამივესა.

კი (въ книжномъ ყე) да, точно, напр. კი ბატონო, да господинъ, ეს კარგია, ის კი ცუდია, это хорошо, а то дурно.

მე, въ концѣ именъ частица сія не имѣетъ значенія; въ концѣ же Мѣстоименіи измѣняетъ оныя въ неопредѣлительныя, напр. ვინ, кто; ვინმე, нѣкто; რომელი, который; რომელიმე, нѣкоторый; ოდეს, когда, ოდესმე, когда нибудь; სად, гдѣ; სადამე, гдѣ нибудь.

რე, неизмѣняетъ значенія слова а только служитъ для красы, მეტადრე, тѣмъ болѣе; ვიდრე, нежели.

ც, ცა, მცა, მცადა и; же при глаголахъ имѣетъ значеніе желательное и соотвѣтствуетъ русскому да; напр. ადიდოსცა ღმერთმან, Богъ, да прославитъ; ღმერთო! ადიდე გიორგი და ირაკლიცა, Боже! прослави Георгія и Ираклія.

Иримѣчаніе: Изъ частицъ რე и ცა составляется союзъ რეცა, то есть.

ღა, ვეღა, ღამცა, ღამც, же, да: напр. აწღა, теперь же; რაღა, чтоже; ვიღამც, кто-то и т. д.

Примѣчаніе: Частица ღა склоняется, напр. რაღა, что, Р. რაღასი, Д. რაღასა, Т. რაღათი, и т. д.

ო, напр. ახალიო, новое, какъ извѣстно; ქალს მალე მისცემენ ქმარსაო, дѣвицу, какъ утверждаютъ, скоро выдадутъ замужъ.

ა Частица вопросительная; მართალია, развѣ правда; გიყვარსა? развѣ любишь его, и т. д.

Примѣры для переводовъ.

Безъ моего друга; близь моего дома; вдоль рѣки; вмѣсто твоего платья; внутри пещеры; внѣ города; возлѣ его сада; вопреки обстоятельствамъ; онъ вошелъ въ мою комнату; мы пріѣхали въ деревню; положите это въ карманъ; онъ впалъ въ бѣдность; во всю жизнь мою; въ часъ смерти; я живу въ деревнѣ; онъ живетъ въ городѣ; для меня; для васъ; мы не дойдемъ до дому пѣшкомъ; до сихъ поръ; онъ сѣлъ за столъ; онь взялъ его за руку.

О СЛОВОСОЧИНЕНІИ.

ლექსთ-თხზულებისა-თვის.

---

§ 26. Словосочиненіе заключаетъ правила согласованія и управленія словъ.

А. СОГЛАСОВАНІЕ СЛОВЪ.

თანხმობისა-თვის ლექსთა.

§ 27. Главныя правила согласованія словъ суть:

I. Подлежащее, сказуемое и связка полагаются въ одномъ числѣ и лицѣ; напр. ღმერთმან შექმნა სამყარო, Богъ сотворилъ вселенную; ღმერთი არს ყოვლისა შემძლებელი, Богъ есть всемогущъ.

Примѣчанія:

1) Въ числѣ могутъ разнствовать; напр. მადლიერი ვართ, вмѣсто მადლიერნი ვართ, мы благодарны; ნეტარ არიან, вмѣсто ნეტარნი არიან, (суть) блаженны.

2) Связка въ Грузинскомъ языкѣ никогда не опускается, რკინა მაგარი-ა (არს), желѣзо (есть) крѣпкое; ხე მცენარე-ა (არს), дерево есть растеніе.

3) Подлежащее и сказуемое можетъ быть простое или сложное напр. ბულბული გალობს, ბულბული და იადონი გალობენ, соловей поетъ, соловей и канарейка поютъ.

4) Подлежащее можетъ быть имя существительное, прилагательное и мѣстоименіе; напр. მზე ანათებს, солнце свѣтитъ; მდიდარი განსცხრების, богатый наслаждается. Сказуемое можетъ быть имя прилагательное, причастіе, притяжательное мѣстоименіе и имя существительное, присовокупляемое къ подлежащему посредствомъ глагола ვარ, напр. რკინა მაგარი-ა, желѣзо (есть) крѣпкое; ქალაქი ჩვენი-ა, городъ (есть) нашъ. Дополненія подлежащаго и сказуемаго состоятъ изъ имени существительнаго, прилагательнаго и мѣстоименія: მეფენი ვახტანგ და თეიმურაზ იყვნენ ღვთის მოყვარენი, цари Вахтангъ и Теймуразъ были набожны. Опредѣлительная слова бываютъ: *а*) при именахъ существительныхъ, имена прилагательныя, причастія и мѣстоименія,

б) при глаголахъ и именахъ прилагательныхъ, нарѣчія: напр. კეთილი მწყემსი კარგად ჰმწყსის სამწყსოსა, добрый пастырь хорошо пасетъ стадо.

II. При двухъ или болѣе подлежащихъ глаголъ ставится во множ. числѣ დავით და ალექსანდრე მოიკლნენ ლეკთაგან, Давидъ и Александръ убиты Лезгинами; კონსტანტინე და ლევან ამოირჩევნენ მსაჯულად, Константинъ и Леванъ избранны въ судіи. Говорятъ такъ же: სწავლა და შრომა სასარგებლოა, ученіе и трудъ полезны; ცხოვრება და სიკვდილი არს ბუნებითი, жизнь и смерть естественны.

Примѣчаніе: При двухъ или болѣе подлежащихъ, соединенныхъ раздѣлительными союзами: ან, ანუ, არცა, ვინა глаголъ ставится въ ед. числѣ: напр. პეტრე ან ივანე ჰსწერს წიგნსა, Петръ или Иванъ пишетъ письмо.

III. При глаголахъ 1-е лице предпочитается 2-му, 2-ое 3-ему, напр. მე და შენი ძმა წირვაზედ ვიყავით, я и братъ твой были у обѣдни.

IV. Опредѣлительныя слова имени существительнаго, т. е. имена прилагательныя, причастія и притяжательныя мѣстоименія полагаются съ онымъ въ одномъ числѣ и падежѣ; напр. შენ გაქვს საღთო მადლი, ты имѣешь священный даръ; შვიდის წლისა შეიქმნა ქალი წყნარი და ცნობილი, дѣвѣ кроткой и умной минуло семь лѣтъ.

Примѣчанія:

1) Въ числѣ могутъ разнствовать; ჩემი ყოველი საქმენი გცოდნიან вмѣсто ჩემნი ყოველნი и т. д. всѣ мои дѣла извѣстны тебѣ.

2) Стеченіе двухъ множеств. чиселъ на ები Грузинскій языкъ не терпитъ; т. е. прилагательныя и притяж. мѣстоименія при существительномъ не полагаются во множеств. на ები; напр. не говорятъ, დიდები სახლები, а დიდი სახლები, большіе дома; ჩემები ძმები, а ჩემი ძმები, или ჩემნი ძმები мои братья; რკინის ჯოხები, желѣзныя палки.

3) При двухъ или болѣе существительныхъ прилагательное ставится во множест. числѣ, напр. პეტრე და ივანე არიან დიდებულნი დარბაისელნი, Петръ и Иванъ суть знатные вельможи.

V. Когда къ имени существительному будетъ относится непосредственно другое существительное, тогда послѣднее согласуется съ первымъ въ числѣ и падежѣ, напр. მეფე ირაკლი, მეფის ირაკლისა, царь Ираклій, царя Ираклія; მდინარე მტკვარი, рѣка Кура.

Примѣчанія:

1) Если главное имя сущ. стоитъ въ началѣ, то въ такомъ случаѣ оно ставится въ Имен. падежѣ, а относящееся къ нему другое существительное, либо прилагательное, либо мѣстоименіе принимаютъ

окончанія должнаго падежа, напр. ირაკლი მეფესა, а не ირაკლეს მე-ფესა, царю Ираклію; მამა ჩემსა, а не მამასა ჩემსა, отцу моему; სოკრატ ბრძენსა, а не სოკრატეს ბრძენსა, Сократу мудрому.

2) Если къ двумъ и болѣе существительнымъ будетъ относиться другое существительное для поясненія, то сіе послѣднее ставится во множ. числѣ, напр. ირაკლი და თეიმურაზ მეფენი საქართველოსანი, Иракдій и Теймуразъ, цари Карталинскіе.

VI. Когда нѣсколько именъ существительныхъ соединены чертами; тогда послѣднее принимаетъ окончаніе должнаго падежа, напр. იყო ბრძოლა მათ: ფარ-ხრმალ-ისრით, въ битвахъ употребляли: щитъ, саблю и стрѣлы. ცოლ-ქმარნი, мужъ и жена, ქალ-ვაჟნი, дамы и кавалеры; სამოც-და-თორმეტთა მათ მხედართა, тѣ семьдесять два воина.

VII. Мѣстоименіе მან онъ и сложныя: მაგან, ამან, იმან, и т. д, ვინ кто; რა что, поставленныя предъ существительными, къ которымъ они относятся остаются въ имен. падежѣ; если же стоятъ послѣ именъ, тогда согласуются съ оными въ числѣ и падежѣ; напр. ამ კაცს უთქვამს, или კაცსა ამას უთქვამს, этотъ человѣкъ сказалъ, и т. д.

VIII. Мѣстоименіе მან при двухъ или болѣе существительныхъ, относящихся къ одному и тому же предмету повторяется при каждомъ, напр. მე-ფე-მან ირაკლი-მან, царь Ираклій.

Примѣчанія:

1) Если нѣсколько существительныхъ стоятъ вмѣстѣ, тогда мѣстоименіе მან ставится при послѣднемъ, напр. ირაკლი მეფე-მან, царь Ираклій; ალექსანდრე მეფე-მან უხვმან, царь Александръ щедрый.

2) При именахъ собственныхъ, кончащихся на согласную букву мѣстоименіе მან часто опускается, напр. მეფემან დავით, царь Давидъ; მეფის ძემ თეიმურაზ, царевичь Теймуразъ.

3) Мѣстоименіе მან повторяется также при именахъ прилагательныхъ, напр. მოსრა მხეცნი და ნადირნი ისარმან ჩემ-მან სრეულ-მან, стрѣла моя, пущенная истребила звѣрей.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

7) სპარსეთის მეფემ დარიოზ ალექსანდრე მეფეს კაცი გაუგზავნა და ხარჯი ჰსთხოვა, რომელსაც ყოველ-თვის ართმევდა ფილიპპე მეფესა. ალექსანდრემ მაგიერი ესრეთ შეუ-თვალა. „იგი ქათამი მოკვდა, რომელიც დარიოზს ოქროს კვერცხს უდებდა.“

8) ერთმა ვინმე არისტოტელს შვილი მიჰგვარა სასასწავლებლად და მან ხუთასი დრაჰკანი ჰსთხოვა, გაუკვირდა მას კაცსა და უთხრა. „მაგ ფასად ერთს ვირს ვიყიდი.“ არისტოტელმან უპასუხა. „იყიდე და ორი ვირი გეყოლებათ ერთის მაგიერად.“

*

Б. ОБЪ УПРАВЛЕНІИ СЛОВЪ.

ძიებათა-თვის ლექსთა.

§ 28. Тѣ слова, которыя въ предложеніи управляютъ другими называются словами управляющими, а которыя управляются управляемыми.

I. Общія правила управленія словъ суть:

1) Одинъ и тотъ же глаголъ, употребляясь въ разныхъ временахъ требуетъ предъ собою и послѣ себя разныхъ падежей. Напр. გიორგი კითხულობს წიგნსა, Георгій читаетъ книгу; დავითმან იკითხა წიგნი, Давидъ читалъ книгу; მღვდელს უკითხავს სახარება, священникъ читалъ Евангеліе.

Слѣдуетъ замѣтить:

а) Настоящее и прошедшее несовершенное изъявительнаго наклоненія и настоящее условнаго наклоненія глаголовъ дѣйствительныхъ, относительныхъ и переходящихъ требуютъ подлежащаго въ именительномъ падежѣ, а наименованіе предмета, на которое обращено дѣйствіе подлежащаго въ дательномъ падежѣ: დავით ჰსწერს წიგნსა, Давидъ пишетъ письмо; დავით სწერდა წიგნსა, Давидъ писалъ письмо; დავით უნდა ჰსწერდეს წიგნსა, Давидъ долженъ писать письмо; დავით მიწერს წიგნსა, Давидъ пишетъ для меня письмо; დავით უწერს წიგნს, Давидъ пишетъ ему письмо; დავით უნდა აწერინებდეს წიგნსა, Давидъ долженъ заставить написать письмо, и т. д.

б) Прошедшее совершенное изъявительнаго наклоненія и будущее условнаго наклоненія глаголовъ дѣйствительныхъ, относительныхъ и переходящихъ требуютъ подлежащаго въ такъ называемомъ повѣствоват. падежѣ, а наименованіе предмета, на которое обращено дѣйствіе подлежащаго въ именит. падежѣ. დავითმან დაჰსწერა წიგნი, Давидъ написалъ письмо; დავითმან უნდა დაჰსწეროს წიგნი, Давидъ долженъ будетъ написать письмо; დავითმან დამიწერა წიგნი, Давидъ написалъ для меня письмо; и т. д.

в) Давнопрошедшее изъявит. наклоненія, прош. сов. и давнопр. условнаго наклоненія глаголовъ дѣйств. относит. и переходящихъ требуютъ подлежащаго въ дательномъ падежѣ, а предметъ, на который обращено дѣйствіе подлежащаго въ имен. падежѣ; напр. დავითს დაუწერია წიგნი, Давидъ написалъ письмо; დავითს უნდა დაეწერა წიგნი, Давидъ долженъ былъ написать письмо.

г) Повелительное утвердительное и отрицательное требуетъ послѣ себя тѣхъ же падежей, какихъ времена отъ которыхъ они происходятъ, напр. ჰწერე წიგნი, пиши письмо; ნუ ჰსწერ წიგნსა, не пиши письмо; ჰსწერდეს წიგნსა, пустъ пишетъ письмо; არა ჰსწეროს წიგნი, пусть не пишетъ письма.

д) Подлежащее при глаголахъ среднихъ полагается въ тѣхъ же падежахъ, въ какихъ при дѣйствительныхъ, напр. ყმაწვილი იცინის, дитя смѣется; ყმაწვილმან გაიცინა, дитя засмѣялося; ყმაწვილს უცინია, дитя смѣялося; ბუზი ბზუის, муха жужжитъ.

е) Глаголы взаимные и возвратные требуютъ предъ собою подлежащаго въ имен. падежѣ, а послѣ себя имя безъ предлога въ Дат. и въ Твор., напр. მეომარი ებრძვის მეომარსა, воинъ сражается съ воиномъ; ივანე ელაპარაკება გიორგის, Иванъ говоритъ съ Георгіемъ; ვეშენები სახლსა, я строю домъ; მეფენი შეებნენ სულტანსა, цари сразились съ Султаномъ; ივანე ებმის თოკითა, Иванъ привязывается веревкою; დროსა და ჟამსა ნუ მიენდობი, не полагайся на время и обстоятельство.

ж) Подлежащее при глаголахъ страдательныхъ, страдательно-начинательныхъ полагается въ имен. падежѣ, имя послѣ сихъ глаголовъ въ Твор. падежѣ, либо съ предлогомъ; напр. წიგნი იწერება კალმითა, книга пишется перомъ; სახლი შენდება ქვითკირითა, домъ строится кирпичемъ и известью. Страдательно-начинатѣльные глаголы часто требуютъ послѣ себя имени въ дат. падежѣ, напр. კაცია დადიანი წინა-აღუდგა მეფესა, Каціа Дадіанъ возсталъ противу царя.

Примѣчаніе. Немногіе глаголы, имѣющіе форму страд. глаголовъ, а значеніе дѣйствительныхъ требуютъ предъ собою и послѣ себя тѣхъ же падежей, какихъ глаголы дѣйствительные, напр. იწერება წიგნს, пишетъ письмо; დაიწერა წიგნი, написано письмо.

з) Глаголы мѣстоименные требуютъ предъ собою подлежащаго въ дательномъ падежѣ, а послѣ себя имя въ имен. падежѣ; напр. ლომსა ჰწყურს წყალი, левъ имѣетъ жажду; თამარს უხარიან შვილის ბედნიერობა, Тамара радуется счастію сына. Такъ же страдательный залогъ сихъ глаголовъ требуетъ подлежащаго предъ собою въ дат., а послѣ себя имя въ имен. падежѣ; напр. კაცს უნდა ეყვარებოდეს ღმერთი, человѣкъ долженъ любить Бога; ბაგრატს გაემარჯვა, Багратъ одержалъ побѣду.

Примѣры для перевода съ Грузинскаго языка.

9) ერთი მგელი მოუხტა ვირს, შეჭმას ლამოდა. ვირმა უთხრა. „ვიცი შემჭამ და ეს ანდერძი აღმისრულე, ქაჩაჩში ლურსმნის ნაცვეხი დამრჩა და იგი ამოიღეო." მგელმა პირი მიჰყო, უნდა ამოეღო, ვირმა წიხლი ჰკრა, კბილები ჩაამტვრივა, ვირი ველარ შეჭამა მგელმან. თქვა. „მამა ჩემი ხარაზი არ იყოო და მე ნალბანდობას რა მრჯოდაო."

2) Управляющія слова сообщаютъ окончанія своихъ падежей управляемымъ ими словамъ, въ такомъ случаѣ, когда сіи послѣднія стоятъ послѣ управляющихъ словъ, напр. სახელითა ღ̂თისათა, именемъ Бога; მფრინველნი ცისანი, птицы небесныя.

Примѣчанія:

1) Не сообщаютъ своихъ окончаній, когда управляемыя слова стоятъ въ началѣ управляющихъ, напр. ღვთის სახელით, ცის მფრინველნი.

2) Управляющія слова въ имен. и твор. 2-мъ падежѣ единств. числа и во всѣхъ падежахъ множ. ч. на ები не сообщаютъ управляемымъ ими словамъ окончанія своихъ падежей; ჭკუა კაცის, умъ человѣка, и т. д.

3) Окончаніе Твор. 1. ით, повторенное вконцѣ управляемыхъ словъ иногда измѣняется на ად, напр. სახელით ღვთისად, вм. სახელით ღვთისათ.

4) Мѣстоименіе მან, поставленное въ концѣ управляющаго слова повторяется и при управляемомъ; საქმემან მსაჯულთამან, дѣло судей.

5) Когда къ управляемому слову будутъ относится и другія слова, поставленныя впереди онаго, тогда окончаніе управляющаго слова переходитъ къ послѣднему, напр. ძმასა გიორგი ბატონიშვილისასა, брату царевича Георгія; ძენი მეფის ირაკლისანი, сыновья царя Ираклія.

3) Предложные глаголы въ особенности средніе требуютъ не рѣдко послѣ себя имени съ предлогомъ, напр. ავიდა მთასზედ (მთასა ზედა), взошелъ на гору, ამოვიდა ორმოდგან, вышелъ изъ ямы; აირბინა კიბე-ზედ, взбѣжалъ по лѣстницѣ.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

10) მელამ წერო აწვია, ოსპი მოუხარშა და სპილენძის თეფშზე დაუსხა, ორთავ ჭამა დაუწყეს, მელი ენით ჰსთქლეფავდა და წერო რას შეჰსჭამდა, თეფშზე თითო თითოს თუ აიღებდა. მეორეს დღეს წერომ აწვია მელი და მუხუდო მოუხარშა და პირვიწრო ქოთანში ჩაუსხა. ორთავ ჭამა დაუწყეს, წერომ ნისკარტი ჩაჰყო და ჭამა, მელამ ტუჩი ვერ ჩასტია, რასა ჰსჭამდა. იწყინა მელამ, აუმტერდა და შეამყრალა, მერმე წეროს ეწყინა და თვალთ შეასკინტლა. ანუ მათი სიტკბო და წყალობა რა იყო ანუ მათი რიხვა და მტერობა.

II. Частныя правила управленія словъ суть:

1) Именительный падежъ полагается по вопросу ვინ, кто? რა, что? напр. ვინ იჯდა ქვაზედ? კაცი, кто сидѣлъ на камнѣ? человѣкъ; რა იდო ქვაზედ? წიგნი; что лежало на камнѣ? книга.

Именительный полагается:

а) Послѣ всѣхъ временъ вспомогательнаго глагола ვარ, есмь; напр. ივანე სოკრატის ბიძა-შვილი-ა (არს), Иванъ есть двоюродный братъ Сократа; ირაკლი მეფე-იყო მხნე, царь Ираклій былъ храбръ.

Примѣчаніе. Если глаголъ ვარ означаетъ принадлежность, тогда требуетъ послѣ себя имени въ родительномъ падежѣ, напр. ყმაწვილი არის მ-

ხელოის გონებისა, юноша остроуменъ; იყო სუსტის აგებულობისა, былъ слабаго тѣлосложенія.

б) послѣ глаголовъ ვიცი, знаю; ვუწყი, извѣстно мнѣ; напр. მხოლოდ ღმერთმან უწყის წინასწარი, одинъ Богъ знаетъ будущее; ირაკლი მეფემან უწყოდა განზრახვა ლეკთა, царю Ираклію извѣстны были намѣренія Левгинъ.

в) Существительное имя, относящееся къ другому существительному имени непосредственно, напр. მდინარე მტკვარი, рѣка Кура; ანტონი კათალიკოზი, Антоній Католикосъ; მეფე დავით, царь Давидъ; здѣсь слова მდინარე, მეფე, служатъ поясненіями; иначе они должны стоять въ родит. падежѣ, напр. ტფილისის ქალაქი, городъ Тифлисъ, и т. д.

г) При наименованіи количества, мѣръ, вѣсовъ, напр. ათი ადლი მაუდი, десять аршинъ сукна; გირვანქა სანთელი, одинъ фунтъ свѣчей; ერთი თაბახი ქაღალდი, листъ бумаги; კალათი ყურძენი, корзина винограда; თორმეტი წყვილი წინდა, двѣнадцать паръ носковъ; ორი უღელი ხარი, двѣ пары воловъ; ოცი წყვილი წაღა, двадцать паръ сапоговъ, и т. д.

д) Послѣ нарѣчій: ვით, ვითა, ვითარ, ვითარცა, такъ; ეგრეთვე; также; რეცა, то есть; напр. ვითარცა ანგელოზი, какъ Ангелъ; ეგრეთვე ადამიანი, такъ же и человѣкъ, и т. д.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

11) მეფე ვინმე იყო დიდებული, ოცდა ათი ვაჟი ჰყვანდა. რა მოიწია დრო სიკვდილისა მისისა მოუწოდა ძეთა თვისთა, მოაღებინა ოცდა ათი ისარი, შეჰკრა მაგრად და მოიზიდა, რათა გატეხოს და ვერ გატეხა; მერმე თითო თითოდ მოიზიდა და ყოველივე დალეწა. უთხრა შვილთა თვისთა, „თუ რომ ერთად ხართ და ერთ-პირზე ჰსდგეხართ მტერი ეგრე ვერ გაგსტეხსთ, ვითა წელან მე შეკრული ისარი ვერ გავსტეხე; თუ გაიყარენით ესრეთ თვითო თვითოდ დაგლეწსთ და თუ ერთობა გაქუსთ და სიყვარული გექნებათო მტერს თქვენ დალეწთო და მეფობაც დამყარებული გექნებათო და თუ ერთი მეორის ურჩი იქნებითო წაუხდენელი ვერ მოურჩებითო."

2) Родительный падежъ полагается по вопросу: ვისი, кого; რისა, чего; напр. ვისი-ა ეს სახლი? ყაფლანიანთი; чей этотъ домъ? Каплановыхъ.

Въ Родительномъ полагаются:

а) Когда два существительныя имена, разнородные предметы означающія, стоятъ вмѣстѣ, тогда одно изъ нихъ, которымь означается принадлежность одного предмета къ другому, происхожденіе, качество, и т. д., ставится въ родит. падежѣ, напр. ასის წლის კაცი, столѣтній человѣкъ; აგი შემზა-

ხავი ქურდის ამხანაგია, дурной сберегатель есть товарищъ вора; სახლის პატრონი, хозяинъ дома.

Примѣчанія:

1) Если къ существительному въ род. падежѣ будутъ относится еще нѣсколько именъ существительныхъ; тогда послѣднее поставляется въ родит. а прочія въ именит. напр. ძმა გიორგი მეფისა, братъ царя Георгія; სახლი გიორგი მუხრან-ბატონიშვილისა, домъ Георгія Мухранъ Батонишвиля.

2) Точно такъ же если къ существительному въ родит. падежѣ будутъ относится имя прилагательное или мѣстоименіе, тогда въ родит. полагается послѣднее, напр. ქალაქი პეტრე დიდისა, городъ Петра Великаго; სასახლე ირაკლი მეორისა ქართლის მეფისა, дворецъ Ираклія II, царя Карталинскаго; ქონება ივანე მდივნისა, имущество Ивана Мдивана.

3) Если существительное въ родит. падежѣ стоитъ въ началѣ, тогда относящееся къ нему другое имя существительное ставится также въ родит. падежѣ, напр. მეფის გიორგის ძმა; მუხრან-ბატონიშვილის სახლი; ჩემის მამის ქონება.

4) Существительное въ родит. падежѣ въ общеупотребительномъ языкѣ ставится въ началѣ; напр. ტფილისის ქალაქი, городъ Тифлисъ; ლეღვის ხე, смоковница; სახლის გამგე, домоправитель.

б) Послѣ Отглагольныхъ именъ существительное полагается въ родит. напр. წიგნის კითხვა, чтеніе книги.

в) Предъ существительнымъ въ твор. падежѣ прилагательное имя полагаеся въ родит. დიდის ლაშქრით (вм. დიდითა ლაშქრითა) съ многочисленнымъ войскомъ; ქართულის ენით, Грузинскимъ языкомъ; საშინელის ხმით, страшнымъ голосомъ; დაისაჯონ მწარის სატანჯველითა, будутъ строго наказаны; შავის კაბითა, въ черномъ платьѣ; შავის თვალითა, дурными глазами; თეთრის კბილით, бѣлыми зубами; ერთის მხრით, съ одной стороны.

г) Послѣ прилагательныхъ ღირსი, достойный; მსგავსი, похожій существительное имя ставится въ родит. падежѣ, напр. ღირსი საჩუქრისა. достойнный награды; მსგავსი ლომისა, похожій на льва. Говорятъ также: ღირსი კაცი, достойный человѣкъ; მსგავსი სახე, похожій портретъ.

д) Прежде или послѣ прилагательныхъ въ сравнительной степени: ცისკრის უნათლესი, свѣтлѣе утренней зари; თვალი მის უამეს ვერას ნახევდა, глазъ лучшаго не могъ видѣть; უმეტეს დავით მეფისა, болѣе царя Дэвида.

е) Послѣ именъ числительныхъ дробныхъ, кончащихся на ედი существительное полагается въ родит. падежѣ; напр. მეოთხედი სახლისა, четвертая часть дома; მესამედი ნაწილი ბაღისა, третья часть сада.

ж) **При означеніи годовъ, мѣсяцевъ, дней и т. д. на вопросъ რამთონისა, напр.** ათის დღისა, **десятидневный;** ოცის წლისა, **двадцати лѣтъ;** ხუთის თვისა **пяти мѣсяцовъ.**

з) **Послѣ страд. глаголовъ существ. полагается въ родительномъ съ предлогомъ** გან, **напр.** ღმერთი იდიდება კაცთაგან, **Богъ прославляется людьми.**

и) **Послѣ глаголовъ** მეშინიან, **стыжусь, напр.** ღვთისა არ გეშინიან, კაცისა არ გრცხვენიან, **ты не боишься Бога, не стыдишься людей.**

і) **Послѣ причастій настоящаго времени дѣйств. залога, напр.** შემქმნელი ცისა და ქვეყნისა, **Творецъ неба и земли.**

к) **Послѣ слѣдующихъ нарѣчій и словъ употребляемыхъ вмѣсто предлоговъ** ახლოს, **близко;** მახლობელ, **по близости;** განკიდე, **кромѣ;** დაბლა, **внизу;** იდუმალ, **секретно;** მაღლა, **вверху;** მარჯვნივ, მარჯულ, **направо;** მარცხნივ, მარცხულ, **на лѣво;** მაგიერ, **взамѣнъ;** ნაცვლად **вмѣсто;** უმეტეს, **болѣе;** უფრო, **болѣе;** უწინ, **прежде;** უწინარეს, **предъ симъ;** უკუ, უკუნ, **назадъ;** უკანასკნელ, **на послѣдокъ;** წინა-აღმდგომ, **напротивъ;** წინა-აღმდეგ, **противъ;** საშუალ, **посреди;** აქათ, **сюда;** იქით, **туда;** ფარულად, **секретно;** ქვემორე, **ниже;** შიგ, შიგან, შინაგან, **внутри, насквозь;** შემდგომად, შემდეგ, **послѣ;** შორს, **далеко;** წინასწარ, **прежде;** წილ, **взамѣнъ; за, про; напр.** მახლობელ ქალაქისა, **по близости города;** უმეტეს ყოველთა მოწაფეთა, **болѣе всѣхъ учениковъ;** ნაცვლად სახლისა, **взамѣнъ дома;** შემდგომად ქადაგებისა, **послѣ проповѣди;** მარჯვენით მამისა, **по правую сторону отца;** საშუალ ზღვისა, **посреди моря;** მისგან-კიდე, **кромѣ его;** მის-წილ, **взамѣнъ его.**

Примѣры для перевода съ Грузинскаго языка.

12) სტამბოლს ერთი ქრისტიანი და ერთი მდიდარი ურია ქიშპად იყვნეს, ურია მალ-მალ ქრთამს გაიღებდა, იმ საზრალო ქრისტიანს დააჭერინებდის თათართა, ხან ჰსციან და ხან დააბიან, იყო დიდს საპატიმროში. დღესა ერთსა მან ქრისტიანმა უთხრა: „სახელები დასწერეთ, რაც წმინდათაგანნი არიან.“ ურიამ ყველა დასწერა. ქრისტიანმა უთხრა. „მამალი რადღა დააკელო.“ ურიამ უთხრა. „როდის იყო წმინდათაგანიო.“ ქრისტიანმა მისის მტრობით ამ სიტყვაზე თათარი დაიხვედრა მოწმად, თათარი წავიდა, ყადს უთხრა, დაიჭირეს ურია და დაარჩვეს.

3) Дательный падежъ полагается по вопросу ვის, ვისა, **кому?** რასა, **чему? напр.** ვის აქებენ? ივანესა? **кого хвалятъ? Ивана.**

Дательный падежъ употребляется:

а) **Въ означеніи годовъ, мѣсяцевъ и дней, на вопросъ** როდის, **когда;** რას-დროს, **въ какое время;** რამთონს ხანს, **во сколько времени; напр.** დეკემბრის ოცს, **Декабря двадцатаго;** ათას რვას ორმოც და მეორესა წელსა, **тысяча восемь сотъ сорокъ второмъ году;** მეფობასა პეტრე დიდისასა, **въ царствованіе Петра Великаго;** დილას ადრე მოვიდა, **пришелъ утромъ рано.**

б) Наименованіе мѣстъ, т. е. городовъ, деревень и т. д. на вопросъ სად, гдѣ? მივალ ქალაქს, ѣду въ городъ; ჩავედი ტფილისს, пріѣхалъ въ Тифлисъ.

в) Послѣ глаголовъ переходящихъ, собственное имя, которымъ совершается дѣйствіе, напр. ვაშენებინებ სახლსა ივანე კალატოზსა, заставляю Ивана каменьщика строить домъ.

г) Имя существительное, употребляемое съ глаголами слитно полагается въ дательномъ или родит. падежѣ; напр. გულს-მოდგინება, стараніе; ვიგულს-მოდგინებ, стараюсь; также говорятъ: ცეცხლსა-პირს, предъ огнемъ.

д) Послѣ нарѣчій и частицъ: ვით, какъ; ებრ, მებრ, въ простор. ევ, напр. ლომსავით, подобно льву.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

13) ერთი კუ და ერთი მორიელი დაძმობილდნენ, წავიდნენ გზასა და გასავალი წყალი დახვდათ. მორიელი დაღონდა, გასვლა არ ეძლო. კუმ უთხრა. „ზურგს შემაჯექ, მე გაგიყვანო." შეაჯდა მორიელი ზურგზე, კუ რა წყალში შეცურდა მორიელმა ზურგზე კბენა დაუწყო. კუმ ჰკითხა „ძმაო რასა იქო." მორიელმა უთხრა. „რა ვქნა არც მე მნებავს; მაგრამ ასეთი გვარისანი ვართ მტერსა და მოყვარეს ყველას უნდა ვჰკბენდეთო." კუმ დაიყურყუმელავა, მორიელი წყალს მისცა და უთხრა. „ძმაო არც მე მნებავს, მაგრამ ჩემი გვარი თუ გესლიანს ხორცს არ გაიბანს გასივდება და მოკვდებაო."

4) Звательный падежъ стоитъ независимо отъ другихъ словъ въ рѣчи; напр. ჰე ღმერთო! შენ დამიფარე, и т. д., о Боже! избави меня.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

14) ერთი გლახა კაცი მოვიდოდა გზასა ზედა და ერთი ქილა ჰპოვა, აიღო ქილა, საკიდარში ჯოხი გაუყარა და მხარზე შეიდო, დაიწყო გზა-გზა სლვა და გულთა ამას უბნობდა. „აწ გამდიდრება ჩემი მოინება ღმერთმან, ჩავალ ქალაქად და ერბოს ნახევარ მარჩილად გავჰყიდი, მით თორმეტ სამამლე ვარიას ვიყიდი, მოვიყვან, დავზრდი, დავჰყვერავ, დავასუქებ და თითო-თითოს აბაზათ გავჰყიდი, მერმე მით საღუშვე გოჭებს ვიყიდი, დავასუქებ, დავაკერატავ და ორ-ორ მარჩილად გავჰყიდი, და მერმე მით სახარე ხბოს ვიყიდი, ხარებს დავჰზდი, მოვხნავ და ვთესავ და აშენებული შევიქნები. ამ გულის-თქმაში შეშა აუდვა და ქალაქს გასასყიდად წამოიღო. ერთი ხიდი დახვდა, თქვა მან კაცმან. „აქ ხარი არ გაიარს, ხმა გავსცეო" შესძახა „ტერიო" დაუქნია ჯოხი, ერბოს ქოთანი ხიდზე დაჰკრა, ქოთანი გატეხა, ერბო დაიქცა, მისის გულის-თქმით გამდიდრება წუთზე წაუხდა.

5) Творительный падежъ 1-й полагается по вопросу ვითა, кѣмъ? რითა, чѣмъ? наименованіе орудія или средства; напр. რითა ჰწერ წიგნსა? კალმითა, чѣмъ пишешь письмо? перомъ; მფრინველი ჰფრინავს ფრთებითა, птица летаетъ крыльями.

Творительный 1-й полагается:

а) Послѣ Прилагательныхъ სავსე, полный; ჩინებული, знаменитый, слав-

ный; ირაკლი ჩინებული სიმხნით, Ираклій славный храбростію; ანტონი მდიდარი სიბრძნით, Антоній богатый мудростью; საღვინე სავსე ღვინით, полный виномъ кувшинъ; მდიდარი ჭკუით, богатый умомъ.

б) Имя существительное, означающее часть предмета, отличающагося ка-кимъ либо качествомъ; напр. პირით თეთრი, лицемъ бѣлый; სახით ლამაზი, лицемъ красивый; ბრჯგუ გონებით, тупой умомъ; მარჯვე სხეულით, живой тѣломъ.

в) Имя существительное, означающее путь, по коимъ предметъ идетъ или движется, напр. ზღვით წავიდა, отправился моремъ; ხმელის გზით მოვიდა, прибылъ сухимъ путемъ.

г) Имя существителное, означающее часть времени, года, напр. დღისით მუშაობს, ღამით სძინავს, днемъ работаетъ, ночью спитъ; დღისით მზისით, среди бѣлаго дня.

д) Послѣ прилагательныхъ въ сравнительной степени; უმაღლესი გონებით, высокій умомъ.

е) Послѣ глаголовъ, означающихъ обогощать или наполнять что чѣмъ, напр. ამოაგო ქვითკირით, заложилъ кирпичемъ и извѣстью; აღაშენა მადლით, обогатилъ благодатью.

ж) Послѣ возвратныхъ и страдательныхъ глаголовъ: ირაკლი იდიდა სიმხნითა და სიმდაბლითა, Ираклій прославился храбростью и кротостью; სოლომონ მეფე იყო ქებული სიბრძნით, царь Соломонъ былъ славенъ мудростію; დაითრო ღვინით, опьянѣлъ отъ вина; დაშვრა საქმით, усталъ отъ трудовъ.

з) Послѣ вопроса საიდამ, откуда? напр: სპარსეთით, изъ Персіи, იერუსალემით, изъ Іерусалима.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

15) ერთი თხა და ერთი მელა დაძმობილდნენ და საზიაროდ ყანა დათესეს, რა მოვიდა, დია კარგი ყანა მოვიდა, მომკეს, დალეწეს და დაანიავეს, ხვავი ცალ-კერძო დააგროვეს და ბზე ცალ-კერძო, მელამ უთხრა თხას. „ხვავი მე და ბზე შენაო." თხამ უთხრა. „არა, სამართალი ეს არის ორივ შუა გავიყოთო" მელამ უთხრა. „მაშ მე წავალ ბიძა ჩემს მოვიყვანო და მან გაგვიყოსო" ვირემ მელი ბიძას მოიყვანდა, თხა წავიდა ცხვირიდამ ორი დიდი ქოფაკი მოიყვანა და ბზეში დამალა. მოვიდა მელი, ერთი ასეთი მგელი მოიყვანა, თხას თვალთ დაუბნელდა. უთხრა მგელმა. „ჩემს დისწულს რაცრომ აჩივლებო." თხამ უთხრა „მაშ რადგან მოწმად მოჰყოლი-ხართ მეც მამა ბიძანი აქ მისაფლავიან, მათ საფლავზე შედეგ და იფიცე და მართალი მოწამე იქნებიო" მგელმა რა თხის შეჭმა მოინდომა, წამოხლტნენ ძაღლები, მელი და მისი მოწამე ასე გახადეს შარშანდელიც დაავიწყეს, არამც თუ წლეული ეშოვნა.

6) Творительный падежъ 2-й пологается по вопросу რად, чѣмъ? къ кому? къ чему? на кого? на что? სად, куда? ღმერთმან ჰქმნა ცაჲ

ხატად და მჰსგავსად თვისად, **Богъ сотворилъ человѣка по образу и подобію своему;** მდინარე განიყოფვის ოთხ ტოტად, **рѣка дѣлится на четыре рукава;** ეკურთხა მეფედ, **короновался царемъ;** გავიდა მინდვრად, **ушелъ въ поле.**

Творительный 2-й полагается.

а) **Послѣ глаголовъ, означающихъ стремленіе къ чему либо, напр.** ავიდა ცად, **взошелъ на небо;** მოვიდა ქვეყნად, **пришелъ на землю;** წარმოავლინა სპანი მორბევად ორბეთის გარემოთა, **отправилъ войска для опустошенія окрестностей Орбети.**

б) **Послѣ глаголовъ, означающихъ покупку, продажу, раздѣленіе на части, на вопросъ** რამთონად, **на сколько;** რამთონ ნაწილად, **на сколько частей, напр.** იყიდა ორ აბაზად, **купилъ за два двугривенныхъ;** გაჰყიდა სამ-შაურად, **продалъ за пятьнадцать копѣекъ;** ძმებმა მამული გაიყვეს სამად, **братья раздѣлили имѣніе на три части.**

в) **Послѣ глаголовъ стать, сдѣлаться чѣмъ нибудь, напр.** გახდა ავად, **сдѣлался болѣнъ;** შეიქნა კაცად, **онъ сталъ человѣкомъ,** დაიდგინა მსაჯულად, **поставленъ судьею;** გარდაიქცა ირმად, **превратился въ оленя;** მიჩნს კეთილად, **считаю за благо;** ჰყვეს მეფედ, **сдѣлали царемъ.**

г) **Отглагольное имя, послѣ глаголовъ стоящее, напр.** განვიზრახე მიცემად, **я рѣшился отдать.**

д) **Иногда послѣ предлоговъ** ვიდრე, **до;** მებრ, ებრ, **по; напр.** ვიდრე ცად, **до неба;** ვიდრე ზღვად, **до моря;** მებრ ხატად, **по образу.**

Примѣры для перевода съ Грузинскаго языка.

16) ორნი მწევარნი ნადირობას დადიოდნენ ერთს მინდორში, ნახეს მელას თაგვი შეუპყრია და ხან გაუშვებს და ხან დაიჭერს, ხან ჰაერში შეაგდებს და ათამაშებს. მიეპარნენ მწევარნი და მელი შეიპყრეს. უთხრა მელამ მაღლებს. „ჩემი დღე აღსასრულისა ხომ მოვიდა, ღმერთმა ჩემი თავი თქვენ მოგცათ, სადღა წაგივალთ, ამ მინდორს ხედავთ, ამდენი შემიხვეწიეთ, თქვენც იცით როგორც ჩემი გვარი თაგვის მჭერია, გამიშვით ერთი თაგვი დავიჭირო, ვათამაშო, მერმე რაც გინდათ მიყავით." მოტყუვდნენ მწევარნი, გაუშვეს, მელამ თაგვი დაიჭირა, ათამაშა, შეაგდო ხან აქათ, ხან იქით, თურმე ახლო სორო ჰქონდა და შიგ შევარდა და მოუსხდნენ მწევრები და უთხრეს. „მელაო, მელაო, გამოდი, ერთი თაგვი ათამაშე, ის ხომ დიდად გიყვარსო და მერმე შედიო." მელამ უთხრა შარშან რაც ვათამაშე ისიც მიმძიმს, არა თუ ახლა გამოვიდე და ვათამაშო."

7) Родительный и вмѣстѣ съ тѣмъ Мѣстный познается по вопросу ვისას, **кого?** რისას, **у кого? напр.** მეფე ბაგრატ თავის სიმამრისას დარჩა, **царь Багратъ остался у своего тестя;** სად მიხვალ? პეტრე დეკანოზიანთსა, **куда идешь? къ Петру Деканозовымъ;** ივანე მდივნისას ვიყავ, **я былъ у Ивана Мдивановыхъ;** თავის მამისას ვერას გაჰყიდის, **изъ отцовскаго имѣнія онъ не можетъ ничего продать.**

8) Такъ называемый повѣствовательный падежъ познается по вопросу, ვინ, რამან, кто? напр. ვინ შექმნა ცა და ქვეყანა? ღმერთმან, кто создалъ небо и землю? Богъ. Въ повѣствовательномъ падежѣ полагается подлежащее при глаголахъ прошедшаго совершеннаго времени изъявительнаго наклоненія и будущаго условнаго наклоненія, напр. ივანემ დასწერა წიგნი, Иванъ написалъ письмо; ივანემ დასწეროს წიგნი, пусть Иванъ напишетъ письмо и т. д.

III. Употребленіе предлоговъ.

Предлоги употребляются, либо отдѣльно вначалѣ и послѣ словъ, либо послѣ словъ слитно; напр. ამიერ მდინარის, по сю сторону рѣки; წინაშე ტაძრის, предъ храмомъ; სახლში (вм. სახლის შინა), въ домѣ.

Предлоги, употребляемые при именахъ отдѣльно и требующіе родит. падежа суть:

ამიერ, გამოღმა, по сю сторону; იმიერ, გაღმა, გაღმით, გაღმართ, по ту сторону; напр. წყალს გაღმა გავიდა, пошелъ на ту сторону, переправился на другую сторону рѣки; ლიხის მთის იმიერ, по ту сторону Лихетскихъ горъ.

გარდა, გარდაისად, თვინიერ, кромѣ; напр. ივანეს გარდა, кромѣ Ивана; გარდა ამის, кромѣ этого; მზითვის და ნიშნის გარდა, кромѣ приданнаго и предбрачнаго подарка.

გარემო, გარშემო, вокругъ; напр. გარემოს ქალაქისა, вокругъ города.

გარდიგარდმო, იგურდივ, поперегъ.

გარე, გარეთ, внѣ; გარეშე, внѣ; кромѣ; გარეშე ღვთისა, кромѣ Бога.

გარეგან, გარედგან, გარედამ, გარედან, снаружи; напр. გარეგან ტაძრისა, снаружи храма.

მიმართ, къ (говоря объ отдаленныхъ предметахъ); მომართ, къ (говоря о ближайшихъ предметахъ).

მიერ, отъ; изъ; напр. პავლეს მიერ, отъ Павла; მის მიერ, отъ него.

პირ-და-პირ, პირის-პირ, противъ; напр. პირ-და-პირ ტაძრისა, противъ храма.

ქვე, ქვეშ, ქვეშე, подъ; напр. სახლის ქვეშე, подъ домомъ; სამართლის ქვეშე, подъ судомъ.

წინ, წინაშე, предъ; напр. წინაშე მსაჯულთა, предъ судьями.

შორის, между; напр. შორის ერთა და მღვდელთა, между народомъ и священствомъ.

Примѣчаніе. Многіе изъ сихъ предлоговъ употребляются, какъ Нарѣчія и требуютъ послѣ себя и другихъ падежей, напр. გაღმა გავიდა, пошелъ на

ту сторону; ქვეშ იდვა, лежалъ внизу; ცისა ქვეშე, подъ небомъ; კედელსა და კედელს შუა, межъ стѣнами; ცად მიმართ, къ небу; ქალაქის მიერ, изъ города; შენს ამარა, внадеждѣ на тебя პერანგის ამარა, въ одной рубашкѣ.

Предлоги, употребляемые въ концѣ словъ слитно суть:

გან (съ Родит.), отъ; изъ; напр. სიხარულისა-გან, отъ радости; ეს რისა-გან არის, это отъ чего; какъ это случилось; (съ Творит. 1.) изъ; съ; პირით-გან, изо рта; დილითგან ვიდრე საღამომდე, съ утра до вечера.

Примѣчаніе. Буква თ въ концѣ творит. 1. надежа не рѣдко измѣняется въ დ, напр. ქალაქიდგან, вм. ქალაქითგან; პირიდგან вм. პირითგან. Окончаніе დგან, იდგან, въ разговорномъ языкѣ измѣняется на დამ; напр. ქალაქიდამ изъ города; პირიდამ изо рта; მაღრან-დვალეთიდამ, изъ Маграндвалета; მოსკოვიდამ, изъ Москвы.

გამო (съ Родит.), отъ; изъ; для; напр. სიტყვისა გამო ჩემისა, изъ словъ моихъ; ამის-გამო, по этому, для сего; (съ Твор.), отъ; изъ; съ; ცეცხლით გამო, изъ огня; ცით გამო, съ неба.

და, დმი, დამი (съ родит.) ლოცვა ღვთისადმი, молитва къ Богу; მივალ მამი ჩემისადმი, иду къ отцу моему; მარიამისდა, къ Маріи.

Примѣчаніе. Вмѣсто предлоговъ და, დმი часто употребляется одно только буква დ, напр. მარიამისად, къ Маріи; მამისა ჩემისად, къ отцу моему.

ზე (съ Родит. при выраженіи времени), напр. ავრილიანე მეფის ზე, во время царствованія Авреліана.

ზე, ზედ, ზედა, ზედან (съ дательнымъ), на; надъ; о; объ; про; по; напр. ავვიდა მთის წვერსა ზედა (сокр. მთის წვერზედა), взошелъ на вершину горы; ღმერთსა ზედა (ღმერთზედ) მაქუს სასოება, я надѣюсь на Бога; წყლის პირსა ზედა (вм. პირზედა), на берегу рѣки; მას ზედ, მაზედ, на него; объ немъ; იმაზედ ამბობს, онъ говоритъ объ немъ; წავიდა შეშაზედ (შეშასა ზედა), поѣхалъ за дровами.

თან, თანა (съ Родит.), съ; къ; კაცისა თანა (сокр. კაცთანა), съ человѣкомъ; ბატონისა თანა (сокр. ბატონთან), съ господиномъ. Когда предлогъ этотъ означаетъ уподобленіе, тогда требуетъ такъ же родит. დავითის თანა, подобный Давиду, ოქროს თანა, подобный золоту; (съ дател.) съ; къ; მოსამართლეს თან, къ судьѣ; დავით თანა (вм. დავითის თანა), къ Давиду.

Примѣчаніе. Предлогъ этотъ употребляется и вначалѣ словъ, напр. ხე დანერგული თანა წარსადინელთა წყალთასა, дерево, насажденное при потокахъ водъ.

თვის (съ Родит.) для; про; о; объ; ღვთის გულისა-ვის, ради Бога; ამის-თვის; по этому; სწუხს მამისა-თვის тужитъ по отцѣ. Предлогъ თვის въ просторѣчіи измѣняется на თვინ, თვინაც.

ურთ (съ Твор. 1.), напр. ნათესავით-ურთ, съ родствениками; კაცებით-ურთ, съ людми.

კენ (съ родит.) напр. მივალ ხიდისაკენ, иду къ мосту; თავის მამისაკენ იწევს онъ тянется къ отцу.

კერძ (съ родит.), მის კერძ, на его сторону; за него.

კიდე, კიდევან, განკიდე (съ родит.) напр. მის-გან-კიდე, кромѣ его.

მდე, მდის, ღმდე, ღმის (съ твор. 1. и твор. 2), до; напр. აღმოსავლეთით დასავლეთადმდე; უკუნითი უკუნისადმდე, отъ вѣка до вѣка, во вѣки вѣковъ; ყელამდის, (вм. ყელად-მდის) წყალში ზის, по шеѣ сидитъ въ водѣ; სიკვდილამდის (вм. სიკვდილადმდის) არ დამავიწყდებით, по смерть не забуду васъ.

უკან (съ дат.), по; послѣ; позади; ზურგს-უკან, за спиной; მას-უკან, послѣ того;
შინ, შინა, сокр. ში, შიდ (съ дат.) въ; ქალაქსა შინა (сокращенно ქალაქში), въ городѣ; სახლსა შინა (сокр. სახლშიდ, სახლში), въ домѣ.

Примѣры для переводовъ съ Грузинскаго языка.

17) იყო დიდი ვაჭარი და ჰყვა შვილი ერთი. რა კვდებოდა შვილი მართებულად დაარიგა და სამასი ლიტრა ტყვია მონას მიაბარა და ამცნო შენახვა და შვილისა არა თქმა, ვიდრემ არ დასჭირდესო და მოკვდა კაცი იგი და შვილი მისი მემთვრალე იყო და ღვინის მსმელთა-თანა ილხენდა, ყველა მამის მონაგები სრულებით გარდააგო, რომე ცოლის სამკაულიც გაჰყიდა, დარჩა გლახაკი. რა მსახურთა ნახეს, რომ აღარა ჰქონდა რა, მისი სიყვარული გაცვითეს. მოაგონდა ტყვია და ჰკითხა მას მონასა. „რა-ყუავ, მამა ჩემმა სამასი ლიტრა ტყვია რომ მოგაბარაო, იგი მომიტანეო." წავიდა და ტირილით მოვიდა, ეგრე თქვა „მიწაში დავფალ და თაგვს შეუჭამიაო." მან ყრმამან არ დაუჯერა და მათ ღვინის მსმელთ უმოწმეს. „მართალი იქნებაო." დია დაგლახაკდა და მოუნდა მას თავის ამხანაკებთან სმა და არა რა აქვნდა, რომ მისრულ იყო და მიეტანა. წავიდა, ცოლის ლეჩაქი მოხადა, გაჰყიდა, ერთი პური და ცოტა ყველი იყიდა, წაიღო და წავიდა. მისნი ამხანაგნი წალკოტში სმიდეს. რა კარ-თან მივიდა, პური და ყველი ადგილზედ დადო, რომ კარი გააღოს და შევიდეს. ამ დროს მოვიდა ერთი ძაღლი, პური და ყველი მოსტაცა და შეუჭამა. შევიდა ყრმა იგი ამხანაკებთან, მათ მისი დიდი ხარჯი და მასპინძლობა დავიწყებოდათ, არც მაგიერ უყვეს, დატუქსეს. „უძღვნოდ რად შემოხველო." შერცხვა და ეგრე უთხრა. „პური და ყველი მომქონდა, ძაღლ-მა შემიჭამაო." მონა იგი მისი მათ თან სმიდა, გაიცინა და აგრე უთხრა. „ტყუვის, ძაღლი როგორ შესჭამდაო." აეტირა ყრმასა მას და უთხრა „ღმერთიმც გრისხავს, თუ სამასი ლიტრა ტყვია ერთმა თაგვმა შეჭამაო, ერთს პურს და ცოტა ყველს დიდი ქოფაკი როგორ ვერ შეშჭამდაო." და ნამტირალევი გამოვიდა. ადგა იგი მონა, მოეწია უკან და უთხრა ყრმასა მას. „ვერა ჰსცან ჭკუა შენიო, ეგოდენი ქონება გარდააგე, ვინ არის მადლიერიო, ახლა ჩემი ისმინე, ნუღარ მემთვრალეობ, თავი იცან, მე იგი ტყვია ისევ მაქვსო, ეს დღე ვიცოდი და თუ უწინ მომეცა მასცა დაჰკარგავდიო და შენი ქონება ღმერთმა მოგახმაროსო." მერმე კარგად იხმარა, ისევ დიდებული ვაჭარი შეიქმნა. საქონელი ბევრი სჯობს, თუ კაცი კარგად იხმარებს, თვარა გლახაკი ათ-მდიდარს სჯობს.

IV. Отдѣльныя правила словосочиненія.

1) Для составленія вопросительнаго предложенія Грузины употребляютъ частицу ხომ и განა, напр. ხომ არ გინახავთ ჩემი ძმა? не видали ли моего брата? განა რას ამბობენ? а что говорятъ? или же произносятъ глаголъ протяжно; წა-ვიდა, развѣ ушелъ? წიგნსა კი-თხულობს, онъ читаетъ книгу?

2) Предложенія предположительныя составляются съ союзами: თუ, თუ სადა-მე если; თუმცა-და, დალა-თუ, хотя; უკეთუ, უკეთუ-მცა, если; რომ, თუ რომ, если; უნდა, надлежитъ подобаетъ.

Примѣчаніе. Частица უნდა, согласуется съ временами условнаго наклоненія, прочія же присоединяются и къ условному и къ изъявительному наклоненіямъ.

3) Предложенія желательныя составляются изъ глаголовъ и нарѣчій: ნე-ტარ, ნეტარ-თუ (въ общеупотребительномъ языкѣ ნეტავი), о если бы.

4) Личныя мѣстоименія ის, იგი, указат. ეს, ეგე употребляются при глаголахъ 3-го лица настоящаго и прош. несоверш. изъяв. наклоненія и наст. услов. наклоненія. При 3-м же лицѣ прошедшаго сов. изъявит. наклоненія и будущаго. услов. накл. мѣстоименіе მან, იმან, მაგან; იგი სწერს; იმან ჰსწერა.

5) Слѣдующіе глаголы въ давнопрошедшемъ времени ვუბოძებ, жалую; მივართმევ, подношу; მოულოცავ, поздравляю употребляются какъ настоящія; напр. მეფეს უბოძებია მამული, царь жалуетъ или пожаловалъ имѣніе; მომირთმევია, подношу или я поднесъ.

6) Отрицаніе полагается въ началѣ, напр. არ ვის უნახავს, ни кто не видалъ; არა ვის გაუგონია, ни кто не слыхалъ. Отрицаніе часто повторяется არა ვის არ უნახავს, ни кто не видалъ; ნურა-ვის ნუ ეტყვი, не говори ни кому.

Примѣры для перевода съ Грузинскаго языка.

18) ერთი ვირი გლახაკის კაცისა, მიჭირვებული და მჭლე გაეპარა პატრონსა თვისსა და წავიდა ერთს მაღალს ადგილს, დაისადგურა, ესეთი ადგილი იყო, დიდი წყალი ჩადიოდა და წყლის პირს ხენი შვენიერნი იდგნენ და დიდი კორდნი მწვანენი ყვავილოვანნი მოხცვიდნენ, თურმე ვეფხვის სამკვიდრო იყო და მუნ დადგა. ვეფხვი ნადირობას იყო, მოვიდა, ნახა, დიდად ეუცხოვა, დიდად შეეშინდა. რა ვირმა ვეფხვი ნახა, თავისი სიკვდილის მოციქულობა ეგონა, ყურნი წაიცქვიტნა და დიდად დაიყვირნა. ვეფხვს ასეთი შიშის ზარი დაეცა, გზათა კვალი ვეღარა გაიგო რა, კლდეზედ გარდაიჭრა და გაიქცა. მიმავალს შეჭირვებულს მელი შეხვდა, ჰსცნა შეჭირვებული მივიდოდა, თაყვანის-სცა და მოახსენა. „ნადირთ მეფეო, სად მიხვალთ, ან რად დაგიღრეჯიაო.“ მან უთხრა ჩემს სამეფოს ერთი უცხო ბუმბერაზი მოსულა, მისის შიშით ვეღარ დავდეგ და გამოვეცალე, მით დამიღრეჯიაო.“ ჰკითხა მელამ მისი ანბავი, მან ყველა უანბო, სახე მისი, ოთხ-ფეხობა, ყურ-დიდობა და ხმა მაღლობა, ფერი და რა რაიმე ჰსჭირდა ყველა. მელამ

მოახსენა „ეგე ვირია, ნუ მირბი, მას გავაძებ და შენ უზრუნველად განისვენე.“ ვეფხვმა არ მოუსმინა, მელი თან გაჰყვა, წავიდნენ, შემოეყარათ მგელი, თაყვანის-სცა და მერმე მელას ჰკითხა. „რად შეჭირვებულაო ანუ სად მივა.“ მელამ მგელს ყოველივე უამბო. „ვირის გამოქცეული მირბისო, უშალე და არ დაიშალაო.“ მგელმა მოახსენა. „ნუ სწუხ-ხარ, ჩემი სადილიაო, დია მშიან, წავიდეთ, მის საქმეს მე მოგახსენებო.“ ვეფხვმა ეგრე უთხრა. „თუ ჩემი ღალატი არ გნებავთ და მართლა მეტყვით, ერთი თოკი მოიღეთ, შუა მე მოვებმი და აქათ ერთი მოები და იქით მეორე, ერთად მივიდეთ და რაცლა დაგვემარ-თებათ, სამთავე სწორედ დაგვემართოსო.“ წავიდა მელი, თოკი მოიპარა, მოიტანა, სამნივე გამოებნეს და ერთად მივიდნენ. რა ვირმან ესენი ერთად მისული ნახა ვაება გაუმრავლდა, შექმნა ყვირილი და ზახილი. ვეფხვი შეშინდა, მრჩევლებს აღარა უსმინა, თოკს მოი-ზიდა, ორნივე დაახრჩო, თვით გარდაიხვეწა. ბოლოს თქვა „თუ არ მას ადგილს ჩემი დარ-ჩომა არ იქნებაო, წავიდე და მას ბუმბერაზს ვეყმო, ეგება დამინდოს და ჩემს ადგილს კიდევ ვნახვიდე ხოლმეო.“ მივიდა ვირთან დიდის კრძალვით, შეეხვეწა და ეყმო. ვირს მისგან ეშინოდა და მას უფრო ვირისაგან. უბრძანა ვირმან „რადგან მეყმევ, კარგად და-გარჩენ, ჩემის სახლის უხუცესობას მოგცემ, ორს შეცოდებას შეგინდობ და მესამეს ერიდე.“ იყვნენ და განისვენებდნენ. გამოხდა ხანი, ვირს ეძინა, ვეფხვს ნავარდი მოუნდა, წყალს გახლტა, მქვალს კუდი ჰკრა, ვირს წუნწკლი შეასხა. გაიღვიძა, იწყინა და დი-დად დატუქსა. მეორეზედ ვირი წყალში ჩავარდა, წყალი დიდი იყო, ვირი წაიქცა და დაღუპა. შეიქრა ვეფხვი, ვითომ ბატონს მოეხმარა და გამოიყვანა. ვირი მიზეზს ეძებდა „გავიცალოვო“ გაუწყრა „მე კალმახს ვნადირობდი, შენ რად გამომიყვანეო.“ ვეფხმა მე სამის შეცოდების რიდი ჰქონდა და გარდაიხვეწა, იგი ადგილი ვირმა დაიმკვიდრა.

В. ОБЪ УПОТРЕБЛЕНІИ ЗНАКОВЪ ПРЕПИНАНІЯ.

§ 26. Знаки препинанія, употребляемые въ старинныхъ Грузинскихъ рукописяхъ, суть:

Запятая (,), точка (.), двѣ или три точки (:), (:.), знакъ вопросительный (?).

Примѣчаніе. Точка употреблялась вмѣсто точки съ запятой, двѣ или три точки, вмѣсто одной точки.

Г. ОБЪ ОБРАЗОВАНІИ ИМЕНЪ И ГЛАГОЛОВЪ.

§ 27. А. Образованіе именъ сущесвительныхъ.

I. Имена, означающія дѣйствіе или страданіе бываютъ:

1) Первообразныя, кончащіяся на ა, ოვა, ემა, ომა, ევა, ნა и т. д., напр. წე-რა, писаніе; გლეჯა, рваніе; გვემა, біеніе; ზომა, мѣряніе, мѣра; მართვა, поправленіе; კერვა, шитье; ძლევა, даваніе; გრაგნა, свертываніе.

2) Производныя, кои производятся:

а) Отъ именъ дѣйствій, прибавляя къ окончанію, вмѣсто конечной ა, слоги: ება, ოლა, ილი или къ началу სი, а къ концу, вмѣсто окончаній: ვა,

მა, ენა слоги: ილი, ული, напр. ბანა, мытье; ბანება, обмываніе; წოვა, сосаніе წოვება, кормленіе грудью; გდომა, лежаніе; გდება, бросаніе, киданіе; ბრძვა, воеваніе; ბრძოლა, сраженіе; ძრწვა, трясеніе; ძრწოლა, дрожаніе, дрожь; წუხვა, скорбѣніе; წუხილი, скорбь, რბენა, бѣганіе; სირბილი, бѣготня; კდომა, умираніе; სიკვდილი, смерть; ნანვა, жалѣніе, სინანული, покаяніе; ხარვა, радо-ваніе; სიხარული, радость; ძულვა, отвращеніе; სიძულილი, ненависть; ქადება, угрожаніе; სიქადული, угроза. Слова: სიმშილი, голодъ; სიარული, хожденіе, სიყმილი (голодъ), не употребляются въ первообразной формѣ.

б) Отъ именъ существительныхъ и прилагательныхъ, прибавляя къ окончанію ება, ობა, ვა, напр. ნიშანი, знакъ; ნიშნება, показываніе кому что знакомъ, ნიშნვა, значеніе; ბიჯი, шагъ; ბიჯება, шаганіе; შიში, страхъ; შიშვა, боязнь; ნაღველი, печень; ნაღჳლობა, попеченіе; забота; скорбь; თეთრი, бѣлый; თეთრება, бѣленіе; ნაყროვანი, ненасытный; ნაყროვანება, ненасытность; სწორი, равный; სწორება, уравниваніе.

в) Отъ причастія настоящаго и прошедшаго времени, прибавляя къ окончанію, вмѣсто конечной ი, окончанія: ება,ობა, напр. წინადაცვეთილი, обрѣзанный; წინადაცვეთილება, обрѣзаніе; კითხული, спрошенный; კითხულობა, спрашиваніе, спросъ.

II. Имена, дѣйствующія образуются отъ именъ дѣйствій, прибавляя къ началу: მ, მა, მე, მმ, მო, а къ концу окончанія: ალი, ალე, ელი, ელი, არე, არი, ური, ოლვარე, ოლარე, იარე, ე, იო, ავი, ი, რე, ული, напр. თხოვა, прошеніе, მთხოველი, მთხოვნელი, проситель; წერა, писаніе, მწერალი, писатель; ხურვა, მხურვალე, горячительный; მიცემა, отдаваніе; მიმცემი, отдаватель; ცხოვრება, житье, жизнь; მაცხოვარი, жизнедавецъ, спаситель; ზაკვა, лесть, обманъ; მზაკვარი, льстецъ; წიგნობა, неупотр.; მწიგნობარი, книжникъ; გლოვა, плачъ по покойникѣ; მგლოვიარე, оплакивающій покойника; ცთომა, обманъ; მაცთური, обманщикъ; соблазнитель; такъ же მეგობარი, другъ; მოყვასი, ближній, родственникъ; მსოფლიო, поселянинъ; მდინარე, рѣка; მოყვარე, любитель, родственникъ.

III. Имена Отвлеченныя образуются:

а) Отъ именъ Существительныхъ, прибавляя вмѣсто конечныхъ ა, ე, ი, ო, უ, слоги: ება или ობა, напр. კაცი, человѣкъ; კაცება, კაცობა, мужество; ნათესავი, родственникъ; ნათესაობა, родство; ნაიბი, намѣстникъ; ნაიბობა, намѣстничество.

б) Отъ Прилагательныхъ, прибавляя къ началу სი, а къ концу, вмѣсто конечной гласной ი, букву ე, напр. თეთრი, бѣлый; სითეთრე, бѣлизна; ლამაზი, красивый; სილამაზე, красота; წმინდა, чистый, სიწმინდე, чистота; ყმაწვილი. ყრმა, юноша, სიყმაწვილე, სიყრმე, дѣтство; ადვილი, легкій, სიადვილე, легкость; ძნელი, трудный, სიძნელე, трудность; ბრძენი, мудрый, სიბრძნე, мудрость.

Примѣчанія:

1) Если къ симъ отвлеченнымъ именамъ придаютъ мѣстоимѣнія: ამ, этотъ; მაგ, тотъ, тогда мѣстоименія сіи получаютъ значеніе именъ прилагательныхъ, напр: ამ-სიდიდე, მაგ-სიდიდე ძელი, такой величины дерево.

2) Имена прилагательныя, кончащіяся на ელი отбрасываютъ сіе окончаніе въ отвлеченныхъ именахъ, напр. თხელი, мелкій, სითხე, мелкость; ზრქელი, толстый, სიზრქე, толстота.

3) Отвлеченныя имена, происходящія отъ именъ прилагательныхъ кончатся такъ же на ება, ობა, напр. პირ-შავი, виновный, პირ-შავობა, виновность; ნამუსიანი, честный, ნამუსიანობა, честность.

в) Отъ причастія, прибавляя къ окончанію ება, ობა, напр. შენებული построенный; შენებულება, постройка; მეთქვი, говорящій; მეთქველობა, говорливость; рѣчь; მწერალი, писатель; მწერლობა, письмоводство.

г) Отъ именъ числительныхъ, мѣстоименій, нарѣчій, предлоговъ и союзовъ, прибавляя къ окончанію ება и ობა, напр. ორი, два; ორობა, двоинственность; სამი, три; სამება, троица; სამობა, троичность; მაგ, этотъ; მაგასობა-ში, въ это время; между тѣмъ, ავად, больно; ავადობა, болѣзненное состояніе, хворость; სად, гдѣ; სადაობა . . . ; გარემო, вокругъ; გარემოება, обстоятельство; თუ, если; თუობა, условность; თვისი, თვისება, характеръ, свойство, и т. д.

IV. Имена фамильныя кончатся на იანი, ოანი, ოვანი, იონი, или же прибавляютъ къ собственному имени слова ძე, შვილი, сынъ, напр. ბაგრატ, Багратъ; ბაგრატიონი, Багратіонъ; ბარათაშვილი, ბარათიანნი, Баратовъ, Баратовы; ანდრონიკაშვილი, Андрониковы; მიქელაძე, Микеладзе.

V. Имена праздниковъ составляются изъ именъ Святыхъ, прибавляя къ окончанію оныхъ слогъ ობა, напр. ჯვარი, крестъ; ჯვარობა, праздникъ Креста; მარიამ, Марія; მარიამობა, день Св. Маріи.

VI. Имена, означающія владѣнія составляются изъ именъ существительныхъ, прибавляя къ началу სა, а къ концу, вмѣсто конечной ი, букву ო, напр. ხელმწიფე, государь; სახელმწიფო, государство; მეფე, царь; სამეფო, царство; ქართველი, Грузинъ; საქართველო, Грузія; მნე, правитель; სამნეო, управленіе; ათაბაგი, Атабагъ; საათაბაგო, владѣнія Атабага; ერისთავი, Эристовъ; საერისთო, Эриставство; მურზაყან, მურზახან, Мурзаханъ; სამურზაყანო, владѣнія Мурзахана, Самурзакано.

VII. Имена инструментовъ, посудъ дѣлаются изъ именъ, означающихъ какое либо вещество, прибавляя къ началу სა, а къ концу вмѣсто ი, букву ე, или слогъ არი, напр. ღვინო, вино; საღვინე, винный кувшинъ; წყალი, вода; საწყლე, водоносъ; მარილი, соль; სამარილე, солонка; ქათამი, курица; საქათმე, курятня; წიგნი, книга; საწიგნე, шкапъ для книгъ.

VIII. Имена, означающія слѣды, оставшіеся послѣ чего либо производятся отъ именъ существительныхъ, прибавляя къ началу ნა, и не измѣняя конечную гласную или же прибавляя къ окончанію вмѣсто ი, слоги: არი, ალი, ევი, ობი, напр. ოფლი, потъ; ნაოფლი, вспотѣвшій; სოფელი, деревня; ნასოფლარი, развалины деревни; ქალაქი, городъ; ნაქალაქევი, развалины города; ტერფი, пята; ნატერფალი, слѣды ногъ.

Примѣчаніе. Прилагательныя, происходящія отъ глаголовъ имѣютъ эту же форму, напр. ხნვა, паханіе; ნახნავი, вспаханный; пашня; ხევა, рваніе; ნახევარი, рванный, половина; ქსოვა, вязаніе; ნაქსოვი, вязанный, ткань; ნაგავი, выметенный соръ (отъ გვა мести).

IX. Имена художниковъ, ремесленниковъ и владѣтелей чего либо производятся отъ именъ существительныхъ, означающихъ названія художествъ и ремеслъ, прибавляя къ началу მე, а къ концу, вмѣсто конечной ი, букву ე, напр. პური, хлѣбъ; მეპურე, хлѣбникъ; თევზი, рыба; მეთევზე, рыбакъ; ღვინო, вино; მეღვინე, погребщикъ; უდაბნო, пустыня; მეუდაბნოე, пустынникъ.

X. Имена странъ производятся отъ именъ народовъ, прибавляя окончаніе ეთი, напр. რუსი, Русскій, რუსეთი, Россія; მთიული, горецъ, მთიულეთი, страна горцевъ; ინდო, Индѣецъ, ინდოეთი, Индія.

XI. Имена мѣстъ кончатся на ობი, რობი и ოვანი, напр. ქვიშა, песокъ, ქვიშრობი, песчанное мѣсто, пески; კლდე, каменная гора, კლდოვანი, каменистое мѣсто, მთა, гора, მთობი, гористыя мѣста.

XII. Имена отечественныя производятся отъ именъ странъ, городовъ, мѣстъ и т. д. прибавляя къ окончанію, вмѣсто конечпой ი, слогъ: ელი, ველი или же къ началу მა, მე, მო, а къ концу вмѣсто ი, букву ე, напр. ქართლი, Карталинія; ქართლელი, Карталинецъ; ქართველი, Грузинъ; რაჭა, Радча; რაჭველი, Радчинецъ; ტფილისი, Тифлисъ; ტფილისელი, житель города Тифлиса; მოსკოვი, Москва; მოსკოველი, Москвитянинъ; აწყური, Ацкуръ; აწყურელი, მაწყურელი, Ацкурецъ; რუისი, Руиси; რუელი, Руисецъ; აჩაბეთი: Ачабети; მაჩაბელი, житель Ачабета, Мачабели; ეგრისი, Егриси; მეგრელი Мингрелецъ; ხევი, ущеліе; მოხევე, житель ущелія; თემი, провинція; მოთემე, житель провинціи.

Примѣчанія:

1) Собственныя имена городовъ, кончащіяся на ესი, отбрасываютъ сіе окончаніе въ производныхъ словахъ, напр. ქუთაისი, Кутаисъ; ქუთათელი, вм. ქუთაისელი; ტფილისი, Тифлисъ; ტფილელი, вм. ტფილისელი, კუმისი, Кумиси; კუმელი, вм. კუმისელი; სამთავისი, Самтависи; სამთავნელი, вм. სამთავისელი.

2) Имена сіи употребляются и въ значеніи Епархіальнаго архіерея,

напр. აწყური, მაწყურელი, епископъ Ацкурскій; რუისი, მროველი, епископъ Рунскій; გელათი; გენათელი, епископъ Генатскій.

XIII. Имена собирательныя кончатся на ეული и არი, напр. ვეცხლი, серебро; ვეცხლეული, серебро; серебрянныя вещи; ბეწვი мѣхъ; ბეწვეული, мѣха; ნივთი, вещь; ნივთეული, разныя вещи; მუხა, дубъ; მუხნარი, дубовый лѣсъ; ფიჭვი, сосна; ფიჭვნარი, сосновый лѣсъ; თხილი, орѣхъ; თხილნარი, орѣховый лѣсъ.

Примѣчаніе. Къ Собирательнымъ именамъ принадлежатъ сложныя имена, напр. წილი-მილი, соленые овощи; ხილი-მილი, фрукты.

XIV. Имена уменьшительныя и уничижительныя кончатся на ა, კა, ჭა, ლა, უა, ცა, напр. დავით, Давидъ; დავითა, დავითელა, დათიკელა, დათიკა, დათუა, Давидка; სიმონ, Симеонъ; სიმონა, სიმონიკა, სიმონიკელა, Сеня, Сенька; პეტრე; Петръ, პეტრიელა, პეტრია, Петя, Петька; პავლე, Павелъ; პავლიელა, პაპუნა, პაპუა, Павлушка; გიორგი, Георгій; გიორგიჭა, გოგიჭა, გოგიჭელა, Егоръ; ნინა, ნინუცა, Нина, и т. д. Также ძია, ბიძია, дядюшка; ძამია, братецъ; გაბუა, Гаврюшка; ბაბუა, дѣдушка.

Примѣчаніе. Слова, кончащіяся па კი, напр. ზვარაკი, волъ; ბამბაკი, хлопчатая бумага; გლახაკი нищій; დანაკი, ножъ; ქალაკი, островъ, и т. д. употребляются только въ Св. писаніи; въ простонародномъ же языкѣ говорятъ: ბამბა, გლახა, დანა, ქალა, и т. д. Одно только слово წიგნი, съ окончаніемъ კი, წიგნაკი употребляется, какъ уменьшительное.

XV. Имена отрицательныя производятся отъ именъ, прибавляя къ началу უ, а къ концу, вмѣсто гласной, букву ო или слогъ ოება, ობა, напр. მამა, отецъ; უმამო, безъ отца; ქმარი, мужъ; უქმრო, безъ мужа; ბედი, счастіе; უბედობა, უბედურობა, несчастіе; კაცი, человѣкъ; უკაცურობა, безлюдіе, необытаемость; ღონე, сила; უღონობა, безсиліе; სჯული, законъ; უსჯულოება беззаконіе.

XVI. Сложныя имена имѣютъ слѣдующую форму; მღუდელთ-მთავარი, архіерей; გულს-მოდგინება, стараніе, прилежаніе; დღე-გრძელობა, долгоденствіе.

XVII. Названіе нѣкоторыхъ книгъ происходятъ отъ собственныхъ именъ, прибавляя слогъ იანი, напр. ზილიხანიანი, Зилиханіани; ყარამანიანი, Караманіани.

Примѣчаніе. Названіе церковныхъ книгъ кончатся на ნი, напр. დავით, Давидъ; დავითნი, Псалтырь; მარხვა, постъ; მარხვანი, Постный тріодь.

XVIII. Имена отъ предлоговъ, какъ то: აღმართი, восходъ на гору; დაღმართი, спускъ съ горы.

Д. ОБЪ ОБРАЗОВАНІИ ИМЕНЪ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХЪ.

I. Качественныя производятся отъ именъ существительныхъ, прибавляя къ окончанію: ელი, ალე, ილი, იერი, напр. მადლი благодать; მადლიერი, მადრიელი, благодарный; ცოდვა, грѣхъ; ცოდვილი, грѣшный; ძალი, сила; ძლიერი, сильный.

II. Притяжательныя, кои производятся: а) отъ именъ существительныхъ, мѣстоименій, причастій, нарѣчій, предлоговъ, союзовъ и междометій, прибавляя къ началу სა, а къ концу вмѣсто, ა, ე, ი, ო უ и т. д. букву ო или ი, напр. მამა отецъ; სამამო, отцовскій; მეფე, царь; სამეფო, царскій; ქორწილი, свадьба; საქორწილო, свадебный; ღმერთი, Богъ; საღთო, Божескій, Божій; ერი, народъ; საერო, народный; ჩემი, мой; საჩემო, мнѣ принадлежащій; გარე, вонъ; საგარეო, внѣшній, праздничный, парадный; მარადის всегда; სამარადისო, всегдашній; თუ, если; სათუო, условный; ვაჲ, охъ! სავაებო, плачевный; თანა, съ; სათანადო, надлежащій. б) Отъ именъ существительныхъ и прилагательныхъ, прибавляя къ окончанію ური, ული, ეული, ეური, вмѣсто, конечное ი, напр. მცხეთა, Мцхета; მცხეთური, Мцхетскій; სომეხი, Армянинъ; სომხური, Армянскій; ჩემი, мой; ჩემეული, принадлежащій мнѣ; ლეკი, Лезгинъ; ლეკური, Лезгинскій; კეთილ-შობილი, благородный; კეთილ-შობლური, свойственный благородному; ბრძენი, мудрый; ბრძნული, свойственный мудрому.

Примѣчанія:

1) Многія слова, имѣющія вначалѣ სა, а въ концѣ ო или ე, ი, суть существительныя, напр. უზმოდ, натощакъ; საუზმე, завтракъ; გზა, дорога; საგზალი, путевая провизія; ვაჭარი, купецъ; სავაჭრო, товаръ; ზამთარი, зима; საზამთრო, арбузъ; ხაბაზი, хлѣбникъ; სახაბაზო, пекарня; მზარეული, поваръ; სამზარეულო, кухня; წირვა, обѣдня; საწირავი, плата за обѣдню; ორმოცი, сорокъ; საორმოცო, плата за отслуженіе 40 обѣденъ.

2) Имена городовъ, кончащіяся на ისი, въ производныхъ прилагательныхъ отбрасываютъ сіе окончаніе, напр. ქუთაისი, Кутаисъ; ქუთათური, Кутайскій; ქუთათელი, архіепископъ Кутайскій; კუმისი, Кумиси; კუმური, Кумисскій.

III. Прилагательныя, означающія вещество производятся отъ именъ существительныхъ, прибавляя къ окончанію იანი, ებიანი, ელი, საგანი, ოვანი, ევანი, იერი, იელი, ოსანი, напр. წყალი, вода; წყლიანი, водянистый, водяной; ფრთა, крыло; ფრთიანი, ფრთებიანი, крылатый; მთა, гора; მთიანი, მთებიანი, горный, гористый; კუთხე, уголъ; კუთხედი, угловатый; ხმა, голосъ; ხმოვანი, голосистый; ქმარი, мужъ; ქმრიანი, замужняя; ცა, небо; ციერი, небесный; სხეული, тѣло; სხეულევანი, тѣлесный; ჩემმიანი, мои; შენიანი, твои.

Примѣчаніе. Имена, кончащіяся на ედი такъ же означаютъ подобіе или сходство, напр. ქორი, комната; ქორედი, этажный; горницѣ подобный; კარავი, шатеръ; კარვედი, подобный шатру.

IV. Прилагательныя, отглагольная производятся отъ отглагольнаго имени, прибавляя въ началѣ ნა, и измѣняя конечное ა, на ი, напр. შენა, строить; ნაშენი,

построенный; ქება, хвалить; ნაქები, хваленный; წერა, писать; ნაწერი, написанный. Подобныя прилагательная производятся такъ же и отъ существ и прил. прибавляя къ началу ნა, а къ концу ვი, არი, ალი, ები, напр. ნაანდერძევი, завѣщанный; отъ ანდერძი, завѣщаніе; ნამარხულევი, постившійся, отъ მარხვა, постъ.

V. Прилагательныя, означающія время, кончатся на დელი, ნდელი, ინდელი, напр. დღევანდელი, დღეინდელი, сегодишній, отъ დღე, день; დილანდელი, утрешній, отъ დილა, утро; გუშინ вчера; გუშინდელი, вчерашній.

VI. Прилагательныя, означающія подобіе или сходство, производятся отъ именъ существ. прибавляя къ окончанію ებრი, ებრივი, ებლივი, ებური, თანა, ური, напр. ლომი, левъ; ლომებრივი, подобный льву; ჩემი, мой; ჩემებრივი, ჩემებური, ჩემებრი, подобный мнѣ; დავითის-თანა, подобный Давиду, и т. д.

VII. Прилагательныя Отвлеченныя, кончатся на ითი, напр. ბუნებითი, натуральный; არსებითი, существенный, существительный.

VIII. Прилагательныя, означающія происхожденіе кого либо производятся отъ собств. именъ странъ и городовъ, прибавляя, вмѣсто конечныхъ гласныхъ, слогъ ელი, напр. ტირი, Тиръ; ტირელი, Тирскій; რუსთავი, Рустави; რუსთაველი, Руставскій.

IX. Прилагательныя, означающія уменьшеніе или увеличеніе производятся отъ прилагат. же, прибавляя къ началу მო, а къ концу вмѣсто ი букву ო, напр. დიდი, большой, მოდიდო, нѣсколько больше; შავი, черный; მოშავო, черноватый, и т. д.

X. Прилагательныя отрицательныя дѣлаются изъ именъ прилагат. и существ. прибавляя къ началу უ, а къ концу, вмѣсто конечной гласной, слоги ო, ური, ოვო, არი и ი, напр. ბედი, счастіе, უბედური, უბედო, несчастный, მართებული, приличный, უმართებულო, неприличный; მარჯვე, удобный; უმარჯვეო, неудобный; თავი, голова; უთაური (вм. უთავური), безпечный; დრო, время; უდროვო, безвременный; მომართვა, заведеніе; მოუმართავი, незаведенный.

Примѣчаніе. От сихъ отрицательныхъ прилагат. именъ, производятся имена существительныя отвлеченно-отрицательныя, прибавляя къ концуება, ობა, напр. უგულო, несердечный; უგულობა, нечистосердечность; დრო, время; უდროობა, безвременность, и т. д.

XI. Прилагательныя отъ предлоговъ: გარე, вонъ; გარეთი, внѣшній; უკანა, назадъ; უკანასკნელი, послѣдній; ზესკნელი, небесный; შიგნითი, внутренній.

XII. Числительныя, порядочныя производятся отъ количественныхъ, прибавляя къ началу მე, а къ концу, вмѣсто ი, букву ე, напр. ორი, два; მეორე, вторый, სამი, три; მესამე, третій.

Примѣчаніе. Изъ сего правила исключается количественное ერთი, одинъ, которое въ порядочн. имѣетъ პირველი, первый.

XIII. Числительныя собирательныя производятся отъ количественныхъ, прибавляя къ окончанію, вмѣсто конечной ი, слоги: ეული, იანი, ვე, напр. ორი, два; ორიანი, двойной; ორივე, оба; სამი, три; სამიანი, тройной; სამივე, всѣ трое; такъ же ერთეული, единичный: სამეული, троичный.

XIV. Количественныя, повторенныя дважды образуютъ раздѣлительныя числительныя имена, напр. ორ-ორი, подва; სამ-სამი, потри; ხუთ-ხუთი, попяти.

XV. Дробныя производятся:

а) Отъ порядочныхъ, прибавляя къ окончанію ლი, напр. მეორედი, вторая часть; მესამედი, третья часть; მეოთხედი, четвертая часть.

б) Отъ количественныхъ, прибавляя къ началу ნა, а къ концу вмѣсто ი, слогъ ალი, напр. ნაათალი, десятая доля; ნაასალი, сотая доля.

Е. ОБЪ ОБРАЗОВАНІИ ГЛАГОЛОВЪ.

Глаголы бываютъ первообразные, кончащіеся на ა, ოვა, ემა, ვა, ომა, ევა, ნა, и т. д., напр. წერა (ვჰსწერ), писать; გვემა (ვჰგვემ), бить; გითხვა (ვკითხავ), спрашиваю, и производныя, кои производятся:

1) Отъ глаголовъ же, прибавляя къ окончанію ება, ოლა, ილი, напр. ბანა (ვჰბან), мыть; ბანება (ვაბანებ), обмывать; კვეთა (ვჰკვეთ) рѣзать; კვეთება (ვაკვეთებ), ударять; ბრძვა (ვჰბრძავ), сражаться; ქუხვა (ვჰქუხ), гремѣть (грому); ქუხილი, громъ.

2) Отъ именъ существит. прилагат. причастій, нарѣчій, предлоговъ и междометій, прибавляя къ концу ება, ობა, ვა, напр. ნიშანი, знакъ; ნიშნება, означать; დიდი, большой, დიდობა (ვჰდიდობ), величаться; თეთრი, бѣлый; თეთრება, бѣлить; სწორი, равный; სწორება, равнять; წინა, предъ; წინაობა, предшествоватъ; ვაჲ, горе мнѣ! ვაება, горевать; გარე, вонъ; განვიგარებ, удаляю.

2) Сложныя, какъ напр. სახელ-დება (სახელს ვსდებ); именовать; გულის გატეხა (გულს გავუტეხ), обезкураживать; გულს-მოდგინება (ვიგულს-მოდგინებ), прилежать; усердствовать.

3) Глаголы означающіе лишенія напр. ღება, брать; принимать; მივუღებ, отнимать; ხმა, მივუხვამ брать; отнимать.

§ 28. Сверхъ того глаголы бываютъ простыя, напр. წერა, писаніе; შენება, строеніе и предложные, напр. დაწერა, написаніе.

Главнѣйшіе предлоги, значеніе ихъ и соотвѣтствующіе имъ предлоги суть:

ალ, въ простор ა, вз, воз, показываетъ направленіе вверхъ. Глаголы, въ особенности средніе, сложенные съ предлогомъ ალ требуютъ послѣ себя имени съ предлогомъ ზედ, напр. ავიდა მთაზედ, взошелъ на гору; აირბინა კიბეზედ, взбѣжалъ по лѣстницѣ.

აღმო, ამო вы, показываетъ движеніе изъ глубины чего либо или просто снизу на верхъ. Въ первомъ случаѣ соотвѣтствуетъ ему предлогъ დგან, დამ, а вовторомъ ზედ, напр. ამოვიდა ორმოდამ, вышелъ изъ ямы; ამოიღო ჭიდამ, вытащилъ изъ колодца; ამოიტანა ბანზედ встащилъ на кровлю.

გან (გა), вы, отъ, изъ, означаетъ 1) движеніе изнутри и соотвѣтсвуетъ въ семъ случаѣ предлогъ დგან, დამ, напр. განვალ სახლიდამ, выѣжаю изъ дома; 2) удаленіе отъ предмета, напр. განრიდება, убѣгать; 3) окончаніе дѣйствія: გათბობა, истопить; разогрѣть; 4) дѣйствіе на сквовь въ одномъ направленіи въ семъ случаѣ соотвѣтствуетъ ему предлогъ: ზედ, საშუალ, напр. სიონის ქუჩაზედ გაატარეს, пронесли по Сіонской улицѣ; 5) дробленіе, въ семъ случаѣ требуетъ имени въ творительномъ 2-мъ падежѣ გაგლიჯა ორ ნაჭრად, разорвалъ на два куска; 6) распространеніе дѣйствія по предмету, გამხიარულება, развеселиться, и т. д.

განმო (გამო), вы; показываетъ движеніе изнутри или изсреди чего; ему отвѣтствуетъ предлогъ დგან, გან, დამ, напр. გამოვიღებ უჯრიდამ, выну изъ ящика; გამოვიტან სახლიდამ, вытащу изъ дому; გამოვჭქანდაკებ ხისაგან, изваяю изъ дерева.

გარდა (გადა), за; пере показываетъ движеніе черезъ, напр. გარდავსდგამ, переставляю; გარდავიტან, перенесу.

გარდამო, გარდმო (გადმო), показываетъ дѣйствіе сверху внизъ; ему отвѣтствуетъ предлогъ დგან, დამ, напр. გარდმოაგდო მთიდგან, сбросилъ съ горы; გარდამოხსნეს ჯვარიდამ, сняли съ креста.

გარშემო (გარემო), о, показываетъ дѣйствіе вокругъ чего; ცა გარემოიცვა ღრუბლითა, небо обложилось облаками; ქალაქი გარემოზღუდა ზღუდითა, оградилъ городъ стѣною.

გარე отъ, показываетъ удаленіе отъ предмета, ему отвѣтствуетъ предлогъ გან.

და на, означаетъ: 1) дѣйствіе на поверхности; въ семъ случаѣ помогаетъ ему предлогъ ზედ, напр. დავაკრავ ფიცარ-ზედ, наклеиваю на доску; 2) совершеніе дѣйствія надъ однимъ предметомъ: დავსწერ, напишу; დავსდგამ, поставлю; 3) совершеніе дѣйствія надъ собраніемъ предметовъ; დავხოც, убиваю многихъ; 4) учащеніе дѣйствія: დავალ, хожу; დავატარებ, вожу.

ზე, ზეაღ, тоже что აღ, напр. ზე აღვალ, восхожу.

ზედა надъ, показываетъ дѣйствіе на поверхности; ему отвѣтствуетъ предлогъ ზედ.

მი отъ, означаетъ движеніе къ отдаленному предмету, сочиняется съ нарѣчіемъ იქ, напр. იქ მიიტანე, отнеси туда.

მო при, означаетъ: 1) движеніе къ ближайшему предмету, сочиняется съ нарѣчіемъ აქ, напр. აქ მოიტანე, принеси сюда; 2) дѣйствія по всѣмъ направленіямъ: მოყრა, разбросать туда и сюда.

მიმო, მიმოდა раз, показываетъ дѣйствіе предмета во всѣ стороны и его дробленіе; напр. მიდამო რბენა, бѣгать туда и сюда; бѣгать на всѣ стороны; მიმოდაფანტვა, разбросать; მიმოდატაცება, расхищать.

ქვე, ქვემო, ქვედა, низ, показываетъ дѣйстіе на низъ, напр. ქვედაცემა, повалить на землю; ქვე დაწევა, потянуть внизъ.

უკუნ, უკმი показываетъ обратное дѣйствіе въ противную сторону, напр. უკუნქცევა, обращать назадъ; უკურიდება отстранять; უკუმიზღვევა, отплатитъ.

უკმო, означаетъ возвратное дѣйствіе, напр. უკმოქცევა, возвратить назадъ; უკმოვიდეს, принести обратно.

ქვეშე, показываетъ направленіе подъ исподъ; ქვეშე შეხედვა, подсмотрѣть.

შე въ, означаетъ 1) движеніе внутри; ему отвѣтствуетъ предлогъ შინა (сокр. ში), напр. ხატი შეახვენეს ეკკლესიაში, образъ внесли въ церковь; ქურდი შეეპარათ სახლში, воръ вошелъ къ нимъ въ домъ украдкою; 2) исполненіе дѣйствія, напр. შეკერვა, сшить; შეღებვა, выкрасить; 3) однократное дѣйствіе, напр. შენძრევა, შერხევა, пошевелить.

შემო въ, означаетъ: 1) движеніе внутри чего, напр. შემოტანა, вносить, შემოყვანა, вводить, и т. д., въ семъ случаѣ отвѣтствуетъ ему предлогъ ში, 2) исполненіе дѣйствія вокругъ чего, напр. შემოკერება, обшить кругомъ; შემოღობვა, оградить.

შთა (ჩა) въ, означаетъ дѣйствіе во внутренности чего, ему помогаетъ предлогъ შინა, ში, напр. ჩავარდა წყალში, упалъ въ воду; შთავიდა, вошелъ.

შთამო (ჩამო), показываетъ дѣйствіе сверху внизъ, напр. შთამოყვანა, ჩამოყვანა, низвести, ჩამოტანა, снести внизъ.

წარ (წა), отъ означаетъ удаленіе отъ предмета, წარგზავნა, отправить.

წარმო (წამო), показываетъ направленіе отъ чего либо къ чему, напр. წამოყვანა, взять кого либо къ кому; წარმოთქმა, произнести.

წინაგან, წინადა, წინასწარ, წინწარ пред, показываетъ направленіе впредъ, напр. წინა-მძღვრობა, предводительствовать; წინასწარ-მეტყველება, пророчить.

ж. О грузинскомъ стихосложеніи.

§ 29. Грузинское стихосложеніе отличается отъ Русскаго тѣмъ, что оно основано не на удареніяхъ, а на количествѣ слоговъ, слѣдовательно не есть тоническое, а силабическое. Грузинскіе стихи, въ особенности шаири, имѣютъ цезуру; а ямбическіе стихи не имѣютъ рифмы.

§ 30. Употребительнѣйшіе Грузинскіе стихи суть.

1) შაირი, **шаири, имѣющій въ каждомъ стихѣ 16 слоговъ, а въ куплетѣ 4 стиха. Этими стихами написана поэма Руставеля, Барсова Кожа, напр.:**

რომელმან შეჰქმნა სამყარო; ძალითა მით ძლიერითა,
ზეგარდმო არსნი სულითა; ჰყვნა ზეცით მონაბერითა,
ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა; გვაქვს უთვალავი ფერითა,
და მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე; სახითა მის მიერითა.

2) ***Чахрихаули или Пистикаури,*** **имѣющій въ каждомъ стихѣ 20 слоговъ а въ куплетѣ 4 стиха, напр.:**

изъ поэмы Шавтеля.

შენ გონიერო, გულის-ხმიერო, თვით მეცნიერო, მეფევ ძლიერო.
მიუხდომელო, მიუწთომელო, მიუთხრობელო, წრფელ-სახიერო.
განათლებულო, განახლებულო, განზრწყინვებულო, მზეო ციერო.
გალაღებულო, გალომებულო, კჳლავ გოლიათო, გულ-ლმობიერო.

Изъ поэмы Чахрухадзева.

თამარ წყნარი, შესაწყნარი, ხმა ნარნარი, პირ-მცინარი,
მზე მცინარი, საჩინარი, წყალი მქნარი, მომდინარი,
მის-თვის ქნარი, რა არს ქნარი, არსით მთქნარი, უჩინარი,
ვარდ შამბნარი, შამბ-მალნარი, ლაწვ მწყაზარი, შუქ-მფინარი.

3) ***Цкобили*** (წყობილი) **содержитъ пять слоговъ въ стихѣ и отъ 2 до 4 стиховъ въ куплетѣ, напр.:**

1. შეგწირე გული,
სურვილით წყლული,

* *
*

2. მაქვს სასოება,
მომცე მე შვება,

* *
*

3. რად დაგინახე,
მზედ გამოგსახე.

* *
*

4. კეკლუცმა ისრით,
განმგმირა ისრით,

* *
*

5. ლამაზთ ვარდთ კონა,
გძლევნი კეკლუცთ მონა.

* *
*

6. გვედრებ საყვარელს.
მომხედე მე ხელს.

* *
*

7. ალვალე ენა,
გაქებ მე შენა.

* *
*

или:

1. შავარდნის თვალთა,
და ბაგე ლალთა,
მიუალერსო,
ჩემთა შემწყალთა.

2. ვარდმან ბულბული
ტყვე ჰყო დაბმული,
აწ ესდენ კმაარს,
სათქელი სხვა არს.

4) ბაიათი, **Баіати, имѣющій въ стихѣ 7 слоговъ, а въ куплетѣ 4 стиха, напр.:**

იადონს ისევარდა,
და სუმბულს ისევარდა,
თქვა მაისმან მე შენგან,
დაბმულ ვარ, ისევარდა.

თუთი ლალობს რა ლაწვად,
მას ვადარნეთ რა ლაწვად,
ვეჭუ ყაყაჩოს უხარის.
გულს აჩნია და ლაწვად.

5) მუღანბაზი, **Муганбази, имѣющій въ стихѣ 10 слоговъ и въ куплетѣ 9 стиховъ.**

სევდის ბაღს შეველ შენაღონები
მოკრეფად მსურდა ვარდის კონები,
ვარდმან შემრისხა თივ-მომწონები,
ისარი მტყორცნა დასამონები,
სრულიად მიმიღო ყოვლი ღონები,
მითხრა. „იფიქრე გულს ნაქონები,
„მის-თვის იქმნები დასაყოვნები:“
ვერ მივხვდი მახვილ-განაწონები,
მის-თვის შევიქენ ცრემლთა ფონები.

6) თეჯლისი, **Теджлиси, имѣющій въ стихѣ 11 слоговъ и 4 стиха въ куплетѣ, напр.:**

შავნი შაშვნი შავს გალიას შემსხდარნი,
სუფთად მხმობნი, ხმა ლარიბად მსტვინავნი,
მრჩობლად მხედნი მით ერთითა პირითა,
მათებურად სალ-გულთ ამატკბინავნი, **и т. д.**

7) მუსთაზადი, **Мустазади, имѣющій въ стихѣ 14 слоговъ, а въ куплетѣ 5 стиховъ.**

ციერთ ისარნი, მოისარნი, ჩვენდა ირენით,
ილმენით გულნი, ჭირნახულნი, შეგვიწყნარენით,
უცხონი თემით, სოფლის ცემით გავიგარენით,
უჭკნობნი ვარდნი, ამა დარდით დავიბზარენით,
არ ითქმის ენით, არცა სმენით, ეს იკმარენით; **и т. д.**

8) გაფი, **Гапи, имѣющій въ стихѣ 8 слоговъ, а въ куплетѣ 5 стиховъ, изъ коихъ 3 первые имѣютъ одну риѳму, а два послѣднія другую.**

ახალ-აღნაგო სულოდა,
ედემში აღმოსულოდა,
ჩემს ეტლზედ დანერგულოდა.
სიცოცხლეს შენ-გან მოველი,
უკვდავება ხარ ცხოველი.

9) იამბიკო, **ямбическіе стихи не имѣютъ риѳмы, напр.:**

ცასა ცათასა დამწყები ღმერთ-მთავრობა,
მე საუკუნობს, პირველი და კვალადი,
სულმან ღვთისამან სრულ-ჰყო, არ ოდეს ქმნადი,
სამებით სრულმან ერთითა ღუთაებითა,
მიწით პირმშოსა პირველისა კაცისა, **и т. д.**

